

Школа класного керівника

І. М. Рибалченко

СУПУТНИК
КЛАСНОГО
КЕРІВНИКА
10–11 КЛАСИ

Книга скачана с сайта <http://e-kniga.in.ua>

Издательская группа «Основа» —
«Электронные книги»

Харків
Видавнична група «Основа»
2008

УДК 371.213.1
ББК 74.200.5
Р49

Серія «Школа класного керівника»
Заснована 2007 року

Рибальченко І. М.
Р49 Супутник класного керівника. 10–11 класи. — Х. : Вид.
група «Основа», 2008. — 220, [4] с. — (Серія «Школа класного
керівника»).

ISBN 978 - 966 - 333 - 977-1.

Видання має на меті надати реальну допомогу класному керівникові під час організації позакласної роботи з учнями 10–11 класів — годин спілкування, загальношкільних свят, інших заходів, що покликані не тільки всебічно розвивати підрастаюче покоління, але й зближувати учнів, педагогів і батьків. У книзі також пропонуються методичні поради щодо учнівського самоврядування. Додатки містять довідковий матеріал. Для класних керівників, методистів і творчих учителів.

УДК 371.213.1
ББК 74.200.5

ISBN 978 - 966 - 333 - 977-1

© Рибальченко І. М., 2008
© ТОВ «Видавнича група «Основа»», 2008

ЗМІСТ

Переднє слово	4
Класний керівник сьогодні	6
Призначення та завдання класного керівника	6
Функції та зміст роботи класного керівника	8
Обов'язки класного керівника	10
Повноваження класного керівника	11
Форми роботи класного керівника	12
Критерії оцінювання роботи класного керівника	13
Класний керівник і колектив класу	14
Формування колективу класу	14
Класний керівник і учнівське самоврядування	16
Колективна творча діяльність	22
Години спілкування	27
Свята в класі та школі	76
Додатки	167
Додаток 1	167
Додаток 2	172
Додаток 3	178
Додаток 4	183
Додаток 5	203
Додаток 6	205

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Найважливіший період становлення особистості майбутнього громадянина припадає на його шкільні роки. Тому виняткову роль у формуванні підростаючої людини відіграє шкільний колектив. Саме шкільний колектив і стає тим основним соціальним середовищем, у якому виховуються особистісні якості кожної окремої дитини. Різноманітні стосунки у шкільному колективі завдяки спільній діяльності його членів забезпечують всебічний розвиток особистості, належним чином готують учнів до майбутньої плідної праці, активної участі в суспільному житті країни, захисту Батьківщини.

Класний керівник залучає школярів до різноманітних видів діяльності. Поряд із навчанням — це і суспільно корисні справи, і обговорення книг, і спортивні змагання тощо. Проте, для того щоб вони стали не просто заходами, але й сходами у духовному та пізнавальному розвитку учнів, важливо правильно з педагогічної точки зору керувати взаєминами старшокласників, створювати умови для взаємозбагачуючого спілкування, розвитку та зміцнення кращих рис характеру, почуття колективізму.

Діяльність школярів повинна розгортатися у виховному середовищі, психологічний клімат якого відбиває найкращі моральні норми нашого суспільства. Саме таким середовищем має стати колектив.

Для всебічного розвитку людини особливо важливою є єдність праці та інтелектуального життя. Загальна атмосфера творчості, дослідження — важлива риса колективу. Формування виховного

впливу колективу на особистість залежить від того, чим і як живе цей колектив. Від педагога залежить, куди спрямувати та чим наповнити життя класного колективу.

Особливе місце в діяльності класного керівника посідають години спілкування — форма організації процесу безпосереднього спілкування педагога з вихованцями, причому цей процес є обопільним: під час годин спілкування учні отримують можливість за більш неформальних позаурочних умов спілкуватися зі своїм класним керівником. У 10–11 класах години спілкування дещо особливі: їхня тематика спрямована на підготовку школярів до майбутнього дорослого життя.

Мабуть, кращими за години спілкування, можуть бути тільки свята. Ви, звісно, погодитеся з тим, що ніщо не згуртовує класний колектив так, як підготовка до свята, особливо якщо ці свята проводяться в останні шкільні роки. Крім того, яким би пізнавальним і цікавим не був навчальний процес старшокласників, свято — це завжди й особлива радість, і можливість найбільш повно виявити свої творчі й художні здібності, і чудова нагода для неформального спілкування та самовираження, і чарівний стан очікування свята. Ось чому діти будь-якого віку так люблять свята і відчують особливу любов і подяку до того вчителя, який організує їх жваво, цікаво.

Проте для вчителя підготовка до свята — справа непроста: необхідно написати сценарій так, щоб його зміст був зрозумілим і захоплюючим, розподілити ролі, підготувати оформлення та учасників, подбати про обладнання тощо.

Сподіваємось, що наша книга допоможе Вам, шановний класний керівнику 10–11 класів, без зайвих зусиль підготувати для своїх вихованців змістовні та цікаві години спілкування упродовж року, а також свята — від першого дзвоника (це свято є важливим як для першокласників, так і для одинадцятикласників) до випускного вечора.

Класному керівникові стануть у пригоді сценарії виховних заходів — годин спілкування класного керівника з учнями, загальношкільних свят, інших заходів, що мають на меті не тільки всебічно розвивати підростаюче покоління, але й зближувати учнів, педагогів і батьків.

КЛАСНИЙ КЕРІВНИК СЬОГОДНІ

Інститут класного керівництва посідає важливе місце у розвитку школи. Адже саме класний керівник відіграє провідну роль у формуванні й становленні особистості дитини, розкритті її здібностей, потенційних можливостей та захисті її інтересів.

Класний керівник — це не тільки вихователь і педагог, який організує процес виховання та навчання учнів, це особистість, яка перебуває в процесі постійного саморозвитку, самовдосконалення, професійного зростання.

ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ЗАВДАННЯ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

Класний керівник — це педагог-професіонал, який має бути:

- духовним посередником між суспільством і дитиною в засвоєнні основ людської культури;
- зацікавленим організатором співпраці та різноманітних видів спільної діяльності класного колективу;
- небайдужим спостерігачем за індивідуальним розвитком учня з метою створення сприятливих умов для формування його особи-

стості, внесення необхідних педагогічних коректив у систему виховання (спільно із психологом) і процес соціалізації дитини;

- помічником, консультантом в організації повсякденного життя та діяльності, в усвідомленні соціально-економічного, політичного життя суспільства, в професійній орієнтації;
- творцем сприятливого розвивального морально-психологічного клімату в класі, який організовує з цією метою всі необхідні виховні дії з урахуванням індивідуальних особливостей учнів;
- координатором зусиль педагогічного колективу, родини, соціуму, усіх виховних сил суспільства, що впливають на становлення та розвиток особистості вихованців.

Діяльність класного керівника є одним із вирішальних елементів виховного процесу, найважливішою ланкою у виховній системі школи, основним механізмом організації індивідуального підходу до вихованців.

Основне призначення класного керівника зумовлене сучасними завданнями, що постають перед суспільством, — максимальним розвитком кожної дитини, збереженням її неповторності, розкриттям її потенційних талантів і створенням умов для духовного, розумового та фізичного вдосконалення.

Отже, основними завданнями класного керівника є такі:

1. Здійснення безпосереднього спостереження за індивідуальним розвитком дитини (підлітка, юнака, дівчини), створення оптимальних умов для формування кожної особистості, спрямованих на вільне й повне розкриття всіх здібностей учня та їхній розвиток.
2. Вивчення нахилів, інтересів, здібностей дитини з метою вибору для неї певного виду діяльності, в якій вона може досягти успіху.
3. Організація всіх видів індивідуальної, групової, колективної діяльності, що залучає учнів до суспільно ціннісних взаємин. Активне пропагування здорового способу життя.
4. Сприяння вихованцям у дотриманні їхніх прав і свобод.
5. Створення класного колективу як виховного середовища, що забезпечує соціалізацію кожної дитини.
6. Організація взаємин та співпраці всіх виховних сил.

ФУНКЦІЇ ТА ЗМІСТ РОБОТИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

Розрізняють аналітичну, прогностичну, організаційно-координуючу та комунікативну функції роботи класного керівника.

Аналітична функція передбачає:

- вивчення індивідуальних особливостей дітей і підлітків;
- вивчення та аналізування стану й умов родинного виховання кожного учня;
- аналізування та оцінювання рівня вихованості кожної особистості й колективу в цілому;
- вивчення та аналізування становлення і формування класного колективу;
- вивчення та аналізування виховних можливостей педагогічного колективу;
- вивчення та аналізування виховних впливів оточення на учнів класу, виховної цінності проведеного дня.

Прогностична функція має на меті:

- передбачення результату запланованої справи чи виховної діяльності;
- прогнозування рівнів індивідуального розвитку учнів;
- прогнозування етапів формування та становлення колективу;
- побудову моделі виховної підсистеми (мікросистеми), що відповідає виховній системі школи;
- визначення близьких і далеких перспектив життя та діяльності учнів, колективу;
- передбачення наслідків взаємин, що складаються в дитячому колективі (між вихованцями; між педагогами і вихованцями; між педагогами, вихованцями та їхніми батьками тощо).

Організаційно-координуюча функція полягає у:

- вивченні особливостей розвитку кожної дитини, її особистісних рис, емоційного самопочуття, фіксуванні цих відомостей у психолого-педагогічній карті;
- допомозі вихованцям у навчальній діяльності;

- допомозі й співпраці в плануванні та організації суспільно важливої діяльності дітей і підлітків відповідно до вікових потреб і вимог життя класу;
- допомозі й співпраці в діяльності органів класного самоврядування з метою прищеплення навичок самоорганізації, відповідальності, готовності й вміння приймати рішення;
- індивідуальному впливі на кожного учня та колектив як на суб'єктів цієї діяльності;
- сприянні вихованцям у здобутті додаткової освіти з допомогою системи гуртків, клубів, секцій, об'єднань, що організуються як у школі, так і поза нею;
- створенні умов для самовиховання та саморозвитку особистостей вихованців, організації спільно зі шкільним психологом психологічної просвіти учнів;
- захисті прав і свобод вихованців;
- організації взаємодії із сім'ями учнів, а саме: проведенні батьківських зборів, консультацій для батьків, залученні батьків до розв'язання шкільних проблем, здійсненні термінового контакту з батьками у випадку надзвичайних ситуацій, що загрожують здоров'ю та життю дітей;
- організації взаємодії в роботі малої педради з проблем учнів свого класу, відвідуванні уроків учителів-предметників;
- участі у роботі педагогічних рад, адміністративних і методичних нарад;
- співробітництві з позашкільними виховними закладами;
- сприянні професійному самовизначенню випускника, підведенні його до свідомого вибору майбутньої професії;
- стимулюванні творчої інноваційної діяльності учнів і педагогів, батьків учнів; координуванні виховних зусиль педагогів класу, психологів, інших соціальних працівників;
- відповідальності за життя, здоров'я та безпеку дітей під час поза-шкільних заходів;
- організації харчування, трудових справ (чергування в класі, школі та ін.), організації навчально-виробничої практики під час канікул;
- веденні документації (класного журналу, обліку відвідування, особових справ учнів, планів роботи класного керівника), у перевірці щоденників учнів;

- участі у створенні оптимальних матеріально-побутових умов для позашкільної діяльності, виховної роботи.

Комунікативна функція передбачає:

- допомогу у встановленні й регулюванні міжособистісних взаємин у дитячому та підлітковому середовищі, в адаптації дитини у колективі, набутті нею визнання однолітків і відповідного статусу серед них;
- створення оптимальних взаємин «учитель — учень», «учитель — батьки», «батьки — учень»;
- допомогу учням у становленні взаємин з оточуючими, соціумом;
- сприяння формуванню та підтримуванию оптимального психологічного клімату для колективу в цілому і для кожного окремого вихованця в класі.

ОБОВ'ЯЗКИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

Класний керівник як адміністративна особа зобов'язаний:

- організувати навчально-виховний процес у класі;
- залучати учнів до систематичної діяльності в класному й загальношкільному колективі, а також налагоджувати стосунки з іншими групами й колективами;
- вивчати вихованців та умови їхнього життя;
- фіксувати відхилення в розвитку й поведінці учнів, здійснювати психологічно та педагогічно обґрунтовану корекцію, у складних випадках інформувати адміністрацію;
- надавати допомогу вихованцям у розв'язанні життєвих проблем;
- сприяти соціальному й правовому захисту дитини;
- вести документацію, що відображає перебіг і результативність виховної роботи (особові справи, класний журнал), контролювати ведення учнями щоденників;
- залучати до виховної діяльності вчителів-предметників, батьків, спеціалістів у різних галузях науки й мистецтва;
- постійно підвищувати рівень своєї кваліфікації з питань педагогіки, психології.

ПОВНОВАЖЕННЯ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

Класний керівник має право:

- регулярно отримувати інформацію щодо фізичного й психічного здоров'я дітей;
- здійснювати контроль відвідування занять учнями свого класу;
- здійснювати контроль навчальних досягнень кожного учня, відзначати успіхи та невдачі з метою надання вчасної допомоги;
- координувати роботу вчителів-предметників, які здійснюють виховний вплив на учнів класу, з допомогою педагогічних консилиумів, малих педрад та інших форм корекції;
- визначати (розробляти, створювати спільно із психологом, соціальними і медичними працівниками) програми індивідуальної роботи з учнями та їхніми батьками;
- запрошувати батьків (осіб, які їх замінюють) до навчального закладу;
- брати участь у роботі структур шкільного самоврядування;
- висувати ініціативу, вносити пропозиції щодо вдосконалення діяльності школи, виступати з діловою та конструктивною критикою, пропонувати до розгляду адміністрацією та педагогічною радою узгоджені із колективом класу пропозиції;
- відмовлятися від доручень, що не входять до кола його обов'язків;
- визначати самостійно індивідуальний режим роботи з дітьми;
- здійснювати дослідно-експериментальну й методичну роботу з різних проблем виховної діяльності;
- створювати власні виховні системи й програми, виявляти творчий підхід, упроваджуючи нові форми й прийоми виховання, що мають відповідати єдиному принципіві — «не завдає шкоди»;
- обирати форму підвищення фахового рівня (система безперервної освіти педагогічних кадрів, групові й колективні форми методичної роботи тощо).

Класний керівник не має права:

- принижувати особисту гідність вихованця, ображати його у будь-який спосіб: словом (навішування ярликів) або дією;
- використовувати оцінку (бал) як засіб покарання учня;
- зловживати довірою вихованця, свідомо вводити його в оману, порушувати дану учневі обіцянку та ін.;

- використовувати родину (батьків, інших родичів) з метою покарання дитини.

ФОРМИ РОБОТИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

Класний керівник прогнозує, аналізує та організовує щоденне життя та діяльність учнів свого класу. Під час цього процесу слід враховувати, що:

- діти не тільки готуються до майбутнього дорослого життя, але й живуть реальним життям;
- буття вихованців має бути цікавим і повноцінним, таким, що відповідає їхнім запитам, заповненим різноманітними видами діяльності (не тільки навчальної, а й трудової, суспільно значущої, творчої), які мають пізнавальне, емоційно-вольове й дієво-практичне спрямування;
- кожен учень має знайти собі справу до душі, відчутти успіх, упевненість у своїх силах, без чого неможливо сформувати усвідомлення гідності й моральної стійкості людини;
- під час вибору форм і методів виховної роботи обов'язково слід враховувати специфічні особливості дітей і дорослих (у першу чергу, педагогів і батьків) у виховному процесі.

З-поміж розмаїття форм колективної та групової діяльності класний керівник має визнавати пріоритетними такі:

- дискусійні, ігрові, а також ті, що передбачають змагання;
- творчі;
- тренінгові;
- психологічні (такі, що спрямовані на самоусвідомлення дитини).

Форми роботи мають бути не тільки різноманітними й цікавими, вони повинні відповідати конкретній меті виховання.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РОБОТИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

Робота класного керівника оцінюється за такими критеріями:

- ступінь зростання вихованості, інтелектуального, морального, естетичного, правового розвитку учнів, розширення їхнього світогляду;
- упорядкованість життєдіяльності класу;
- рівень сформованості й розвитку класного колективу;
- соціальна захищеність кожного члена класного колективу;
- реальне зростання вихованості й загальної культури учнів;
- активність позиції класного керівника;
- участь у дослідно-експериментальній роботі;
- залучення батьків учнів до справ класу;
- педагогічна майстерність класного керівника, його життєва позиція.

КЛАСНИЙ КЕРІВНИК І КОЛЕКТИВ КЛАСУ

Від того, які взаємини склалися в учнів з їхніми товаришами, педагогами, багато в чому залежить розвиток особистості та розкриття потенціалу учнів. Залучення учнів до різних соціальних спільнот (клубів, об'єднань, співтовариств, організацій, виробничих бригад) створює умови для реальних соціальних випробовувань учнів, які, у свою чергу, формують готовність до входження в різні соціальні структури, різноманітні типи соціальних взаємин.

ФОРМУВАННЯ КОЛЕКТИВУ КЛАСУ

Різнманітні взаємини обумовлюють створення у класі груп різних типів. Це можуть бути групи як згуртовані, так і незгуртовані. Згуртованість груп базується на певній основі. Унаслідок інтеграції можуть виникнути групи як соціальної, так і асоціальної спрямованості.

Групи відрізняються одна від одної такою ознакою, як домінуючий фактор згуртування. Факторами можуть бути спільні інтереси членів групи, прагнення пристосовуватися до специфічних умов, авторитет лідера, наявність соціальних норм, з якими погоджуються усі члени

групи тощо. Залежно від кожного фактора група має свою траєкторію розвитку та якість, за якою одна згуртована група відрізняється від інших. Трапляється так, що будь-яке згуртування, навіть на основі антигуманних взаємин, розглядається як позитивне явище, тому що значно легше маніпулювати згуртованою групою.

Роботу педагога з групою можна розглядати у двох площинах:

1. Впливаючи на учнів, класний керівник повинен урахувувати специфіку класу, особливості його згуртування.
2. Педагог має прагнути до того, щоб згуртування групи відбувалося демократично, з урахуванням гуманістичних норм взаємин, тобто створювався виховний колектив.

Найістотніша якість групи — рівень її соціально-психологічної зрілості — перетворює її на групу-колектив.

Рівень розвитку групи або колективу можна оцінювати за такими критеріями:

- колективна спрямованість, під якою розуміється соціальна цінність прийнятої групою мети, мотивів діяльності, групових норм. Особливу роль у формуванні соціальних норм відіграє позиція лідера групи;
- здатність групи до самоврядування;
- підготовленість групи до спільної діяльності, яка залежить від особливостей самої діяльності, її складності, професійного характеру, рівня творчості, виду, форми та ін.;
- інтелектуальна комунікативність — це процес міжособистісного сприйняття та встановлення взаєморозуміння, знаходження спільної мови, здатність членів групи розуміти одне одного з півслова;
- емоційна комунікативність — це міжособистісні зв'язки емоційного характеру, які більшою мірою характеризує народна мудрість: «Розділена радість — дві радості, розділене горе — півгоря»;
- вольова комунікативність — це здатність групи протистояти труднощам і перешкодам, її стресостійкість, надійність в екстремальних ситуаціях.

На жаль, далеко не завжди безперервний прогресивний розвиток групи як колективу є можливим: у розвитку завжди є спади й злети, зустрічаються також тимчасові «хвороби», що призводять до конфліктних ситуацій або до негативного розвитку взаємин.

КЛАСНИЙ КЕРІВНИК

I УЧНІВСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Учнівське самоврядування — форма організації життєдіяльності колективу учнів, що забезпечує розвиток їхньої самостійності в прийнятті й реалізації рішень для досягнення суспільно значущої мети.

У школі має бути створена обстановка, за якої кожен учень відчуває причетність до розв'язання головних завдань, що стоять перед педагогами й учнями. У зв'язку з цим важливу роль відіграє участь дітей в управлінні своїм колективом. Розвиток самоврядування допомагає їм відчути всю складність соціальних взаємин, сформувати соціальну позицію, визначити свої можливості в реалізації лідерських функцій.

Завдання, які традиційно висували педагоги, розвиваючи самоврядування, були найрізноманітнішими. Так, педагогіка радянських часів основними завданнями вважала залучення учнів до розв'язання педагогічних завдань, зміцнення дисципліни силами учнів, звільнення педагогів від деяких управлінських функцій. Підставою для цього було виконання школою соціального замовлення на формування слухняної конформістської особистості.

Новий підхід до розуміння сутності розвитку самоврядування передбачає створення умов для соціального становлення учнів. Це забезпечується включенням їх до розв'язання проблем взаємин, що складаються в колективі. Завдяки участі у розв'язанні проблем школярі виробляють у собі якості, необхідні для подолання труднощів соціального життя. Від ставлення дітей до мети спільної діяльності залежить їхня позиція в розв'язанні управлінських проблем.

Між метою та змістом діяльності колективу й ставленням до них кожного школяра виникає головне протиріччя, яке можна розв'язати, сформувавши груповий мотив групової дії, коли учні розуміють, що задоволення їхніх потреб залежить від досягнення цієї мети.

Самоврядування розвивається тільки тоді, коли учні опиняються в ситуації вибору й самі визначають шляхи розв'язання проблеми, що існує. Саме прийняття рішення є ключовим для формування мотиву групової дії.

Підбиття підсумків, групова рефлексія дозволяють підвести учнів до нової мети спільної діяльності, при цьому на наступних етапах

з кожним циклом вони все самостійніше визначають мету, що реалізується згодом дитячим колективом.

Розвиваючись у кожному з видів діяльності, учнівське самоврядування охоплює все більшу кількість завдань, і не тільки тих, які раніше виконували педагоги. У результаті розвитку учнівського колективу пропонування управлінських завдань має здебільшого залежати від ініціативи й самостійності учнів.

Самоврядування може розвиватися практично в усіх видах діяльності учнів. Воно розвивається швидше там, де найяскравіше виражена сфера їхніх інтересів.

Органи самоврядування та зміст їхньої діяльності

Прояви самоврядування можуть бути найрізноманітнішими, але всіх їх має поєднувати одне: дієвий підхід до структури органів управління. Спочатку необхідно зацікавити учнів якою-небудь суспільно значущою справою, а потім створити відповідний орган самоврядування для її організації. У такий спосіб з'являється нова ділянка роботи — утворюється новий орган самоврядування. Підхід, за якого спершу створюється складна структура самоврядування, а потім придумується, як задіяти кожний її орган, — є формальним.

Найважливіше значення має перетворення різних зборів та утворень на справжні органи самоврядування. Це є можливим тільки тоді, коли учні здійснюють у них колективний пошук розв'язання управлінських проблем.

Важливим елементом колективної організаторської діяльності є колективне творче планування роботи учнівських колективів.

Підвищити рівень причетності учнів до обговорюваного на зборах питання можна шляхом посилення його проблемності, що дозволяє забезпечити участь кожного у прийнятті рішення. Це рішення має бути коротким, конкретним і зрозумілим кожному учасникові зборів. Для цього використовується прийом «мозкового штурму», коли учасники зборів працюють у групах, доручаючи потім одному із членів цієї групи висловлювати колективну думку про шляхи розв'язання проблеми. Після висловлення цих думок створюються умови для оцінювання висунутих поглядів, дискусії, що забезпечує максимальну участь учасників зборів у формуванні рішення.

Поряд із постійними органами самоврядування в учнівських колективах створюються різні тимчасові органи самоврядування, роль яких підсилюється з розвитком самостійності та ініціативності учнів. Створюючи тимчасові органи самоврядування, доцільно пам'ятати таке:

- створення тимчасових органів самоврядування визначається конкретним завданням, що стоїть перед колективом;
- рішення про створення цих органів приймається тільки учнівським колективом, громадськими організаціями або органами самоврядування;
- у складі тимчасових органів самоврядування можуть бути тільки ті учні, які беруть участь у виконанні конкретного завдання;
- органи самоврядування незалежно від строку, на який вони створені, повинні відзвітувати перед колективом про виконання доручених їм завдань;
- виконавши організаторське завдання, вони припиняють своє існування.

Види діяльності й доручення учнів у класі

Педагогічною метою учнівського самоврядування є демократизація життя класу й формування в школярів готовності до участі в управлінні суспільством.

Процес розвитку учнівського самоврядування передбачає послідовну зміну станів, які забезпечують перехід класу з керованої до самокерованої системи.

Розвиваючись у кожному з видів діяльності, учнівське самоврядування охоплює все більшу кількість завдань, які раніше розв'язували педагоги. Зміст управлінських завдань має здебільшого залежати від ініціативи й самостійності учнів. Необхідно зазначити, що ступінь їхньої участі в керуванні різними видами діяльності може бути неоднаковим. Наприклад, самоврядування під час діяльності на дозвіллі може розвиватися краще, ніж під час навчальної.

Співпраця педагогів і учнів є важливою умовою розвитку учнівського самоврядування і залежить від мети, поставленої колективом класу. Мета й віра в її досягнення є сполучною ланкою між класним керівником і учнями. Кожна справа має бути проаналізована її учас-

никами для глибшого осмислення її значення, а також для зміцнення співпраці усередині класу й співпраці з педагогами. Коли учні знають, що їхня праця буде оцінена не тільки класним керівником, але й усіма товаришами, вони намагаються поводитися гідно й виконують завдання старанніше.

Будь-яке доручення є цікавим, але незалежно від цього воно має бути нестандартним й цікавим за формою.

Організація класних справ вимагає постійної діяльності учнів і виконання ними різних доручень. Доручення та їх виконання мають дуже велике значення в житті всього колективу. Для того щоб визначити, які доручення будуть виконувати учні в класі, їм слід спочатку визначити сферу застосування своїх сил.

Для цього учні за допомогою класного керівника пишуть на аркуші слова, які є знаковими для визначення майбутніх доручень, наприклад: *бібліотека, їдальня, гардероб, спортивний зал, рада школи, редколегія школи, громадські організації, наукове товариство, концерти, інтелектуальні марафони* тощо. Потім діти визначають, з яким словом вони хочуть пов'язати виконання доручень у класі та яке постійне доручення в класі вони хотіли б виконувати.

1. Чергові по класу, по школі, по поверху. Чергові не тільки виконують свою роботу, але й готують сюрпризні моменти за результатами свого чергування.
2. Медична служба класу фіксує пропуски занять учнями, здає медичні довідки до медкабінету, збирає інформацію про захворюваність учнів класу, організовує відвідування дітей, які перебувають на лікуванні в лікарнях або тривалий час вдома, готує усні журнали й газети для малят, збирає відповідну інформацію з газет і журналів для шкільної газети, готує повідомлення для учнів класу в періоди епідемії.
3. Бібліотечна служба класу допомагає класному керівникові у добиранні необхідної літератури для підготовки й розроблення сценаріїв класних справ, у пошуку додаткової інформації в бібліотеці за завданнями вчителів-предметників, збирає книги для надання шефської допомоги, надає допомогу під час організації одержання й здавання шкільних підручників, відвідування книжкових виставок, зустрічей із письменниками, допомагає аналізувати читацькі інтереси учнів класу під час підготовки до батьківських зборів, нарад педагогів.

4. Чергові по їдальні й гардеробу, окрім чергування, займаються випуском «блискавок» і газет, організацією сюрпризних моментів під час чергування.
5. Кореспондентська служба класу добирає матеріали з життя класу для редколегії шкільної газети, випускає класні газети за певною темою або за результатами класних справ, випускає усні журнали, бере участь у розробці сценаріїв, організації конкурсів, свят.
6. Репортерська служба класу готує фотосюжети про клас до свят і позакласних заходів у школі. Фотосюжети й відеосюжети можна використовувати під час підготовки святкування днів народження, гуморин, зустрічей із батьками, оглядів знань, екскурсій і поїздок. Репортерська служба займається оформленням альбомів, фільмів про клас, наприклад, «Один день із життя класу», «Останній день у школі в ролі учня».
7. Господарська служба класу відповідає за збереження та ремонт меблів в класі, забезпечення класу всім необхідним під час екскурсій і поїздок, походів, обговорення господарських питань класу в раді школи, надання шефської допомоги хворим людям похилого віку, займається організацією та проведенням конкурсів тощо.
8. Служба озеленення піклується про рослини в класі й школі, займається розведенням рідкісних зелених насаджень, бере участь у дослідницькій роботі кабінету біології, організації та проведенні екскурсій на природу, до ботанічного саду, організації живих куточків, підготовці сюрпризів до днів народження учнів класу та загальношкільних урочистих заходів.
9. Служба збереження здоров'я — група учнів, які відповідають за популяризацію фізичної культури серед учнів класу, аналізує відвідування ними уроків фізичної культури, займається підготовкою команди класу для участі у фізкультурних змаганнях школи й району, повідомленням «з перших рук» про спортивні досягнення учнів класу, бере участь у розробці сценаріїв і підготовці спортивних свят, змагань, олімпійських ігор у класі та в школі, займається підготовкою спорядження і визначенням маршрутів походів класу, проведенням фізкультурних хвилинок у класі, організацією шефської роботи з малятами, зустрічей з відомими спортсменами, переможцями спортивних змагань у класі й у школі, організовує відвідування спортивних заходів.

10. Сценарна група учні, в яких добре розвинені літературні здібності, які мають бажання розробляти свята в класі. Сценарна група займається добором необхідного матеріалу для підготовки сценаріїв, у тому числі музичного матеріалу, пошуком текстів і музичних записів, аналізуванням зібраних учнями тем для проведення позакласних заходів, складанням програми концертів. Сценарна група бере участь у суддівстві різних конкурсів, що відбуваються у школі й класі, допомагає в підготовці свят для молодших школярів, аналізує проведені позакласні справи і складає рейтинг участі в них класу.
11. Аналітики класу допомагають класному керівникові організувати інтелектуальну роботу в класі. Вони допомагають учителеві добирати матеріал для усних журналів, вікторин, інтелектуальних марафонів, представляють клас в інтелектуальних заходах школи, науковому товаристві учнів, готують інформаційні години, години спілкування. Група аналітиків зі старших класів надає допомогу вчителям початкових класів у підготовці пізнавальних справ у класах, готує дні інтелектуальної творчості в школі й класі.
12. Діджейська група організує дозвілля учнів класу: проводить дискотеки у класі, літературні вечори, веде свята, готує інформацію для класу про театральну й концертну афішу міста чи району, проводить бесіди про напрямки в музиці, ознайомлює однокласників із творчістю співаків і музикантів, музичних груп, організує музичні конкурси й вечори в школі та класі.
13. Лідери — учні, які організують позакласне життя молодших школярів і свого класу, представляють клас у громадських організаціях школи й району, налагоджують контакт із громадськими молодіжними організаціями, готують повідомлення про молодіжні організації в районі й місті, допомагають класному керівникові готувати громадські акції, дебати, референдуми, дискусії.

Класний керівник має допомагати учням, підтримувати їхню ініціативу. Найголовніше — він повинен бачити успіхи кожного учня в дорученій йому справі й уміло заохочувати їх. Заохочувати успіхи учнів можна по-різному: дітей можна нагороджувати грамотами наприкінці навчального року за організацію й проведення класних справ, готувати для них невеличкі сюрпризи, фотографії постійних організаторів класних справ поміщати до архіву класних справ.

Цікавою формою заохочення за підсумками рейтингу класних справ може стати вручення учням пам'ятних медалей. На медалях можуть бути зображення учнів або добрі побажання на адресу нагороджуваних.

Гарною формою заохочення учнів може стати написаний від душі (а не казенною мовою) лист-подяка.

Дуже добре, якщо в школі проводяться свята-вшанування шкільних активістів, де учні теж отримують подарунки й привітання від учителів й адміністрації школи.

КОЛЕКТИВНА ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

Методика колективного творчого виховання як система була розроблена доктором педагогічних наук І. Івановим спільно з його однодумцями — вченими і практиками. Так, у 60-х роках минулого століття в Ленінграді, Москві, Пермі, інших містах колишнього СРСР почали формуватися виховні об'єднання дітей та дорослих, які називали себе комунарами: Фрунзенська комуна, комуна ім. Макаренка (КІМ), клуб юних комунарів (КЮК) тощо. Тому методику колективного творчого виховання називають ще методикою Іванова, або комунарською методикою.

Сьогодні методика колективного творчого виховання має більш поширену назву — методика колективної творчої взаємодії (КТВ), адже вона вийшла далеко за межі школи й використовується там, де необхідно створювати, реалізовувати творчі проекти.

Методика КТВ — це спосіб організації життя дитячого колективу, за якого діти й дорослі спільно піклуються про поліпшення, зміну умов власного життя та саморозвиток; планують, організують і аналізують свою діяльність усі разом шляхом накопичення, осмислення та вибору думок, припущень, ідей кожного, формуючи дружні взаємини, повагу, взаєморозуміння та турботу.

Отже, методика КТВ — це методика людяності, діяльності, творчості.

Принципові положення методики КТВ

1. Соціальна спрямованість діяльності — тільки в турботі про свою Батьківщину виховується гідний громадянин. Тому вся колективна творча діяльність має бути спрямована на поліпшення розвитку своєї школи чи дитячого будинку; турботу про громадян (людей похилого віку та інвалідів), які її потребують; відкриття невідомих сторінок історії; турботу про куточок природи; участь у боротьбі за справедливість (соціальну, моральну тощо). Це все залучає дитину до створення умов, за яких вона живе і в яких відбувається її громадянське становлення.
2. Турботливі стосунки — тільки в атмосфері доброзичливих, щирих, демократичних стосунків із дітьми можна викликати в них інтерес до спільної діяльності. Такі стосунки не виключають вимогливості, але змінюється її характер — вимоги висуває не особисто педагог, а сама справа до всіх її учасників. У такий спосіб відбувається підготовка дитини до майбутньої діяльності, її орієнтування на поліпшення свого мікросередовища.
3. Розподіл колективу на мікроколективи — творчі групи, екіпажі, бригади, ланки тощо. Щоб у плануванні, організації та аналізуванні діяльності взяли участь усі члени колективу, необхідна дворівнева організація діяльності: на рівні мікроколективу (3–10 осіб), де кожен пропонує, обговорює, діє; і на рівні всього колективу, де пропонують, обговорюють представники кожного мікроколективу. Мікроколективи можуть бути постійними й тимчасовими. Принцип розподілення може бути різним (за інтересами, бажанням, за місцем проживання тощо).
4. Колективна творча справа — це форма організації колективної творчої діяльності й разом із тим — основний виховний засіб комунарської методики. Колективні творчі справи (КТС), колективні творчі ігри (КТИ), колективні творчі свята, колективні організаторські справи (КОС) — це способи організації яскравого, сповненого працею та грою, творчістю і товариськістю, мрією і радістю життя.
5. Чергування творчих доручень (ЧТД) — періодичні перевибори органів учнівського самоврядування, чергування (обмін) постійних справ-доручень між мікроколективами (через визначений проміжок часу) і таке планування діяльності, за якого кожен із членів колективу обов'язково входить до складу справи, є її організатором.

КТС виключає розподілення колективу на актив і пасив. Усі «командирські» посади учні обіймають по черзі: сьогодні — ти, завтра — я, але завжди за все відповідаємо разом.

6. Розмаїття діяльності — колективні творчі справи дозволяють комплексно розв'язувати завдання розумового, ідейно-політичного, морального, трудового, естетичного та фізичного виховання школярів. Але кожна справа має свою спрямованість, згідно з якою всі КТС можна класифікувати як:
 - організаторські;
 - суспільно-політичні;
 - пізнавальні;
 - трудові;
 - художньо естетичні;
 - спортивно-оздоровчі.
7. Рада справи — усі колективні творчі справи очолюють ради, їхня чисельність залежить від масштабу і характеру справи. Ради справи обирають учні або їх створюють за прикладом ініціативних груп методом самовисування.
8. Технологічна послідовність — забезпечення єдності та динамічної послідовності шести стадій в організації тематичного періоду життя колективу взагалі та кожної КТС зокрема.

Стадія 1. Попередня робота вихователів: визначення ролі конкретної КТС у житті колективу, висування виховних завдань; придумування різних варіантів справи і настановної стартової бесіди; розгляд доцільності залучення шефів, старших і молодших друзів, однодумців.

Стадія 2. Колективне планування: колективне уточнення мети діяльності, первинного колективу; колективний збір інформації (яка інформація потрібна, як її збирати); розвідка справ (школа, шкільний двір, будинок, двір, де живеш, шефи, підшефні); колективне аналізування зібраної інформації, її узагальнення, визначення завдань, справ; загальний збір, збір-старт. На зборах виробляється план майбутньої справи (з допомогою таких форм, як захист проєктів, диспут, арбітраж) і відповідають на такі запитання: для кого можна провести цю справу? Як краще її провести? Кому взяти участь — усьому колективові, окремим (за бажанням) мікроколективам чи вільній бригаді добровольців? Разом із ким? Хто керуватиме — рада колективу, соціальна рада справи, яка складається з представників

усіх мікроколективів, або командир вільної бригади? Де краще провести справу? Коли? Як розподілитися на мікроколективи?

Стадія 3. Колективна підготовка справи: керівний орган КТС уточнює та конкретизує план її підготовки і проведення; організовує виконання цього плану, доцільно розставляючи учасників по місцях на колективну дію; організовує їхні взаємини і заохочує ініціативу кожного; кожен мікроколектив (або вільна бригада) виконує своє завдання, виявляючи максимум творчості, ініціативи, готуючи (таємно) сюрприз для всіх; створюється матеріальна база, що необхідна для проведення КТС.

Стадія 4. Проведення КТС: здійснення плану; вихователі як керівники і ведучі творчої справи створюють та підтримують мажорний тон, дух бадьорості та впевненості у своїх силах, бажання давати людям радість, прагнення долати труднощі.

Стадія 5. Колективне підбиття підсумків КТС: аналізування на рівні мікроколективів, де кожен висловлюється за такими запитаннями:

- Що вдалося зробити з окресленого? Завдяки чому?
- Що варто використовувати надалі?
- Що перетворити на традицію?
- Як можна діяти інакше? Що можна зробити краще?
- Кому подякувати?

Потім думки мікроколективів виносять на загальний збір, де рада справи формує колективну оцінку, враховуючи не тільки роботу мікроколективів, але й свою.

Стадія 6. Найближча післядія КТС: справу завершено. Що далі? Виконують рішення, прийняті на загальних зборах; вносять зміни у творчі доручення мікроколективам, читають книги за матеріалами справи, придумують нові КТС тощо.

Орієнтовний перелік КТС

1. Організаторські справи: загальний збір (збір — народження колективу, загальний збір за тривоною, збір «Розкажи нам про себе»), «Чергування творчих доручень», колективне планування (збір-старт, розвідка справ і друзів, анкети пропозицій), колективне обговорення зробленого (збір-вогник, газета-«блискавка», лінійка з творчими рапортами, «жива газета») тощо.

2. Суспільно-політичні справи: зоряний марш-похід, майівка, прес-бій, прес-конференція, «капельюшна дискусія», агітбригада, «круглий стіл» оглядачів, конкурс політичного плаката, конкурс малюнків на асфальті, телемости, арбітражі тощо.
3. Пізнавальні справи: клуб чомучок, турнір-вікторина, естафета улюблених занять, турнір ораторів, розповідь-естафета, конкурс фантастичних проєктів, ділові ігри, виставка технічної творчості, профорієнтаційні заходи, турнір знавців життєвих премудростей, «тлумачний словник», «шкідливі звички», «безпечний секс» тощо.
4. Трудові справи: шкільна майстерня, «книжкова лікарня», «снігова казка», трудові атаки, трудові операції, трудові десанти тощо.
5. Художньо-естетичні справи: конкурс інсценованих пісень, літературний карнавал, концерт, театралізована година спілкування, фестиваль аматорських фільмів, огляди читців, співаків, танцюристів, музикантів, пантоміми, спортивних танців, «Вечір поетичних почуттів», конкурс «живих картин», «Збори невідомих поетів», літературно-музична вітальня, конкурс усних розповідей, музичний клуб тощо.
6. Спортивно-оздоровчі справи: «Вище, швидше, сильніше», народні спортивні ігрища, скюта туристських ігор, весела спартакіада, військово-спортивні ігри на місцевості тощо.

Пропонуючи ідею організації творчої діяльності в класному колективі, слід домовитися про ролі дорослих у цьому процесі.

Класний керівник згідно зі своїм досвідом, віком, особистими можливостями й характером взаємин із дітьми може бути консультантом, експертом, керівником одного з мікроколективів чи учасником справи.

Успіх справи багато в чому залежить від того, які взаємини існують між педагогом і класним колективом. Класний керівник має стати для учнів старшим другом, якому цікаве їхнє життя, в якому він з радістю візьме участь і зможе чогось навчити, навчаючись сам.

ГОДИНИ СПІЛКУВАННЯ

Символіка України

(театралізована виховна година)

ДІЙОВІ ОСОБИ

Класний керівник

Учениці та Учні

ХІД ЗАХОДУ

Класний керівник. Весна нас приваблює не тільки своєю красою, але й барвами історичних подій, що відбувалися в період становлення нашої державності, коли була утворена Центральна Рада. Саме цій події присвячуємо святкову виховну годину «Символіка нашої держави». Метою нашої зустрічі буде дослідження особливостей української національної символіки та її еволюції.

Лунає національний гімн «Ще не вмерла Україна».

Любі діти, чи знаєте ви, що є ознаками кожної держави, які свідчили б про гідність, незалежність, волю людської спільноти?

1 - а Учениця. Кожна країна в світі має власну символіку — це герб, прапор і гімн.

Проектується на екран Державний Герб і Прапор України.

Класний керівник. Правильно, їх описи подаються у конституціях країн і спеціальних законодавчих актах.

Інтерес до історії символіки нашої держави постійно поширюється. І це зрозуміло.

Не одне покоління українців було позбавлене об'єктивного, всебічного, глибокого знання власної історії.

Її переслідували ті, хто прагнув поневолити наш народ, вирвати національне коріння з його пам'яті.

Лунає ноктюрн. На екрані з'являються герби східнослов'янських народів.

2-а Учениця. Коли східні слов'яни почали використовувати символічні знаки?

3-я Учениця. Як свідчать історичні джерела, східні слов'яни використовували символічні знаки ще в період родоплемінного ладу на території України.

1-й Учень. Ними могли бути хрест, зірка, квадрат, звір, рослини, птахи.

2-й Учень. На що перетворювалися родові емблеми з початком розкладу родових племен?

3-й Учень. Родові емблеми спочатку перетворюються на сімейні, а потім — на особисті емблеми.

1-а Учениця. Купці й ремісники таврували свій товар. Ці знаки у вигляді курячих лап, коліс, вил можна побачити на багатьох пам'ятках матеріальної культури нашого народу. Серед знаків, датованих I століттям нашої ери, бачимо тризуб, або триденс.

2-а Учениця. Які документи свідчать про використання тризуба як герба?

3-я Учениця. Тризуб був родовим знаком Рюриковичів. Згодом цей знак карбується і на срібних монетах Київського князя Володимира Великого.

1-й Учень. Тризуб можна зустріти на цеглі Десятинної церкви та Успенського собору, збудованих в XI столітті тощо.

Проектується на екран Десятинна церква та Успенський собор.

2-й Учень. Існує близько сорока версій пояснення тризуба: риболовний гарпун, розп'ятий сокіл, вила Бога Нептуна, уособлення трьох природних стихій (повітря, води й землі) тощо.

3-й Учень. Давні стяги були у великій шані на Русі ще за часів язичництва, а після запровадження християнства вони освячувалися образом животворного Христа.

1-а Учениця. Історичні джерела донесли до нас досить скупі відомості про кольори прапорів Київської Русі. Наприклад, у «Слові о полку Ігоревім» згадуються «Червен-стяг», «Біла хоругв», «Червлена чолка».

2-а Учениця. Які ж кольори найчастіше мали руські знамена?

3-я Учениця. До царювання Михайла Федоровича (перша половина XVII ст.) на російському прапорі поєднання двох основних кольорів ще зберігалось: на золотому щиті чорний візантійський орел, а між коронами, що прикрашають його голови, — православний блакитний хрест. Згодом синій колір змінюється на білий.

1-й Учень. Слід підкреслити й таке: на малюнках «Кенігсберзького літопису», як і в інших письмових пам'ятках, дерево передається переважно жовтою, а залізо — синьою фарбою. Приміром, сокира — синя, топориче — жовте.

2-й Учень. Цікавою є версія щодо давньої української традиції поєднання жовтого й синього кольорів. Так, згідно з нею, слово «хохол», яким дехто зневажливо називає українців, монгольського походження: «хох» — синій, блакитний, небесний; «улу», «юлу» — жовтий. Кінцева голосна редукується, і ми маємо теперішнє звучання. Як бачимо, поєднання жовто-блакитних кольорів, поширене у народів, що заселяли сучасні українській землі, має давнє коріння. На гербі Львова, 1256 р., зображений золотий лев на блакитному тлі. Ці ж кольори поєднували на знаках Руського воєводства за часів Речі Посполитої, а також на землях Закарпаття. Поєднання жовтого і блакитного кольорів зустрічаємо на багатьох гербах повітових міст, а ось у Глинську був традиційним поряд із червоним і жовтим, чорний колір: у червоному колі золоте серце, золотою короною увінчане, на ньому перехрещуються дві чорні стріли.

3-й Учень. Чорний колір бачимо і на гербі Гадяча (на червоному полі в блакитному одязі — архистратиг Михаїл, який вражає золотим списом чорного диявола). Поєднання жовтого і блакитного кольорів бачимо і на знаменах ремісничих цехів. Ці ж кольори поєднувалися на одязі батальйону гірських стрільців, який організувався навесні 1849 року на Галичині.

1 - а Учениця. Жовте із синім або сине з жовтогарячим переважає у ризах, мальованих ставниках, барокових іконостасах та інших старих церковних речах по всій Україні.

2 - а Учениця. Як використовувався тризуб у державному житті Київської Русі?

3 - я Учениця. Тризуб широко використовувався на печатках, міжнародних договорах.

1 - й Учень. Чи відомі періоди заміни герба-тризуба іншими гербами?

2 - й Учень. У період феодального роздроблення Русі тризуб поступово витіснявся, йому на зміну приходять зображення архистратига Михаїла, лев, що дереться на скелю та інші.

Демонстрація стенда «Герби».

3 - й Учень. У часи поневолення України сусідніми державами про національну символіку говорити не дозволялося.

1 - а Учениця. А який герб був прийнятий Центральною Радою після проголошення Української Народної Республіки в листопаді 1917 року?

2 - а Учениця. Тоді ж у Києві відбулася спеціальна нарада, в якій взяли участь знавці українського мистецтва, гербознавці. На ній пропонувалися такі символи майбутнього герба України: архангел Михаїл; козак із самопалом; золоті зорі на синьому тлі; тризуб.

3 - я Учениця. Зупинилися на тризубі, зображення якого було на великій і малій печатках Центральної Ради. Після 22 січня 1919 року, коли об'єдналися УНР і ЗУНР, тризуб стає спільним гербом цієї держави.

1 - й Учень. За часів Радянського Союзу в Україні використовувалася радянська соціалістична символіка: серп, молот, зірка, колосся.

2 - й Учень. Яку символіку було прийнято після проголошення Акту про незалежність України Верховною Радою народних депутатів на позачерговій сесії Верховної Ради 24 серпня 1991 року?

3 - й Учень. 30 серпня 1991 року був прийнятий Національний Державний Герб — золотий тризуб на блакитному тлі і синьо-жовтий прапор.

Проекція на дошку: герб, тризуб і синьо-жовтий прапор.

1 - а У ч е н и ц я. А зараз з'ясуємо, яку роль відігравав прапор у різні часи.

2 - а У ч е н и ц я. Прапор як засіб сигналізації відомий з античних часів. Здавна різні народи використовували під час воєнних походів символи, що мали вказувати місце, де збиралися воїни. Найчастіше це був шматок тканини, прив'язаний до списа, якому надавали великого значення. Наші пращури обожнювали прапори, вірили, що вони у воєнні часи — святіші за всіх ідолів.

3 - я У ч е н и ц я. Значну увагу приділяли і кольорам прапорів, символам, що на них зображувалися. Кольори прапорів різних держав здебільшого відповідають кольоровій гамі гербів — така ж відповідність існує і в Україні.

1 - й У ч е н ь. Для того щоб прапори не втрачали магічної сили, їх освячували.

2 - й У ч е н ь. Найбільше прапорів виробляли у Луцьку, й звідти вони розходилися по всій Україні — аж до Слобожанщини.

Лунають пісні-гімни українського народу.

3 - й У ч е н ь. А зараз прослухаємо національний гімн «Ще не вмерла Україна»,

Лунає національний гімн.

Національний гімн — це урочиста, неодмінно патріотична пісня, що є символом єдності народу. Це присяга, музичний знак держави. Державний Гімн повинен бути історичним, тобто справді народним.

1 - а У ч е н и ц я. До національних святинь будь-якого народу належить гімн. Це ті слова та музика, які змушують кожного з нас підводитися з першими ж акордами, з хвилюванням слухати ту мелодію, яка торкається найпотаємніших струн душі, кличе до високого й світлого. У піснях-гімнах сконцентрована жива історія народів, їхнє прагнення до волі, національні ідеали.

2 - а У ч е н и ц я. Український народ жив у складних політичних умовах, тривалий час був соціально й національно поневоленим, розділеним кордонами ворогуючих імперій, але незважаючи на це, на початку 60-х років ХІХ століття був створений національний гімн. Ним стала пісня П. Чубинського «Ще не вмерла Україна».

Проекція портретів П. Чубинського та композитора М. Вербицького.

3-я Учениця. Утім, слід зазначити, що перша музична символіка нашого народу сягає часів Київської Русі. Тоді роль Державного Гімну — в сьогоdnішньому розумінні — виконували бойові заклики, пісні, які створювали патріотичний настрій перед битвами. Вони, як свідчить «Слово о полку Ігоревім», закликали воїнів до хоробрості.

2-а Учениця. Відтоді поширюються пісні релігійного змісту. У них звеличуються Божа Матір, Господь, святі.

3-я Учениця. Закордонний дослідник В. Трембицький вважає, що національно-державним гімном Київської Русі могла бути похвально-церковна пісня «Архангельський глас».

1-й Учень. Перед боем із монголо-татарською ордою на Калці 1223 року руські дружинники співали «С нами Бог», «Розумійте язичі».

2-й Учень. У період козацької історії на перший план виходять пісні-гімни, що прославляють подвиги цього суспільного утворення. Особливо популярною була спочатку «Нумо, хлопці, до зброї».

Учні (виконують пісню)

Ой зібрались були гайку рятувати,
Славу добувати,
Ой чи пан, чи пропав — двічі не вмирати.
Нумо, хлопці, до зброї!

3-й Учень. Пізніше поширилися «Пісня про Байду», «Ой на горі, там женці жнуть», «Засвистали козаченьки», які набули великої популярності.

Учні виконують пісню «Засвистали козаченьки».

1-а Учениця. У 1862 році з'являється вірш «Ще не вмерла Україна». Його написав відомий український поет-етнограф, фольклорист, член Російського географічного товариства, лауреат Золотої медалі Міжнародного географічного конгресу в Парижі (1875 р.) та Уваровської премії Петербурзької академії наук (1879 р.) Павло Чубинський.

2-а Учениця. Виникнення цього твору (спочатку як поетичного тексту, а згодом як пісні) зумовлено суспільно-політичними умовами, за яких жив український народ у другій половині XIX ст. На східно- і західноукраїнських землях це був період певного піднесення національно-визвольного руху. Виникали нові українські видання, недільні школи, товариства, зокрема «Київська громада», навколо

якої об'єдналися представники провідної української інтелігенції (В. Антонович, Т. Рильський, М. Драгоманов, П. Чубинський та ін.).

3-я Учениця. У Галичині міцнів національний дух, дедалі більшого поширення набували ідеї духовного єднання двох частин України, зростало почуття історичної і культурної спорідненості слов'янських народів, які свого часу стверджувалися у програмних документах Кирило-Мефодіївського братства.

Проекція на екран пам'ятника Т. Г. Шевченка в Каневі.

1-й Учень. Чубинський глибоко пройнявся ідеями Т. Г. Шевченка щодо національного відродження України. Він за підтримки друзів із Київської «Старої громади» здійснив, як на той час, надзвичайний акт і створив антицарський за своїм змістом, патріотичний за духом твір, якому судилася велика історична місія стати національним гімном.

2-й Учень. У безкрає українське небо вірш злетів у Галичині, де вперше був опублікований у журналі «Мета» (№ 4), що вийшов у грудні 1863 року.

3-й Учень. Текст вірша «Ще не вмерла Україна» побачив світ разом із віршами «Кобзаря»: «Мені однаково...», «Заповіт». Під цими творами стояв підпис «Шевченко».

Виконується вірш «Мені однаково...». Лунає «Заповіт».

1-а Учениця. Вірш П. Чубинського помилково був приписаний Т. Шевченкові.

2-а Учениця. За написання пісні «Ще не вмерла Україна» П. Чубинського було заслано до Архангельської губернії. Але автор вірша, всім своїм серцем люблячи Україну і свій народ, незважаючи на сім довгих років заслання, не зрікся свого твору.

За кілька років вірш був покладений на музику.

Сьогодні важко докладно з'ясувати, які саме чинники зумовили те, що текст поклали на музику. Але деякі факти варто зазначити.

3-я Учениця. У 1864 році новостворений у Львові український театр готував до постановки на сцені виставу під назвою «Запорожці», композитор М. Вербицький написав музику до слів «Ще не вмерло Запоріжжя».

Це дещо перероблені слова вірша П. Чубинського, який з цієї вистави розпочав своє нове життя в музичному супроводі.

1-й Учень. Гімн «Ще не вмерла Україна» співала не тільки Галичина, але й Наддніпрянина, а ті українці, які змушені були емігрувати за межі рідної землі, привезли його до США, в Канаду, Бразилію, Австралію та інші країни.

2-й Учень. Створений у нелегальних умовах, гімн тривалий час розповсюджувався списками, а тому у різних виданнях зустрічаються його різновиди.

Нове життя гімну «Ще не вмерла Україна» почалося з часу утворення незалежної держави у січні 1918 року. Слова і музика пісні-гімну з'явилися у багатьох виданнях, зокрема у Львові, Києві, Відні, Берліні українською та в перекладі англійською, німецькою та іншими мовами. Його виконували різні хорові колективи та духові оркестри в дні державних свят та з нагоди урочистих зустрічей.

3-й Учень. Гімн «Ще не вмерла Україна» був не єдиним гімном. Національним гімном вважали також «Заповіт» Т. Г. Шевченка, «Вічний революціонер» (сл. *І. Франка*, муз. *Д. Січинського*).

Лунає пісня «Вічний революціонер».

1-а Учениця. В українських емігрантів у США та Канаді були урочисті пісні-гімни «За тебе, Україно» (сл. *В. Щурата*, муз. *С. Людкевича*), «Для тебе, Україно, живем». У Галичині, окрім гімну «Ще не вмерла Україна» й «Заповіту», співали також «Не плакати нам» та церковний гімн «Боже великий єдиний, нам Україну храни».

2-а Учениця. Із великим натхненням виконували гімн «Ще не вмерла Україна» за років становлення ЗУНР та УНР. Звернення до героїчних історичних постатей надихало наш народ на визвольну боротьбу. Недарма у вірші-гімні П. Чубинського також воскресли імена славних синів України (*декламує*):

Наливайко, Залізняк і Тарас Трясило

Кличуть нас із-за могили

На святеє діло.

3-я Учениця. Згадки про українських героїв сповнювали серця сучасників П. Чубинського та й прийдешніх поколінь почуттям відваги й самопожертви в ім'я України.

1-й Учень. Наприкінці 1989 року над відновленою могилою П. Чубинського на Книшевому цвинтарі в Борисполі пісня-гімн «Ще не вмерла Україна», мов фенікс, воскресла із мертвих, знову залунала у рідному краї поета у виконанні народного хору (диригент *Л. Яцен-*

ко). Пісню підхопила численна громада тих, хто прийшов вклонитися пам'яті вірного сина свого народу. Вдруге на широкому громадському зібранні пісня злетіла в небо 9 березня 1990 року біля пам'ятника Т. Шевченкові в Каневі.

2-й Учень. Після всенародного референдуму 1 грудня 1991 року, який підтвердив незалежність України, музична редакція національного гімну «Ще не вмерла Україна» була затверджена Державним Гімном України.

3-й Учень. Майже сто п'ятдесят років існує гімн «Ще не вмерла Україна». Цій патріотичній пісні випала нелегка доля. Її забороняли за царату і більшовицького режиму, її переслідували всі ті, хто прагнув поневолити наш народ, стерти із його історичної пам'яті волелюбні соборницькі поривання. Але пісня йшла на заслання, жила в українському підпіллі, яке не корилося жорстоким системам, не змовкала, навіть у сибірських таборах, зігріваючи серця народних месників, які боролися за волю України.

Жодному українському твору, літературному або музичному, не судилася така велична доля. Велична, адже в ньому втілена споконвічна мрія народу про вільну, суверенну державу, виражена незламна віра у відродження України.

Класний керівник. Як бачимо, і гербова відзнака у формі тризуба, і синьо-жовті прапори мають давнє походження, свою історичну пам'ять. А гімн «Ще не вмерла Україна» сповнений ідеями романтизму позаминулого століття.

Ми пишаємося нашою символікою. Щодня чуємо по радіо Гімн нашої держави, на міжнародних спортивних змаганнях на честь наших переможців майорить синьо-жовтий Державний Прапор України.

Наша державна символіка — це героїчні сторінки боротьби українського народу за свободу та незалежність.

Наші прадіди боролися за свободу України, передали у спадщину нащадкам ці святині — ГЕРБ, ТРИЗУБ, СИНЬО-ЖОВТИЙ ПРАПОР, ГІМН «Ще не вмерла Україна», які й надалі кликатимуть до відродження національної свідомості, до творення нового світлого ЖИТТЯ.

Спадщина попередніх поколінь

(театралізована година спілкування)

ДІЙОВІ ОСОБИ

Хлопчик
 Дівчинка
 Матрос
 Колумб
 Індіанець
 Помічниця режисера
 Марія Медичі
 Служниця
 Ніко
 Королева
 Яків І
 П'єр Кюрі
 Марія Скадовська
 Голова
 Соціолог
 Медик
 Представник фірми «Оріфлейм»
 Психолог
 Економіст

ХІД ЗАХОДУ

На видноті висить плакат «Паління або здоров'я — обирай сам!»

На сцені — лава під «деревом».

Входить хлопчик, кидає на лаву портфель. Озирається, падає на лаву.

Хлопчик. Так, здається, тут нікого немає. Фух! Потрібно зробити перерву. Ох, як тільки я витерпів цей ранок?! Уже дев'ята, а я навіть жодного разу не закурив! (*Закурює.*) Хто тільки придумав робити контрольну роботу зранку. Та ще з геометрії! Нудьга смертельна. Тангенси, шмангенси, кути, мути. Фу, яка гидота! Усе, вирішено: на цей урок я не піду, краще — відпочину! Що в нас там? (*Перегортає щоденник.*) А... біологія! Точно! Можна! Головне, Олені Віталіївні на очі не потрапляти! А то почне: «Як так можна! Як тобі не соромно!»

А якщо ще й сигарету побачить, тоді кінець мені! Ой, хтось іде. (Ховає сигарету.)

Д і в ч и н к а. Дев'ятнадцять плюс сімнадцять, плюс вісім, плюс дванадцять... Це буде, це буде... Ох, скільки ж буде? Хоч би калькулятора хто дав! Горить класній, чи що? Марино, туди, Марино, сюди! Ось порахуй їй, і все! Навіть на перерві спокою немає! А в класі кричать, як у божевільні! Отут хоча б тихо! Так, дев'ятнадцять плюс сімнадцять буде... Ой, хто тут? А, ти... А чому ти не на уроці? Зрозуміло, перекур!

Х л о п ч и к. А ти що тут робиш?

Д і в ч и н к а. Я для Олени Віталіївни намагаюся підрахувати результати опитування.

Х л о п ч и к. Якого ще опитування?

Д і в ч и н к а. Ти що, на класній годині не був?

Х л о п ч и к. Ще чого, тридцять хвилин витратити на всілякі там нотації! Так що там за опитування?

Д і в ч и н к а. Класна хотіла довідатися, хто з учнів у класі курить, а хто ні.

Х л о п ч и к. А їй це навіщо?

Д і в ч и н к а. У школі ж зараз відбувається місячник «За здоровий спосіб життя». Ось Олена Віталіївна й хоче...

Х л о п ч и к. Що? Місячник?! Це цілий місяць, чи що, мораль читатимуть: «Сигарети — це смерть», «Одна краплина нікотину вбиває коня»? А я що, кінь?

Д і в ч и н к а. Ти ще почнеш мене переконувати, що куріння приносить користь!

Х л о п ч и к. Може, й користь. Ось раніше тютюном щось там робили... Ну, пам'ятаєш? Біологічка нам щось розповідала, якусь казку про історію тютюну.

Д і в ч и н к а. Я ось пам'ятаю, а ти?

Х л о п ч и к. А от цікаво, хто вперше закурив? От було б здорово подивитися! Уявляєш, повернутися у давні часи, підійти до якоїсь первісної людини й сказати: «Агов, привіт, дай закурити». І чому час не можна повернути назад, як касету на відику? Натиснув кнопку — раз — у давній давнині.

Шкода, що життя — не відик.

Д і в ч и н к а. А чому б і ні?

Х л о п ч и к. Ти це про що?

Дівчинка. Я отут подумала, а чому б нам і не прокрутити фільм, тобто життя, назад?

Хлопчик. Та ти не сповна розуму! Як таке можна зробити насправді?!

Дівчинка. По-справжньому, звісно, не можна, а увияти можна. Давай самі створимо фільм.

Хлопчик. Про що ж це?

Дівчинка. Звісно ж, про історію тютюну.

Хлопчик. І як ми його назвемо? Потрібно якусь незвичайну назву придумати, можливо, навіть таємничу.

Дівчинка. Пропоную: «Спадщину попередніх поколінь».

Хлопчик. А режисером буду я.

Дівчинка. Ні, краще вже режисером буду я.

Хлопчик. А із чого ми почнемо?

Дівчинка. Від самого початку.

Сцена перша

На сцену виходить Помічниця режисера з «хлопавкою»,
на якій написаний 1492 рік.

Помічниця режисера. Тисяча чотиреста дев'яносто другий рік. Подорож Колумба. Острів Куба.

На сцені кілька індіанців, які «курять» трубку.
З'являються Колумб і Матрос.

Колумб. А це, напевно, благословенні жителі казкової країни Індії. Нарешті, ми знайшли її!

Матрос. Адмірале, а що ці люди роблять?

Колумб. На мою думку, вони щось п'ють. Якийсь дим!

Матрос. А навіщо?

Колумб. Звідки я знаю! Давай запитаємо.

Підходять ближче.

Вітаю вас від імені іспанського короля на благословенній і казковій землі Індії!

Пауза.

Матрос. Адмірале, а чому вони мовчать?

Колумб. Напевно, не розуміють нашої мови.

Матрос. Як же їх розпитати про те, що вони роблять?

Колумб. Ти сам хіба не бачиш? Кожний із них робить 3–4 зтяжки, випускаючи дим через ніздрі.

Матрос. Але що це? *(Звертається до індіанців.)* Що ви робите?

Індіанець простягає трубку й жестами пропонує спробувати. Матрос «курить» і починає кашляти. Витирає сльози.

Отакої! Міцна штука! Як називається?

Індіанець. Сигара.

Матрос. Сигара! Адмірале, спробуйте й ви. Не хочете? А давайте візьмемо сигару до Іспанії. Ось там здивуються!

Колумб *(звертається до глядачів)*. Я повіз в Іспанію насіння рослини, що згодом одержала назву «тютюн», від назви провінції Тобаго острова Гаїті. Моє відвідування островів Америки розпочало переможний хід тютюну усім світом.

Сцена друга

Помічниця режисера. Тисяча п'ятсот п'ятдесят дев'ятий рік. Франція. Палац Марії Медичі.

Королева сидить і тримається за голову. Потирає скроні.

Марія Медичі. За які гріхи мені таке покарання? О Господи! Усе не в радість через цю жахливу мігрень! Чим тільки лікарі не лікували мене, а здається, головний біль посилюється.

Служниця. Ваше Величносте, прибув французький посланник у Португалії, месьє Жан Ніко. Просить аудієнції.

Марія Медичі. Ох уже ці державні справи! Проти!

Ніко. О, Ваше Царствена Величносте, я несказанно радий вас бачити! Як почуваетесь?

Марія Медичі. Жахливо, посланнику, жахливо! Мігрень зовсім мене змучила!

Ніко. Дозвольте піднести вам подарунок!

Ніко підносить Марії Медичі кисет.

Марія Медичі. А що це, месьє Ніко?

Ніко. Сухі листи тютюну, Ваше Величносте. Про це чудодійне зілля я довідався із книги іспанського ботаніка й лікаря Миколи Менардеса. Він рекомендує тютюн від усіх хвороб.

Спробуєте?

Марія Медичі (*розтирає листя*). Який чудовий аромат! О, посланнику, розтерте на пил листя пахне ще сильніше. Так, ви маєте рацію, я почувуюся значно краще. Для цього чарівного пилу потрібно придумати сховище. Агов, хто там, покликати до мене золотаря! Я наказую йому зробити... Як би назвати... Я наказую йому зробити табакерку!

Ніко (*звертається до глядачів*). Таким ось чином з моєї легкої руки у придворній знаті Франції з'явилася нова мода — нюхати тютюн. Але що найцікавіше, моє ім'я не забули. Творець класифікації тваринного й рослинного світу Карл Лінней привласнив тютюну родове ім'я «нікотіана»!

Сцена третя

Помічниця режисера. Тисяча шістсот четвертий рік. Англія. Палац Якова Стюарта.

Яків І. Із цією звичкою потрібно боротися. Моя країна гине від тютюну. Як ви вважаєте, Ваше Величносте?

Королева. Я сьогодні дізналася про те, що в місті померли ще четверо. Причина — уживання тютюну!

Яків І. Знайшли тих, хто продає це пекельне зілля?

Королева. Шукають. Ви розчаровані?

Яків І. Ні, я не просто розчарований, я страшенно лютий! І як тільки вчені мужі можуть уважати куріння протиотрутою від нежиті й лихоманки!

Королева. Я чула, що деякі лікарі рекомендують вдихати тютюновий дим, щоб захиститися від чуми.

Яків І. Якби вони тільки рекомендували курити! А ці злощасні лікарі виготовляють із тютюну ліки, придворні отруюються й навіть помирають.

Королева. Ви повинні брати приклад зі своїх іноземних родичів. У них курців дорівнюють до злодіїв і водять по вулицях із мотузкою на шиї, а в Росії курити забороняється під страхом страти.

Яків І. Папа римський пропонує відлучити їх від церкви. Що ж мені робити?

Королева. Ваше Величносте, видайте указ, що забороняє куріння.

Яків І. Ні. Я краще напишу книгу й назву її «Про шкоду куріння». І книгу я розпочну словами: «Табаккуріння — звичка, противна

зору, нестерпна нюху, шкідлива мозку, небезпечна легеням». Так, саме так і почну!

Королева (*звертається до глядачів*). Книга короля Якова І Стюарта була першою популярною книгою про шкоду куріння. Відтоді вийшло багато інших книжок, але далеко не всі слова з них дійшли до курців.

Сцена четверта

Помічниця режисера. Тисяча вісімсот дев'яносто восьмий рік. Хімічна лабораторія П'єра Кюрі й Марії Скадовської.

П'єр Кюрі. Привіт, Маріє! Чим займаєшся? І що це за рідина в колбі?

Марія Скадовська. Здогадайся! Прозора масляниста рідина з пекучим смаком!

П'єр Кюрі. Запитання дуже просте. Це нікотин! А тепер запитання до тебе. Чому ти працюєш без засобів захисту? Ти хіба не пам'ятаєш, що нікотин належить до канцерогенних речовин? Адже я тобі розповідав про власний досвід. Пам'ятаєш? Якщо до горобця тільки торкнутися паличкою, змоченою нікотином, він миттєво гине.

Марія Скадовська. Звісно, я пам'ятаю, що нікотин є настільки шкідливим. Але я вже закінчила з ним працювати. Я прошу тебе попрацювати зі мною над складом тютюнового диму. Мені здається, я знайшла щось нове!

П'єр Кюрі. Навряд чи, адже в тютюновому димі вже знайшли близько сотні різних речовин, багато які з них шкідливі.

Марія Скадовська. А я майже впевнена, що знайшла нову речовину. Це ізотоп із масовим числом двісті десять і періодом напіврозпаду сто тридцять вісім днів.

П'єр Кюрі. Давай подивимося! (*Іронічно.*) Може статися, цей день увійде в історію хімії.

Марія Скадовська (*звертається до глядачів*). Тринадцяте липня тисяча вісімсот дев'яносто восьмого року справді ввійшло в історію. Адже саме в цей день у тютюновому димі було виявлено радіоактивний елемент — полоній.

Сцена п'ята

Помічниця режисера. Двохтисячний рік. Конференція «Людство — проти куріння».

Голова. Шановні колеги! Продовжуємо нашу роботу! Слово надається соціологам. Перед вами виступить представник соціологічної служби.

Соціолог. Ми, соціологи, віддаємо перевагу мові цифр. Наші дані досить невтішні. На підставі статистичних даних різних країн можна стверджувати, що в цей час близько шестидесяти відсотків чоловіків і двадцяти відсотків жінок систематично вживають тютюну для куріння, інакше можна сказати, що сорок відсотків землян є курцями.

Якщо припустити, що кожний із них викурює на добу в середньому п'ятнадцять цигарок або сигарет, то щосекунди людство викурює триста тисяч сигарет і цигарок, а за рік це число набуває астрономічних масштабів. Але це ще не все! Щорічно курці забруднюють планету двома мільйонами п'ятьма сотнями тисяч тонн недопалків, а в атмосферу потрапляє сімсот двадцять тонн синильної кислоти, триста вісімдесят п'ять тисяч тонн аміаку, одинадцять тисяч тонн нікотину, шістсот тисяч тонн дьогтю й не менша кількість інших складових частин тютюнового диму. Але наші співробітники найбільш схвильовані іншими цифрами. Значно помолодшав вік курців. Якщо ще десять років тому за даними анкет у віці п'ятнадцяти-сімнадцяти років пробували курити сімдесят два відсотки школярів, з них систематично курили двадцять вісім відсотків, то сьогодні у віці одинадцяти-чотирнадцяти років курити пробували вісімдесят один відсоток хлопчиків і п'ятдесят шість відсотків дівчинок з опитаних.

Голова. Так! Сумна статистика. Можливо, медики нас втішують?

Медик. Як кажуть, краще раз побачити, ніж сто разів почути. Коли мені доводиться бувати в палатах, де лежать хворі на рак легенів, які захворіли внаслідок багаторічного куріння, бачити їхні обличчя, чути кашель, спостерігати, яким бодем їм дістається кожний подих, мені хочеться вийти на вулицю, взяти за руку якогось молодика, що із шиком курить сигарету, привести його в палату й сказати: «Дивися, ось цим може все завершитися!» Я переконаний, що після такого відвідування навряд чи знайдеться хоча б один курець, який би негайно не облишив курити. На жаль, ми, медики, не можемо піти на такий «експеримент». І тому звертаємося за допомогою плакатів, лекцій та інших засобів до усіх, хто курить: «Попереджаємо: все це дуже серйозно! Підступність тютюну саме в тому, що розплата настає непомітно! Але вона є неминучою!»

Голова. Який емоційний виступ! Відразу видно, що це питання дуже болюче. Але нам би хотілося почути про те, як впливає тютюн на стан різних органів людини, наприклад, на шкіру, на волосся.

Представник фірми «Оріфлейм». Можна з цього питання виступити мені?

Голова. Так, звісно. *(Звертається до глядачів.)* Перед вами виступає провідний спеціаліст шведської фірми «Оріфлейм».

Представник фірми «Оріфлейм». Напевно, немає необхідності зайвий раз нагадувати, чим займається наша фірма. Хочу лише відзначити, що наша продукція одна із кращих на ринку косметики. Ви помітили, що в запеклих курців шкіра обличчя набуває сіро-жовтого відтінку — унаслідок ушкодження судин, розташованих під шкірою. З'являються ранні зморшки. Шкіра старіє. І жодні чудодійні креми нашої фірми не здатні допомогти омолодити шкіру, якщо людина курить. І ще, хочу вас розчарувати: зуби в курців продовжують жовтіти, навіть якщо користуватися зубними пастами нашого виробництва.

Психолог. Можна мені?

Голова. Так, так. Прошу вас! Представтеся спочатку.

Психолог. Я працюю шкільним психологом, одночасно збираю матеріали для своєї наукової праці.

Голова. А над якою темою ви працюєте, дозвольте запитати?

Психолог. Вплив тютюну на фізичний і психічний розвиток школярів. Так, я хочу звернути вашу увагу на те, що куріння є дуже шкідливим для молодих людей. Особливо несприятливо воно впливає на органи дихання, тому що легені в дітей ще неповністю сформувалися. Відзначено, що в підлітків-курців об'єм грудної клітки й розвиток легенів приблизно на двадцять п'ять відсотків відстають від цих показників у тих, хто не курить. Частіше страждають такі діти на простудні захворювання, тому що не мають достатнього імунітету. Школярі, які курять, більше розсіяні, успішність у них знижена. Доведено, що серед успішних учнів лише шістнадцять відсотків курців, серед слабких учнів — п'ятдесят дев'ять відсотків. Чому так відбувається?

По-перше, нікотин та інші отруйні речовини порушують загальний стан організму, знижується інтенсивність нервових процесів. Цьому сприяє і сама поведінка курців. Бажання курити виникає навіть під час уроку, тому учень відволікається від занять, думаючи

тільки про те, як на перерві побігти до туалету на перекур. А скільки кишенькових грошей витрачається на сигарети!

Економіст. Як економіст, хочу відзначити, що сигарети серйозно підривають сімейний бюджет. Погляньте на цю таблицю. Для прикладу ми взяли не найдорожчі сигарети.

Демонструється таблиця.

Кількість сигарет	1 день	Тиждень	Місяць	Рік
1 сигарета	0,15 грн	1,05 грн	4,50 грн	50,40 грн
10 сигарет	1,50 грн	10,50 грн	45,00 грн	504,00 грн
1 пачка	3,00 грн	21,00 грн	90,00 грн	1000,00 грн

Ці гроші можна витратити на відпочинок, на придбання гарного одягу або дорогої апаратури.

Голова. Уже зараз можна сказати: куріння — єдина причина смерті, яку можна ліквідувати силами всього людства.

Хлопчик. Що, це все? Кінець?

Дівчинка. Як би мені хотілося сказати *happy end* (*щасливий кінець*), що цей фільм не про нас, що всі його сцени залишилися в минулому... Але, на жаль, тільки серед десятикласників нашої школи постійно курять сорок осіб, а пробували курити близько вісімдесяти. І якщо хоча б один, подивившись наш фільм, облише цю звичку, це означатиме, що наші зусилля не є марними.

Усі актори виходять на сцену.

Просто ми ще раз нагадаємо девіз нашого виступу...

Усі. «Паління або здоров'я — обирай сам!»

У пошуках майбутньої професії

Мета:

- познайомити з технологією професійного успіху;
- зорієнтувати щодо вибору професії;
- надати практичні рекомендації щодо подальшої освіти.

Обладнання та матеріали: чисті аркуші паперу, ручки.

Форма: бесіда.

ХІД ЗАХОДУ

Що таке професія

Розповідь учителя

Термін «професія» походить від латинського кореня, що означає «говорити», «повідомляти», «заявляти». Звідси виникло також і слово «професор».

Кількість професій є неоднаковою в країнах із різними суспільно-економічними умовами. У світі нараховується більш ніж 7000 назв професій, хоча попитом користується лише кілька сотень.

Обрати професію — означає не тільки обрати певну роботу, але й бути прийнятим до певної групи людей, самому прийняти її етичні норми, правила, принципи, цінності, спосіб життя.

Професія — це соціальна характеристика людини, що свідчить про її приналежність до певної категорії людей, які займаються однаковим видом трудової діяльності.

Про власну професійну долю ми зазвичай замислюємося після закінчення школи.

Хтось самотужки знаходить роботу, яка не вимагає спеціального навчання. Більшість же намагається спочатку здобути освіту (у вищих навчальних закладах, коледжах, на курсах), окреслюючи тим самим коло майбутніх кар'єрних можливостей.

Для того щоб зробити правильний вибір, необхідно мати чітке уявлення про існуючі професії, реально оцінювати свої можливості та схильності. Пізнати себе нелегко, але вкрай важливо для того, щоб зробити адекватний професійний вибір. Неправильний вибір може зробити людину нещасною.

? Запитання

- А хто з вас визначився щодо майбутньої професії?
- Що, на вашу думку, необхідно для того, щоб стати професіоналом?

Умови професійної трудової діяльності людини

Розповідь учителя

Трудова діяльність людини є професійною, якщо виконуються такі умови:

- професія характеризується наявністю певного рівня кваліфікації, майстерності, уміння, професійної підготовки, спеціально здобутих знань і навичок, які часто підтверджуються спеціальними документами: дипломами, свідоцтвами, атестатами, сертифікатами;
- професія є своєрідним товаром, який людина може продавати на ринку праці. Причому товаром, що користується попитом, за який інші люди готові платити. Тобто професійна діяльність може стати джерелом доходів людини.

? Запитання

- Які риси (якості), на вашу думку, властиві професіоналові?
- Чим професіонал відрізняється від аматора та дилетанта?

Розповідь учителя

Професіонал — це кваліфікований фахівець, який продає результати своєї праці.

Дилетант — це людина, яка характеризується відсутністю необхідного стандартного рівня професійної кваліфікації.

Аматор — це людина, яка займається певним видом трудової діяльності не з метою заробітку, а для власного задоволення. Це не заважає деяким аматорам досягати рівня професійної компетентності та високої якості діяльності, що не поступається рівню багатьох професіоналів.

Отже, будь-яке ваше захоплення може стати приводом для зав'язування ділових знайомств, джерелом додаткового доходу або навіть поворотним пунктом для обрання професії.

Бесіда з учнями

— До кого можна звернутися за порадою щодо професійного вибору?

Ви можете звернутися до:

- психологів-профконсультантів;
 - викладачів навчальних закладів;
 - фахівців-професіоналів;
 - батьків, родичів і знайомих.
- Як ви вважаєте, а чи не найкраще спершу попрацювати у тій галузі, що вас цікавить (звісно, на невисокій посаді)?
- Що це може вам дати?

Так, безперечно, власний досвід: життєвий і трудовий. А ще — ділові зв'язки, знайомства, матеріальну базу для подальшого навчання та професійного зростання.

Проте, це не найлегший і доволі тривалий шлях знайомства із професією.

Тому спершу варто здобути певні теоретичні знання щодо характеристик, класифікацій професій.

Характеристики професій

Розповідь учителя

Сьогодні ми познайомимся із технологічними, економічними, педагогічними, медичними та психологічними характеристиками професій.

Технологічні характеристики

- Предмет праці: інші люди, техніка, інформація, мистецтво або природа.
- Мета праці: матеріальне виробництво, створення духовних цінностей, обслуговування та догляд за людьми, природою і технікою.
- Засоби трудової діяльності: ручні, механізовані, автоматизовані.
- Трудові операції.
- Дії: розумові, фізичні, соціальні.
- Робоче місце фахівця: приміщення, кабінет, відкрите повітря.
- Кліматичні умови; постійне місце або роз'їзди; у колективі або індивідуально.
- Робочий час: вільний або жорсткий режим, позмінний, нічний час, вахти.
- Як часто фахівець змушений працювати в неробочий час, без перерв, у прискореному темпі, неритмічно — з паузами та простоями?
- Які можливі помилки в трудовій діяльності?
- До яких наслідків вони можуть призводити?
- Що може спричинити небажані наслідки на виробництві?

Економічні характеристики

- В яких галузях використовується ця професія?
- Який попит на цю професію є на ринку праці?
- В яких межах змінюється оплата праці серед представників цієї професії?

Педагогічні характеристики

- Які вимоги висуває професія до рівня та змісту освіти?
- Які навчальні заклади готують спеціалістів за цим фахом?
- Які знання та навички необхідні для успішної професійної діяльності?

Медичні характеристики

- Який рівень здоров'я потрібний для цієї професії?
- Які медичні протипоказання існують для цієї професії?
- Які несприятливі умови праці властиві цій професії?

Психологічні характеристики

Будь-яка професія висуває певні вимоги до психологічних особливостей людини, зокрема до:

- органів чуттів: зорового, слухового, тактильного сприйняття;
- рухових якостей: сили та витривалості, швидкості та точності рухів, рухливості;
- розумових здібностей: зосередження уваги, запам'ятовування, розуміння, просторової уяви, логічних міркувань;
- рис характеру: товариськості, самостійності, стриманості, рішучості, наполегливості, відповідальності.

? Запитання

— Як ви вважаєте, чим відрізняється праця архітектора від праці будівельника?

*Класифікація професій за характером праці***Розповідь учителя**

Клас професій свідчить про ступінь складності й необхідної кваліфікації людини, тобто про характер праці, що може бути виконавчим або творчим.

За характером праці виділяють два класи професій:

- професії виконавчого класу, що пов'язані з виконанням рішень, роботою за певним зразком, дотриманням наявних правил, нормативів та інструкцій, стереотипним підходом до розв'язання проблем (агент, медсестра, продавець, приймальник замовлень, соціальний працівник, машиніст, оператор, верстатник, тесля, касир, телефоніст, перукар, озеленювач). Здебільшого професії цього класу не потребують вищої освіти;

- професії творчого класу, що пов'язані з аналізом, дослідженням, випробуванням, контролем і плануванням, організацією та керуванням, конструюванням, проектуванням, розроблянням нових зразків, прийняттям нестандартних рішень; потребують незалежного й оригінального мислення, високого рівня розумового розвитку та, як правило, вищої освіти (лікар, менеджер, референт, психолог, учитель, юрист, інженер, економіст, математик, архітектор, фізик).

? Запитання

— А що являє собою предмет праці?

Психологічні типи професій

Розповідь учителя

Предмет праці — це те, із чим людині доводиться мати справу в процесі своєї професійної діяльності.

За предметом праці можна виділити п'ять типів професій: «людина — людина», «людина — техніка», «людина — знакова система», «людина — художній образ», «людина — природа».

- До типу «людина — людина» належать професії, пов'язані з медичним обслуговуванням (лікар, медсестра, санітарка), навчанням і вихованням (вихователь, нянька, учитель, викладач, тренер), побутовим обслуговуванням (продавець, провідник, офіціант), правовим захистом (юрист, слідчий, дільничний інспектор).

Професії цього типу висувають високі вимоги до таких якостей працівника, як уміння встановлювати й підтримувати ділові контакти, розуміти стан людей, впливати на інших, виявляти витримку, спокій і доброзичливість, мовленнєві здібності.

- Тип «людина — техніка» об'єднує професії, пов'язані зі створенням, монтажем, збиранням і налагодженням технічних пристроїв (муляр, монтажник, зварювальник, інженер-конструктор), експлуатацією технічних засобів (водій, кочегар, крановик, токарь, швачка-мотористка), ремонтом техніки (слюсар-ремонтник, механік, електромонтер із ремонту устаткування).

Цей тип професій вимагає від працівника високого рівня розвитку наочно-образного мислення, просторових уявлень, технічної поінформованості та кмітливості, відмінних рухових навичок, спритності.

- Тип *«людина — знакова система»* об'єднує професії, пов'язані з текстами (коректор, перекладач, бібліотекар), цифрами, формулами й таблицями (програміст, економіст, бухгалтер, касир), кресленнями, картами, схемами (штурман, картограф), звуковими сигналами (радист, телефоніст).
Професії цього типу вимагають від людини здатності до абстрагованого мислення, оперування числами, тривалого й стійкого зосередження уваги, посидючості.
- До типу *«людина — художній образ»* належать професії, пов'язані зі створенням, проектуванням, моделюванням художніх творів (художник, журналіст, модельєр, композитор), із відтворенням, виготовленням різних виробів за ескізом, зразком (ювелір, актор, закрійник, реставратор, столяр-червонодеревець, флорист).
Від людини в професіях цього типу вимагаються розвинутий художній смак, висока естетична чутливість, багата і яскрава уява.
- Тип *«людина — природа»* об'єднує професії, пов'язані з вивченням живої та неживої природи (мікробіолог, агрохімік, геолог), із доглядом за рослинами й тваринами (лісівник, городник, зоотехнік), із профілактикою та лікуванням захворювань рослин і тварин (ветеринар).
Цей тип професій потребує здатності спостерігати, орієнтуватися в непередбачуваних умовах, змінювати мету залежно від умов, а також витривалості й терпимості щодо браку комфорту.

Бесіда з учнями

— Які нові професії з'являються в наш час?

Сьогодні швидкими темпами розвиваються сфера торгівлі, керування та інформаційного обслуговування і більшість нових професій з'являється саме в цих галузях. Це агенти і менеджери: комерційний агент, рекламний агент, агент із нерухомості, агент із цінних паперів, туристичний агент; менеджери з персоналу, з маркетингу, з продажу, з реклами, з проєктів, офіс-менеджер, фінансовий менеджер.

У сфері інформаційного проектування та забезпечення працюють менеджер інформаційних систем, адміністратор комп'ютерної мережі, фахівець із комунікацій, інженер-системотехнік, системний аналітик, фахівець із комп'ютерного дизайну, веб-дизайнер.

— Які професії сьогодні користуються найвищим попитом у потенційних працедавців?

Підсумок

Слово вчителя

— Ми розглянули основні питання, пов’язані з вибором професії, але свій вибір кожен має зробити самостійно. А знання, які ви здобули сьогодні, допоможуть вам у цій важливій справі.

Новий час — нові професії

Мета:

- познайомити учнів із новими професіями;
- стимулювати стійкий інтерес до здобуття професійних знань;
- сформувати свідоме ставлення до вибору професії.

Форма: ділова гра.

ДІЙОВІ ОСОБИ

Ведучий

Генеральний директор компанії

Іміджмейкер

Маркетолог

Бренд-менеджер

Криейтор

Арт-директор

Логіст

Медіаплер

Супервайзер

ХІД ЗАХОДУ

Ведучий. Останнім часом на ринку праці з’явилися нові професії, назви яких іноді навіть складно запам’ятати. «Медіаплер», «криейтор», «бренд-менеджер» та інші привертають увагу та викликають незрозуміле хвилювання, особливо у представників старшого покоління. Звідки беруться нові професії та що ж означають незнайомі назви?

Із розвитком ринкових взаємин за умов конкуренції в будь-якого виробника виникає необхідність зробити так, щоб його товар почали

упізнавати і розкупувати. Саме це зумовило появу фахівців, які займаються просуванням нових товарів на ринку: супервайзерів, мерчендайзерів, промоутерів, менеджерів із реклами.

На Заході ці професії виникли значно раніше, ніж в Україні. Цим пояснюється той факт, що вони з'являються на вітчизняному ринку праці із уже готовими іноземними назвами. За сучасних економічних умов споживач має величезний, майже неосяжний вибір. Для того щоб допомогти споживачеві розібратися в розмаїтті товарів і послуг, з'являються нові фахівці, які, досягаючи висот професіоналізму, виправдовують необхідність існування своєї професії.

Я переконана в тому, що багато хто з вас обере одну з цих професій.

Отже, сьогодні ми проведемо ділову гру — один день із життя компанії «Вікторія». Я представляю генерального директора і співробітників компанії.

Учні класу, які грають відповідні ролі, кланяються. Гра починається.

Генеральний директор. Добродії, ми зібралися на чергову нараду. Наша фірма вже другий рік поспіль займається виробництвом і збутом сумок для молоді. Хочу надати слово відомому іміджмейкеру Олені Тимофіївній.

Іміджмейкер. Добридень, шановне зібрання! Моя професія — іміджмейкер. Іміджмейкер допомагає створити образ успішної людини, яка є вдалою та значущою в усьому. Іміджмейкер визначає типаж клієнта, ураховуючи лінії його фігури та обличчя, добирає одяг, зачіску й взуття, виявляє стиль, створює професійний образ і навіть коригує поведінку клієнта. Іміджмейкеру необхідно багато чого знати та вміти — він має бути обізнаним із мистецтвом макіяжу, стилями одягу, основами психології та етикету, значенням поз, жестів, міміки.

Іміджмейкер може навчити грамотної вимови, використання спеціальної термінології. Іміджмейкер повинен уміти передбачати нестандартні ситуації, розбиратися в будь-яких дрібницях, переконувати клієнта у необхідності й важливості змін у зовнішності, поведінці та мові.

Сьогодні мене запрошено для консультації. Успішні бізнесмени повинні виглядати бездоганно.

Запрошує юнака і допомагає йому обрати одяг для роботи в офісі.

Як бачите, добродії, ваш зовнішній вигляд має дуже велике значення для успішного ведення справ. Будьте завжди на висоті й не забувайте, що ви — обличчя компанії.

Генеральний директор. Прошу представити результати своєї роботи маркетологів.

Маркетолог (*розповідає про професію маркетолога*). Маркетолог — дослівно «той, хто вивчає ринок». Він проводить маркетингові дослідження пропозицій та попиту на певну продукцію. Головне завдання маркетолога — бути обізнаним на законах ринку, щоб використати їх для досягнення максимального результату в бізнесі.

Маркетолог має з'ясувати, чому той або інший товар (виріб або послуга) цікавить покупців. Наприклад, чому карамель «Вітерець» є популярнішою, ніж цукерки «Струмочок». Хто частіше купує ці цукерки: пенсіонери, школярі або домогосподарки?

А також він повинен здійснювати:

- збирання та оброблення статистичного матеріалу;
- копіткий аналіз отриманих даних;
- прогнозування ринку.

На підставі ретельних досліджень ринку фахівець складає маркетинговий план, на базі якого керівництво ухвалює рішення щодо товарних асортиментів.

Маркетолога відрізняє творчий підхід до роботи: створення цікавої і ходової продукції, організація рекламної кампанії, налагодження ефективної системи реалізації, просування товару на ринку.

Маркетолог бере участь у створенні реклами й забезпеченні вдалого проведення всіх рекламних заходів. Він не займається створенням реклами, а визначає головне — загальні напрями та цільову аудиторію (тобто ту частину населення, яку більшою мірою може зацікавити пропонований товар). Наприклад, ролик, що рекламує жувальну гумку, навряд чи зацікавить пенсіонерів. Для виявлення цільової аудиторії та її ставлення до тієї або іншої продукції проводяться опитування, інтерв'ю, анкетування.

Як вважають фахівці-маркетологи, їхня робота — це поєднання технології (розробка стратегій) і мистецтва (робота з людьми, що вимагає щирості, таланту, уяви). Хоча маркетолог не контактує із клієнтами напряму, значну частину його діяльності становить вивчення їхніх думок, характерів, особливостей.

Якості, необхідні маркетологові:

- схильність до розумової, аналітичної роботи;
- творчі здібності;
- інтуїція;
- нестандартне мислення;
- стійкість у разі невдачі;
- уміння робити висновки навіть із безнадійної справи.

Маркетолог — активна, невгамовна людина, яка вміє вчасно дістати необхідну інформацію, щоб бути сучасним.

Маркетолог наводить конкретний приклад успішного виконання своєї роботи: зачитує звіт про результати опитування населення й орієнтовний план випуску продукції.

Г е н е р а л ь н и й д и р е к т о р. Отже, тепер ми представляємо всю стратегічну картину нашого виробництва. Ласкаво прошу співробітників компанії ознайомити гостей з їхніми професіями.

Виступають співробітники компанії.

Б р е н д - м е н е д ж е р. Бренд-менеджер (від англійського *бренд* — клеймо) основний носій і реалізатор ідеї бренда. Бренд — торговельна марка, що добре відома (популярна).

Робота бренд-менеджера полягає в тому, що він повинен придумати торговельну марку фірми й зробити її відомою. Що необхідно знати бренд-менеджерові? Наприклад, на які категорії населення орієнтована продукція; як представити продукт, щоб він добре запам'ятався. Окрім цього, він має бути добре обізнаним із законами реклами, певним сегментом ринку. У полі зору бренд-менеджера — фірми-конкуренти, маркетинг, зв'язки із громадськістю тощо.

Якості, необхідні справжньому бренд-менеджерові, — це надійність, відповідальність, організованість, самостійність, ініціативність, енергійність, творчі здібності, комунікабельність.

Освіта: вища економічна за фахом «маркетинг і менеджмент»; участь у семінарах або майстрах-класах.

К р и е й т о р. Криейтор (від англійського *творець*) — креативний директор компанії, людина, яка відповідає за розроблення та ведення рекламних проєктів. Криейторами зазвичай називають *копірайтерів* (саме вони йому підпорядковуються) — творців рекламних текстів, а також *арт-директорів* — фахівців, які визначають основну ідею

роботи та роблять ескізи проектів. Робота — організаційна та комунікативна, тому що передбачає контакти із замовниками.

Завдання кріейтора: якомога чіткіше та ясніше сформулювати всі побажання клієнтів; мобілізувати й об'єднати творчий колектив для досягнення конкретної мети.

А р т - д и р е к т о р. Насправді, це те саме, що й кріейтор. Але від звичайного кріейтора арт-директор відрізняється тим, що він:

- приділяє більше уваги художньому напрямку в діяльності компанії;
- розробляє макети книг, журналів і газет;
- розв'язує всі питання, пов'язані з дизайном; відповідає за суворе дотримання єдиного фірмового стилю всіх друкованих видань, що випускає компанія.

Працюють арт-директори зазвичай у рекламних агенціях, на радіостанціях, у телевізійних компаніях, видавничих будинках, web-студіях.

Освіта: на жаль, представників саме такого фаху ніде не готують; у цю професію приходять художники, дизайнери з вищою художньою і філологічною освітою.

Вимоги до арт-директорів висуваються дуже високі.

Арт-директор повинен володіти:

- творчими здібностями;
- творчим чуттям;
- творчою сміливістю;
- гнучкістю мислення;
- добре розвиненою уявою;
- неабияким почуттям гумору;
- бездоганним смаком;
- широким кругозором;
- умінням переконувати та презентаційними навичками, тобто вміти представити свою ідею замовникові.

Крім цього, арт-директор повинен вміти працювати з людьми; бути комунікабельним; генерувати яскраві, нестандартні, ідеї; бути обізнаним на журналістиці й психології, основах менеджменту й маркетингу; завжди «тримати руку на пульсі» останніх подій, нововведень, тенденцій і технологічних ідей у галузі піару, реклами й засобів масової інформації.

Ви запитаете, чим же відрізняються професії крійтора і художників, музикантів або письменників?

Художник, музикант, письменник насамперед прагнуть реалізуватися у творчому процесі, вкласти в нього свої думки, смаки, настрої або фантазію.

Креатив спрямований, у першу чергу, на інших людей, причому на тих із них, хто належить до так званої цільової групи споживачів товару, яка відома також й іншим фахівцям у галузі реклами.

Творча людина може дозволити собі працювати на майбутнє й не відразу здобути визнання.

Головне — ідеї крійтора повинні працювати неодмінно тут і зараз.

Л о г і с т и к. Термін «логістик» (логіст) походить від грецького «мистецтво обчислювати, міркувати».

Від логістиків залежить фінансове благополуччя багатьох компаній. Вони заощаджують гроші, а не заробляють їх. Основне завдання логістики: за мінімуму витрат досягти максимальної користі й прибутку. З'явилася ця професія у давні часи в Римській імперії, коли було створено чи не найпершу оптимальну систему розподілу продовольства.

Американські вчені розробили під час Другої світової війни технологію постачання армійських частин: необхідно було забезпечити доставку необхідної продукції в належній кількості у потрібне місце в суворо призначений строк. Остаточно логістика як прикладна дисципліна сформувалася в 60-ті рр. ХХ ст. з появою в розвинених країнах супермаркетів і бурхливим поширенням мереж роздрібної торгівлі. Сфера діяльності: різноманітні торговельні, складські й транспортні операції.

Мета: досягнення ефективності кожного підрозділу й максимальної економії засобів і ресурсів. За висловленням одного з журналістів, логіст — це професійний скнара.

Функції логіста:

- пов'язати воедино усі ланки й ланцюжки «закупівля — перевезення — розмитнення — страхування — складування — упакування — продаж»;
- оцінити результативність та ймовірні наслідки того або іншого рішення;
- брати участь у плануванні виробництва й ринків збуту;

Якості, притаманні логістові:

- аналітичний розум і системне мислення; інтуїція;
- уміння швидко знаходити вихід зі складних ситуацій;
- навички спілкування з людьми;
- ґрунтовні знання з математики, техніки, економіки, обізнаність щодо чинного законодавства й принципів бізнесу.

Управним логістом може бути гравець за вдачею, наділений талантом пересувати вантажі, як фігури на шахівниці. Готують логістів у вищих навчальних закладах, зокрема на економічних факультетах.

У багатьох країнах логістам вдається повністю виключити перебування будь-якої продукції на складах. Наприклад, на заводах німецького автомобільного концерну «Фольксваген» нещодавно ліквідували всі склади для зберігання деталей. Було вирішено підвозити ці вироби малими партіями з таким розрахунком, щоб їх вистачало на одну робочу зміну. У результаті нововведення компанія значно заощадила на орендній платі, витратах на освітлення та опалення, на зарплатні складських працівників. За твердженням фахівців, скорочення так званих логістичних витрат усього на 1 % дозволяє збільшити обсяги продажів на 10 %, що є заповітною мрією будь-якого підприємства.

Медіаплєнер. Медіаплєнер — фахівець рекламної агенції (відділу). Він відповідає за вибір засобів масової інформації, які підходять для розміщення рекламних матеріалів.

Медіаплєнер планує та надає рекомендації з найбільш вигідного вкладання коштів, що їх виділяють на рекламування того або іншого товару, «розкручування» назви фірми або торговельної марки — брєнда. Інакше кажучи, він визначає коло газет, журналів, радіо- і телеканалів, навіть Інтернет-видань, які змогли б забезпечити максимальну доступність рекламної інформації для тієї аудиторії, що є потенційним споживачем продукції.

Ця професія з'явилася зовсім недавно, на початку 90-х років минулого століття.

Необхідні якості:

- освіченість та інтелект;
- знання сучасних засобів масової інформації, їхньої спрямованості та аудиторії;
- орієнтування в інтересах, смаках різних груп населення;
- розуміння на політичних, культурних подіях, усіх новинках у світі преси, телебачення та радіомовлення, Інтернет-видань.

Під час приймання на посаду медіапленера віддається перевага випускникам технічних і економічних вищих навчальних закладів.

Мерчендайзер. Добрий день, я — мерчендайзер, тобто фахівець, який виграшно представляє товари своєї фірми. Моє завдання: покупець повинен придбати товар саме тієї компанії, яку я представляю.

Обов'язки мерчендайзера:

- виграшно подати товар своєї фірми: повісити плакат, на якому зображено товари, саме там, де потрібно, щоб покупець захотів придбати тільки його;
- підтримувати порядок на полицях: покупцеві неприємно брати до рук запилену або пом'яту коробку;
- стежити за термінами придатності продукції та за тим, щоб на кожному товарі була зазначена ціна: адже іноді саме вартість товару відіграє вирішальну роль;
- стежити за попитом на продукцію, за цінами конкурентів на аналогічний товар; усі відомості надавати до маркетингового відділу компанії й у такий спосіб впливати на процес продажу.

Окрім психології потенційного покупця, мерчендайзерові необхідно знати:

- як зробити виграшне освітлення;
- як вдало розташувати рекламні стійки в магазині;
- як розташувати полиці, вітрини, щоб у покупця була можливість легко дістатися до товарів.

Навчання професії мерчендайзера проводиться на робочому місці. Це не основна справа всього життя, а лише перша сходинка в кар'єрі.

Супервайзер. Супервайзер організовує та контролює роботу мерчендайзерів і торговельних представників (неправильно розташований товар або рекламний плакат тощо).

Генеральний директор. Добродії, ви познайомилися з усіма фахівцями фірми «Вікторія». Тепер прошу їх пройти до своїх відділів і розробити проекти за напрямками роботи. Запрошуємо наших гостей узяти участь у роботі всіх відділів компанії.

Завдання для робочих груп

- Група бренд-менеджерів має придумати свій бренд — торговельну марку.

- Група крійторів повинна запропонувати варіанти дизайну сумок.
- Група логістів має продумати, як заощадити час і гроші компанії на перевезеннях.
- Група медіапленерів повинна придумати рекламні акції.
- Група менеджерів має написати рекламну статтю.
- Група мерчендайзерів повинна розташувати товар і рекламні стійки в магазині.

Генеральний директор. Усім групам надається 10 хвилин, для того щоб підготуватися до презентації проекту. На презентацію відводиться 2 хвилини.

Підготовка проектів і виступи груп.

Усі проекти й малюнки вивішуються на дошці.

Отже, добродії, за короткий час ми змогли розробити проект нової колекції нашої компанії «Вікторія». Ви продемонстрували всі необхідні якості нових професій: гарний смак, творчу сміливість, гнучкість мислення, уміння працювати з людьми.

Сподіваюся, що час, проведений разом із нами, був багатим на позитивні емоції. А головне, що ви довідалися про нові професії та «приміряли» їх на себе, і це допоможе вам обрати професію.

Співробітництво як спосіб поведінки

(спільна година спілкування учнів 5-х і 11-х класів)

Мета:

- розкрити цінність співробітництва як способу поведінки;
- розвивати комунікативні якості та навички співпраці як з однолітками, так і з дітьми старшого або молодшого віку;
- стимулювати здатність до взаєморозуміння.

Обладнання та матеріали: 2 довгі ослони, картки, великий аркуш паперу, фломастери, нескладні атрибути костюмів.

Форма: бесіда з елементами гри.

ХІД ЗАХОДУ

Вступне слово вчителя

Сьогодні наше заняття присвячується такій якості характеру, як співробітництво. У багатьох народів світу існують казки, притчі,

оповідання на цю тему. Послухайте історію за мотивами фольклору американських індіанців, що називається «Володар лісу».

Багато років тому, коли Амазонка була ще маленьким струмочком і ніхто ще не знав, що це Амазонка, землю покривали незаймані ліси. У лісах жили різні звірі: великі хижаки й дрібні слабкі тварини. Великі та сильні кривдили маленьких і слабких, а слабкі не мали сміливості їм заперечувати, тому що боялися.

Хто вважав себе головним у лісі? Пума вважала, що вона; крокодил кайман уважав себе, змія боа також вважала себе. Якось хижаки вирішили, що якщо вони — головні, то дрібні звірятка відтепер самі приходитимуть до них на обід, бо великим хижакам набридло полювати.

Дрібні звірі були обурені. Хто обурився? Мавпа обурилася, ігуана обурилася, броненосець і тапір також обурилися. Але хижаки заявили: «Нема чого сперечатися. Ми — володарі лісу, ми сильніші за вас, і як ми сказали, так і буде».

Зібралися дрібні звірі на нараду. Кажан був найрозумніший, він сказав: «Якщо хтось із нас виявиться сильнішим за них, ми зможемо скасувати жажливий наказ. Давайте виберемо найдужчого, того, хто змагатиметься з хижаками й стане володарем лісу. Нехай піде тапір, він найбільший і найтовстіший». Але тапір злякався й сказав: «Не я». «Треба вибирати не найтовстішого, а найсміливішого», — сказали всі звірі. Броненосець сказав: «Не я», ігуана так сказала, і дрібні звірі всі заперечили: «Не я». Тоді вийшла мураха: «Я не боюся, я сильніша за більших звірів!» Усі почали сміятися, але мураха заявила: «Те, чого я не можу, мураштво зможе». Мураха вирушила до великих і хижих звірів: «Давайте змагатися, хто сильніше, той і буде володарем лісу!»

Крокодил кайман лежав у струмочку, що тоді ще не називався Амазонкою. Він роззявив щелепи, схопив зубами стовбур величезного дерева й перегриз його навпіл. «Ось яка в мене сила, нехай мураха покаже свою силу!» Скликала тоді мураха все мураштво. Кинулися вони на дерева, що стояли навкруги. Кожна мураха відкусила зовсім трішки, не більше за порошок, але могутній ліс повалився, утворилося стільки порожнього місця, скільки в лісі ще ніколи не бачили. І всі зрозуміли, що перемогла мураха.

Змія боа лежала, обвиваючись, на величезній ліані. Вона стиснула свої кільця — ліана хруснула й розламалася на дрібні шматочки. Боа глянула на мурашу: «Ось яка в мене сила!» Кликнула мураха своє

мурашство, і кинулися вони на повалені дерева. Кожна мураха взяла зовсім трішки, не більше за порошок, але зник ліс, і утворилося стільки порожнього місця, скільки в лісі ще ніколи не бачили. І всі зрозуміли, що перемогла мураха.

Пума підняла могутню лапу й одним ударом вирила велику яму. «Ось яка в мене сила!» І тоді збіглося все мурашство. Кожна мураха взяла не більше за порошок, але зробилася яма, глибше за яку не було на землі. А тієї землі, що дістали з ями, вистачило на величезну гору, вище за яку ще не було на землі. І всі зрозуміли, що перемогла мураха.

Великі звірі були не тільки хижі, але й боягузливі. Вони сказали: «Визнаємо, що мурахи — володарі лісу. Мурашство, що хочете наказати своїм покірним підданим?»

Мурахи відповіли: «Дайте спокій дрібним звірам жити на свій розсуд».

? Запитання

- Які звірі із цієї казки називали себе спочатку володарями в лісі? (*Наймогутніші.*)
- За яким правом вони керували іншими? (*За правом сили.*)
- Чи справді сила — головна якість під час спілкуванні? (*Ні, зовсім ні.*)
- У чому перевага нового владаря лісу — мурашства? (*Мурахам при-таманна здатність працювати гуртом.*)
- Як повелися великі звірі, побачивши, що мурахи сильніші? (*Вони злякались і відступили.*)
- Як ви вважаєте, співробітництво на користь лише тваринам? (*Воно дуже допомагає людям.*)

Робота в групах

- Як називають людей, які зайняті в спільній праці? (*Співробітники.*)
- Нехай спочатку молодші хлопчики та дівчатка скажуть, які риси характеру можуть стати у пригоді. (*Повага до інших, увічливість.*)
- А зараз старші учні вас доповнять, тому що в них більше життєвого досвіду. (*Уміння взяти на себе відповідальність за свою частину роботи. Здатність піклуватися про інших людей, бажання зважати на їхні інтереси.*)

Слово вчителя

Перевіримо нашу здатність до співробітництва. Хлопці з 11-го класу допоможуть провести ігри, у яких переможцями будуть співробітники, а не суперники.

Розподіліться на дві команди, кожна з яких складатиметься зі старших і з молодших учнів.

Гра «Дружна команда»

Правила гри: кожна команда стоїть на ослоні та перешиковується за наказом ведучого (учителя), намагаючись не «упустити» жодного з учасників, тому що в цьому разі вся команда виходить із гри.

Завдання: перешикуватися за зростом, за абеткою, за кольором волосся від темного до світлого та ін.

Гра «Один за всіх, усі за одного»

Правила гри: один з учасників стоїть у центрі кола, решта оточують його, підставляючи йому витягнуті руки. Він, заплющивши очі, повинен падати на руки товаришів, які обов'язково мають його підтримати.

Завдання: не дати впасти товаришеві.

Творча діяльність

Учні об'єднуються у дві групи за бажанням, схильностями і здібностями.

Групи отримують картки із завданнями.

Перша група — «Художники».

Завдання: намалювати колективний малюнок про цінності спільної праці.

Друга група — «Актори».

Завдання: показати пантоміму про користь співробітництва.

На виконання завдання відводиться 5 хв.

Примітка. Виконання завдань супроводжується фонограмою пісні «С песней весело шагать по просторам». Це допомагає створити атмосферу згуртованості.

Слухаємо тишу

Слово вчителя

Проведемо гру-вправу. Утворіть коло, сядьте зручно, розслабтеся. Глибоко й повільно вдихніть і видихніть, і ви відчуєте, що всі турбо-

ти дня йдуть геть. Заплющте очі та уявіть світло усередині себе. Воно несе вам розслаблення та спокій. Усе найкраще, найправильніше й найкорисніше люди пов'язують зі світлом, сонцем, теплом. Уявіть, що наше коло наповнюється світлом і теплом. Запам'ятайте свої відчуття і збережіть їх до кінця дня. Подумайте, що зрозуміли ви під час співробітництва, що сподобалося та запам'яталося в спільних іграх, що корисного для себе ви відкрили (мовчання упродовж 1–2 хв.). Розплющте очі й подивіться одне на одного. Що ви відчуваєте? Поділіться своїми відчуттями з оточуючими.

Моя майбутня професія

Мета:

- пояснити учням, які фактори впливають на вибір професії;
- підготувати учнів до вибору майбутньої професії;
- познайомити з особливостями деяких професій.

Форма: усний журнал.

Сторінки усного журналу

1. Що таке професія.
2. Як правильно обрати професію.
3. Типи та класи професій.
4. Як опанувати професію.
5. Де можна довідатися, які є навчальні заклади.
6. Знайомство із професіями.

Сторінка 1. Що таке професія

Слово вчителя

Професією можна назвати такий вид трудової діяльності людини, який вимагає особливої підготовки і є джерелом доходів. Трудова діяльність є професійною, якщо виконуються дві умови: по-перше, професія характеризується наявністю певного рівня кваліфікації, майстерності, уміння, професійної підготовки, спеціально здобутих знань, які підтверджуються спеціальними документами: дипломами, свідоцтвами, атестатами, сертифікатами. По-друге, професія є своєрідним товаром, який людина може продавати на ринку праці.

Але професія — це не тільки вид трудової діяльності людини. Це ще й особлива його соціальна характеристика, певна ознака людини. За професійною ознакою люди розподіляються на великі групи або категорії, що займаються однаковим видом трудової діяльності. Отже, обрати собі професію — означає, не тільки обрати собі роботу, але й бути прийнятим до певного кола людей, а також прийняти їхні етичні норми, правила.

Сторінка 2. Як правильно обрати професію

Слово вчителя

У світі є дуже мало речей, які ми не можемо обирати: це наше власне тіло, країна, в якій ми народилися, наші батьки. Решта залежить від нашого вибору. І одним із найбільш відповідальних, визначальних у нашій долі виборів є вибір професії. Для того щоб правильно обрати собі професію, вам потрібно зорієнтуватися в трьох речах.

По-перше, визначити, якими є ваші професійні інтереси та схильності. Коротко ми називатимемо їх словом «хочу».

По-друге, оцінити свої професійно важливі якості: здоров'я, кваліфікацію та здібності. Це — «можу».

По-третє, дізнатися, на які професії є попит. Це — «потрібно». У тому разі, якщо ви зумієте поєднати «хочу», «можу» і «потрібно», ваш професійний вибір буде вдалим.

Сторінка 3. Типи та класи професій

Слово вчителя

За предметом праці можна виділити п'ять типів професій. Предметом професій першого типу є люди. Тому їх назвали професіями типу «людина — людина». Це лікар, медсестра, вихователь, учитель, продавець.

Тип «людина — техніка» містить у собі професії, пов'язані зі створенням, монтажем, збиранням та налагодженням технічних пристроїв, ремонтом техніки. Це: зварювальник, інженер, водій, швачка, електромонтер.

Тип «людина — знакова система» об'єднує професії, пов'язані з текстами, цифрами, формулами, таблицями, кресленнями. Це перекладач, бібліотекар, програміст, бухгалтер.

До типу «людина — художній образ» належать професії, пов'язані зі створенням, проектуванням, моделюванням різних виробів. Це художник, журналіст, композитор, актор, закрійник.

До типу «людина — природа» належать професії, пов'язані з вивченням живої та неживої природи. Це агрохімік, геолог, лісівник, городник, зоотехнік, ветеринар.

За характером праці виділяють два класи професій:

- професії виконавчого класу, що пов'язані з виконанням рішень, з роботою за заданим зразком (це агент, медсестра, продавець, касир, перукар). Професії цього класу не вимагають вищої освіти;
- професії творчого класу, що пов'язані з аналізом, дослідженням, випробуванням, плануванням, розроблянням нових зразків, прийняттям нестандартних рішень; вимагають високого рівня розумового розвитку і, як правило, вищої освіти (це лікар, психолог, учитель, юрист, інженер та ін.).

Сторінка 4. Як опанувати професію

Слово вчителя

Середня професійна освіта дозволяє стати фахівцем середньої ланки. Її можна здобути в технікумах і коледжах.

Вища освіта дозволяє опанувати будь-яку професію творчого класу. Її можна здобути у вищих навчальних закладах, до яких належать академії, університети, інститути.

Сторінка 5. Де можна довідатися, які існують навчальні заклади

Слово вчителя

Існує багато джерел інформації про навчальні заклади.

1. Довідники для вступників надають найбільш повну й точну інформацію про навчальні заклади. Вони виходять щорічно. Телефонні довідники дозволяють з'ясувати номери телефонів і адреси навчальних закладів.
2. Інтернет.
3. Рекламні оголошення в газетах, журналах, буклетах.
4. Центри зайнятості населення (надають інформацію про навчальні заклади, що здійснюють переважно підвищення кваліфікації дорослих людей).

Безпосередній візит до навчального закладу дозволить вам скласти власне уявлення щодо умов навчання в ньому.

Сторінка 6. Знайомство із професіями

Слово вчителя

Менеджер

Організує та координує, оцінює та стимулює діяльність персоналу з метою економії ресурсів, підвищення продуктивності та якості праці, конкурентоспроможності товарів і послуг, прибутку й добробуту, задоволеності кожного працівника своєю професією. Вивчає попит та пропозицію на ринку, обновляє продукцію, розробляє бізнес-план і керує його реалізацією. Забезпечує аналіз і розв'язання організаційно-технічних, економічних і соціально-психологічних питань у їхньому взаємозв'язку, регулює процеси прийому, добирання й професійного зростання працівників, їхнього переміщення по вертикалі й горизонталі. Робочий день менеджера не є жорстко нормованим, нерідко виникають стресові ситуації, що вимагають прийняття оперативних рішень, поєднаних з економічним ризиком.

Менеджерові необхідні виразна мова, гарна пам'ять, висока емоційно-вольова стійкість, розвинені комунікативні й організаторські здібності, готовність до розумного ризику. Він повинен бути сміливим, рішучим, відповідальним, самокритичним, терплячим, компетентним, мати почуття гумору та викликати симпатію.

Менеджерові необхідна гарна підготовка в галузі економіки, права, керування, соціальної психології та психології праці. Він повинен знати трудове законодавство, закономірності ціноутворення, оподаткування, маркетингу, реклами, а також техніку ведення комерційних переговорів, організацію виробництва. Знадобляться також знання іноземної мови (англійської) та вміння працювати на персональному комп'ютері.

Медичні протипоказання: робота не рекомендується особам, які страждають на захворювання серцево-судинної та нервової системи, мають дефекти мови й фізичні вади.

Юрисконсульт

Юрисконсульт працює на підприємствах і в організаціях різного підпорядкування, у виробничій і невиробничій сфері, а також у юридичних консультаціях.

На підприємствах і в організаціях головним чином здійснює претензійно-позивну діяльність. Бере участь в урегулюванні претензій у досудовому порядку, складанні обґрунтованих відповідей на претензії та відгуків на позовні заяви. Надає довідки й консультації структурним підрозділам підприємства, громадським організаціям і працівникам щодо чинного законодавства, надає їм допомогу в підготовці документів із майнових, правових та трудових питань. Розглядає та оформляє матеріали щодо притягнення працівників до дисциплінарної й матеріальної відповідальності.

У юридичних консультаціях надає консультаційну допомогу фізичним особам із питань цивільного, адміністративного, трудового, кримінального законодавства.

Допомагає в складанні правових документів.

Для успішної діяльності необхідні гарна оперативна пам'ять, розвинене вербально-логічне мислення, емоційно-вольова стійкість, товариськість, спритність, відповідальність, організованість, грамотна, чітка, логічна мова.

Медичні протипоказання: робота не рекомендується людям із важкими захворюваннями серцево-судинної системи, нервово-психічними розладами.

Дизайнер

У цій професії поєднуються функції інженера, художника, психофізіолога, економіста. Його мета — у промислових виробках, побутових приладах, меблях, інтер'єрах квартир, офісів, житлових масивах та інших об'єктах гармонічно поєднати корисність, зручність і красу, забезпечивши їх високі споживчі властивості, надійність, привабливість, конкурентоспроможність.

Дизайнер самостійно або разом з іншими фахівцями вдосконалює вже створені об'єкти, бере участь у проектуванні, конструюванні, досвідченій перевірці нових. Збирає необхідні відомості про вироби, їхні конструкції, матеріали, технології виготовлення, вивчає особливості взаємодії людини з виробом у процесі експлуатації, розробляє проектні схеми, ескізи, форми, робочі креслення.

Дизайнерові необхідні навички з графіки й живопису, знання технології виготовлення виробів та основ композиції, соціології, психології.

Медичні протипоказання: порушення координації рухів рук, дальтонізм, дефекти зору.

Секретар-референт

Виконує технічні функції та доручення керівника, застосовує раціональні методи роботи з відвідувачами й документами, сприяючи тим самим успішному розв'язанню основних завдань організації. Реєструє та аналізує листи, документи, систематизує їх за ступенем важливості, зберігає поточний архів.

Проводить телефонні переговори, приймає телефонограми, записує та передає завдання керівника за призначенням, стежить за їхнім виконанням. Бере участь у підготовках засідань і нарад, організує й регулює прийом відвідувачів. За дорученням керівника складає реферати, проекти листів і документів. У роботі використовує засоби зв'язку та оргтехніку. Робота може бути ненормованою, можливі відраження.

Професійно важливі якості: нормальний слух, гарна зорова пам'ять, зосередженість уваги, емоційно-вольова стійкість, схильність до роботи з людьми й документами, помірна товариськість, доброзичливість, увічливість, приємна зовнішність.

Медичні протипоказання: серцево-судинні захворювання; захворювання внутрішніх органів, розлади нервової системи, що виявляються в дратівливості; психічними хвороби; дефекти мови та очевидні фізичні вади.

Підбиття підсумків

Слово вчителя

Хлопці та дівчата! Визначте, яка професійна освіта вам необхідна. Оберіть напрям, рівень і форму свого професійного навчання і досягайте своєї мети.

Як стати зіркою

Обладнання та матеріали: оформлення дошки — тема години спілкування, таблички — «дарунок природи», «голова на плечах», «уміння працювати над собою», «повага до людей», «3%», «97%»; паперові зірки за кількістю учасників; ручки; парти розставлені так, щоб було зручно працювати чотирьом групам; музичний супровід.

Форма: година спілкування з елементами гри.

ХІД ЗАХОДУ

Учасники розподіляються на групи по 6–7 осіб за бажанням.

Вступне слово вчителя

Сьогодні ми будемо працювати в групах, а також індивідуально, як завжди багато спілкуватися та висловлювати свою думку. Давайте пригадаємо основні правила спілкування:

- не перебивати;
- не вигукувати з місця;
- не торкатися особистості — кожен має право висловитися, і думка кожного — дорогоцінна;
- якщо людина з якоїсь причини говорити не хоче — це її право.

А тепер проведемо психологічну розминку.

Вправа «Комплімент»

Нещодавно ми дарували одне одному подарунки.

Сподобалося?

Який подарунок був найбільш пам'ятним?

А як давно кожному з вас говорили компліменти?

Завдання сьогодні таке. Кожен повинен уважно подивитися на того, хто сидить ліворуч, і подумати, яка риса характеру, яка звичка цієї людини йому найбільше подобається, і що він хоче сказати про це, тобто зробити комплімент. Усі уважно слухають, а той, кому зроблений комплімент, повинен подякувати, а потім зробити свій комплімент сусідові. Якщо хтось не готовий, він може пропустити хід і сказати комплімент після всіх.

Як ви почувались, коли одержували комплімент?

А тепер зробіть комплімент своїй групі, придумайте їй назву й напишіть її на табличках.

Слово вчителя

Усі люблять компліменти, кожна людина прагне набути власної значущості. Це дуже важлива властивість людської природи — природне бажання людини бути оціненою як належить. Якби наші предки не мали такого прагнення, то не було б цивілізації. Без цього палкого бажання ми не відрізнялися б від тварин.

Саме це прагнення змушує нас носити одяг найостанніших фасонів...

Саме це прагнення спонукає багатьох підлітків ставати злодіями та вбивцями...

Прагнення набути значущості робить людей ученими, музикантами, художниками, дизайнерами, письменниками, поетами.

Але що ж робити зараз, коли хочеться, щоб тебе помітили, а до кар'єри Алли Пугачової або Віталія Кличка занадто далеко? І що ж обрати — усе життя плекати мрію або жити, керуючись принципом «тут і тепер»?

Отже, бажання набути власної значущості, або як стати зіркою, — тема нашого заняття.

«Мозковий штурм “Як я можу стати зіркою?”»

Сутність проблеми зрозуміла. А розв'язувати її ми будемо за допомогою «мозкового штурму». У кожній групі на столі є бланк для роботи. Ви обираєте одну людину для запису ідей, бажано з гарним почерком. Робота триває 7 хвилин. Це наш перший етап, що називається «Генератори ідей». А тому, що ідей у вас завжди дуже багато, то на другому етапі ми обмінюємося бланками та стаємо «аналітиками» — вибираємо по три ідеї.

На цю роботу відводиться 4 хвилини. Отже, кожна група побуває в ролі й генераторів ідей, і в ролі аналітиків. Після цього — зачитуємо, що вийшло. Пам'ятки щодо ведення «мозкового штурму» у вас також на столах.

(Учні працюють у групах. Після цього проводиться обговорення. Ідеї записують на дошці.)

Бесіда «Необхідні умови для популярності»

Зараз ми визначили, в якому напрямку можна просуватись. Але чи достатньо тільки бажання? Що ще необхідно, щоб стати зіркою? (Відповіді дітей.)

Коли про когось говорять: «Він знайшов своє покликання, він зробив відкриття, став всесвітньо відомим», ми бачимо лише зовнішні прикмети: успіх, славу, гроші, оплески — і не знаємо, як людина цього досягла. Щось схоже на айсберг, дев'ять десятих якого приховано від людських очей.

Продюсер Джоні Старк виділяє чотири якості, що допомагають людині стати популярною: дарунок природи, голова на плечах, повага до людей, вміння працювати над собою. Гадаю, у цьому випадку слово

«популярність» можна вживати не тільки стосовно зірок естради, але й нас, звичайних людей, які прагнуть до визнання.

На ваш погляд, яка з чотирьох названих якостей лідирує? (Відповіді дітей.)

На думку продюсера, перші три якості становлять лише 3% у забезпеченні успіху, а остання — 97%.

Робота в групах «Рецепт від “Зоряної хвороби”»

Ось ми навчилися танцювати, танцюємо з ранку до ночі, над незграбними однокласниками підсміюючись. Або ще краще — навіть не вітаємося, що з невдахами вітатися! Це симптоми страшної Зоряної хвороби!!! Ось уже й друзі кудись поділися, і самому не радісно від своєї «зірковості».

Уявіть, що ви — лікарі. І на прийом до вас прийшов пацієнт. Ви не знаєте про нього нічого, окрім діагнозу — «Зоряна хвороба». Ваше завдання — виписати рецепт. У поліклініці на одного пацієнта відводиться двадцять хвилин, а в нас — не більше ніж п'ять.

(Учні працюють у групах. Після цього проводиться обговорення спільної роботи.)

А зараз кожному із вас я дам зірку. У кожного буде можливість написати на ній, як стати зіркою.

Підсумок

Подивіться, яке чудове зоряне небо в нас вийшло! Так і людина, як зірка, народжується, щоб світлішим став Всесвіт.

Мені було дуже приємно з вами спілкуватися. Хай щастить!

Як сказати «Ні» та обстояти свою думку

Мета:

- навчити учнів відстоювати власну думку й протистояти будь-чийому тиску;
- формувати вміння відмовлятися від запропонованих випадковими людьми речей, у тому числі сигарет, алкоголю, наркотиків;
- виробити негативне ставлення до спроби вжити дурманні речовини.

Обладнання та матеріали: плакати, картки, ящик для жетонів, жетони із зображенням клоунів.

ХІД ЗАХОДУ

Організаційний момент

Слово вчителя

Здрастуйте, хлопці й дівчата!

Що означає це слово, яке ми говоримо й чуємо щодня по кілька разів? (*Здоров'я бажаю.*)

Давайте згадаємо, від чого залежить здоров'я людини. (*Відповіді дітей.*) Так, здоров'я людини багато в чому залежить від способу її життя.

Отже, ми повинні знати, що корисно для нас, а що ні. Прочитайте, будь ласка, хором твердження на плакаті. «Я вмю думати, я вмю міркувати, що корисно для здоров'я, те й обиратиму».

«Мозковий штурм»

Слово вчителя

Розподіліть на дві групи слова, що написані у вас на картках: *спорту, життя, алкоголю, курінню, книгам, наркотикам.*

Так!	Ні!
Спорту	Палінню
Здоров'ю	Алкоголю
Життю	Наркотикам
Книгам	

Чому ми ще можемо сказати «Так!»? (*Руху, гарному настрою, режиму дня, правильному харчуванню, загартовуванню...*)

Усі слова, зібрані під словом «Ні!», називаються дурманом. Дурман — це те, що затьмарює свідомість, знижує здатність мислити.

Назвіть переваги людей, які не курять, не вживають алкоголю і наркотиків. (*Міцне здоров'я, ясний розум, чесність, білі зуби, впевненість у собі, гарний настрій...*)

Оздоровча хвилинка

Слово вчителя

Прошу вас долонями торкнутися підлоги, витягнути руки вперед і присісти кілька разів. Як можна назвати те, що ми з вами зробили?

(Розминка, зарядка.) Тобто, одним словом — активний спосіб життя. Він сприяє зміцненню здоров'я чи ні?

Гра «Так чи ні»

На кожне запитання потрібно відповісти одним словом: «так», «ні»:

- Чи хотіли б ви все життя просидіти вдома, не виходячи на вулицю?
- Чи є у вас бажання з'їсти гірке морозиво?
- Чи хотілося б вам зараз почути образливе слово?
- А хотілося б другові сказати образливе слово?
- А якщо я змушуватиму вас це робити, ви погодитесь?
- А якщо я наполягатиму, буду тиснути на вас? Чи легко вам буде відмовити?

Так, діти, відмовляти справді важко.

Знайомство зі способами тиску та формами відмови

Слово вчителя

Сьогодні ми довідаємося про те, як люди можуть тиснути одне на одного й змушувати до поганих вчинків, і як можна відмовити у разі такого тиснення.

Давайте пограємо. Уявіть, що в класі є учень, який не бажає співати. Але ми домовилися змусити його заспівати. Що ми робитимемо?

Розподіліться на групи й отримайте картки зі фразами:

- Проспівай! У тебе голос краще, ніж у Пугачової!
- Проспівай! Мені так подобається твій спів.
- Якщо проспіваєш, я пригощу тебе морозивом.
- Якщо не проспіваєш, я з тобою не товаришуватиму.

Зверніть увагу, в який зі способів змушують учня співати і як відбувається відмова.

На дошці з'являється запис:

Способи тиску

- Лестощі.
- Погроза.
- Обіцянка нагороди.
- Тиск з боку друзів.
- Авторитет.

Деякі форми відмови:

- Ні! (пояснення причини).
- Ні! (пропозиція чогось іншого).
- Не буду! Не хочу!
- Піти.
- Зробити вигляд, що не почув.

Ось, діти, так само можна пропонувати, змушувати робити й інші речі.

Рольова гра в групах

Кожна група одержує картки, на яких описані ситуації. Учням необхідно розіграти сценки, самим придумати форми відмови.

Ситуація 1

Тобі пропонують покурити, але ти знаєш, як це шкідливо, і відмовляєш.

Як ти це робитимеш?

Ситуація 2

До тебе підходить незнайома людина і пропонує понюхати якусь рідину, спробувати на смак. Як ти відповіси?

Ситуація 3

По дорозі додому після гуртка друзі пропонують тобі якісь пігулки. Як ти поведитимися?

Бесіда

Іноді людину не змушують, іноді вона сама — від нудьги, «за компанію» може спробувати наркотичні речовини. Чим це загрожує? *(Відповіді учнів.)*

Отже, який висновок зробимо? *(Краще не пробувати.)*

У розглянутих випадках всі пропозиції пролунали у ввічливій формі. Але в житті буває так, що іноді можливий грубий тиск. Що робити тоді? *(Кричати, кликати на допомогу, утекти...)*

Удома про всі неприємні зустрічі, розмови обов'язково розповідайте батькам. Вони ваші найкращі друзі й порадники.

Робота з пам'ятками

Пам'ятка

1. Ніколи не погоджуйтеся пробувати будь-що, запропоноване незнайомою вам людиною, у разі якщо поряд немає жодного знайомого дорослого. Ніколи не погоджуйтеся спуститися з незнайомими людьми в підвал або зайти до чужої квартири.
2. Ніколи не погоджуйтеся «трішки» покурити або випити вина, навіть якщо це пропонують знайомі. Нехай говорять вам, що нічого не станеться, — не піддавайтеся!
3. Ніколи не погоджуйтеся спробувати сигарету або пахучу речовину в компанії однолітків або старших хлопців. Вас умовлятимуть, розповідатимуть про приємні відчуття, стверджуватимуть, що це безпечно, — не вірте!
4. Ніколи не погоджуйтеся з тим, хто називає вас боягузом і слабачком за відмову познайомитися з дурманом. У вас сильна воля, тому що ви не піддалися на вмовляння.
5. Ніколи не погоджуйтеся з тими, хто називає вас несучасними. Сучасна людина сильна, гарна, розумна, щаслива. Хіба може бути таким раб дурману?
6. Ніколи не погоджуйтеся з тим, хто стверджує, що вживання дурману приносить людині задоволення. Пам'ятайте, що вживання дурману спричиняє хвороби, передчасну старість.
7. Ніколи не погоджуйтеся з тими, хто говорить, що дурман може допомогти в горі. За порадою у важку хвилину краще звернутися до близьких людей. Подивіться: вони поруч — усміхнена мати, добра бабуся, досвідчений тато, мудрий дідусь.

Підсумок заняття

Слово вчителя

Пропоную кожному намалювати клоуна з таким виразом обличчя, який би відповідав вашому настрою після проведеного заняття.

А тепер той, хто впевнений у собі настільки, що зможе сказати «Ні!» будь-якій пропозиції щось спробувати, опустить своїх клоунів до цієї скрині. Я подивлюся на них і поверну вам.

СВЯТА В КЛАСІ ТА ШКОЛІ

Свято 1 Вересня (загальношкільне свято)

ДІЙОВІ ОСОБИ

1 - й Ведучий

2 - й Ведучий

Пізнайко

Лінь

Читці - Першокласники

Читці - Випускники

ХІД ЗАХОДУ

Лунають шкільні пісні. Лунає сигнал «Увага!» (*фанфари*).

1 - й Ведучий

Барвіста осінь зустрічає нас важливим,
Урочистим, незабутнім святом!

2 - й Ведучий

Бхвильовано радіють учні, вчителі, батьки!

1 - й Ведучий

Рясніють квіти!

2 - й Ведучий

Сяють посмішки!

1 - й В е д у ч и й

І друзів навкруги багато!

2 - й В е д у ч и й. Увага! Школо!

1 - й В е д у ч и й. Увага! Мама й татусі!

В е д у ч і (*разом*). У шкільну сім'ю ми сьогодні приймаємо першачків!

2 - й В е д у ч и й. Не шепочіть, листочки!

1 - й В е д у ч и й. Тихіш, птахи!

2 - й В е д у ч и й. Чарівний годинник відлічує останні хвилини веселого та лагідного літа!

1 - й В е д у ч и й. Ви чуєте його биття?

2 - й В е д у ч и й. Ми на порозі захоплюючої Країни знань!

1 - й В е д у ч и й. Сьогодні відкривається перша сторінка шкільного життя для нових жителів Країни школярі!

2 - й В е д у ч и й. Зустрічаймо наших дорогих першокласників!

Лунає урочиста мелодія — на сцену входять учителі та учні 1-А, 1-Б, 1-В класів. У цей час Ведучі продовжують промовляти свої слова.

1 - й В е д у ч и й. Вітаємо учнів 1-А класу! Двері до Країни знань вам відкриє ваша перша вчителька, _____, талановита, творча, невтомна чарівниця дитячого настрою і святкових розваг! Вона навчить вас бачити світ у чудових, творчих, незвичайних кольорах людських почуттів!

2 - й В е д у ч и й. Вітаємо юних учнів 1-Б класу! Тепер поруч із вами буде ваша перша вчителька, _____, лагідна, щира, працьовита, невтомна, чие материнське серце зігріватиме вас під час перших труднощів у шкільному житті!

1 - й В е д у ч и й. Вітаємо юних учнів 1-В класу! Шановна _____, працьовита, натхненна, мудра. Вона навчить вас, діти, бачити і розрізняти добро і зло, дарувати людям радість! Разом із нею ви помандруєте незвичайними стежками до Країни знань!

2 - й В е д у ч и й

Чекай на нас, Країно знань!

Ми всі йдемо назустріч звершенням новим!

1 - й В е д у ч и й

На честь найпрекраснішого свята лунає України Гімн!

Лунає Державний Гімн України.

2-й Ведучий. Лінійку, присвячену урочистому святу знань, оголошено відкритою!

1-й Ведучий. Як і завжди, наших дорогих першокласників, випускників, батьків, гостей зустрічають учителі, дружний педагогічний колектив школи № _____. Від їхнього імені слово надається директоріві школи!

Виступ директора школи.

2-й Ведучий. На нашому святі присутні почесні гості.

Виступ гостей. Учні дарують квіти гостям, учителям, адміністрації школи.

Ведучі (*разом*). Шановні вчителі, батьки, учні! Вас вітають першокласники!

Виступають першокласники.

1-й Першокласник

Я хвилююсь, як ніколи!
Я хвилююсь увесь час!
Я сьогодні йду до школи
Перший раз у перший клас!

2-й Першокласник

Мріяв я ходити до школи,
Щоб знання там здобувати!
Ти, матуся, не хвилюйся —
Буду добре працювати!

3-й Першокласник

Радісно зустріли нас
Друзі-вчителі!
Їм даруємо ми квіти
Рідної землі!

Лунає казкова мелодія — виходить Пізнайко.

2-й Ведучий

Що за музика лунає?

1-й Ведучий

Звуки чарівні, казкові!

2-й Ведучий

Гостя радісно вітає!

Ведучі (*разом*)

Зустрічать його готові?

Діти (*разом*). Так!

Пізнайко. Добрий ранок!

1-й Ведучий. Діти! Привітаємо Пізнайка! Добрий ранок! Пізнайко — наш гість.

Пізнайко. Я — Пізнайко!

Люблю дуже, коли в школі діти дружать!

Коли вчаться всі старанно і не гають марно час!

Коли всі здорові й гарні переходять з класу в клас!

Цілий рік за кожним з вас буду пильно доглядати,

І, як добрий чарівник, буду всім допомагати!

Щиро вдячний вам за зустріч!

Безліч шкіл я обійшов,

Та лише у вас знайшов

Такі шану і повагу,

І веселощі, й розваги!

Свято знань — найкраще свято,

З ним прийшов вас привітати!

Пізнайко тримає в руці ключі від Країни знань, потім кладе їх неподалік.
З'являється Лінь і тихенько забирає ключі.

Пізнайко. Сьогодні, любі першокласники, я хочу вам подарувати ключі, якими ви відчините двері в Країну Знань! Країна мудрості й творчості вже чекає на вас!

Лінь

Ключик-ключик чарівний,

Був Пізнайчин — а став мій!

Ха-ха-ха!

Нікому ключики ці не віддам,

Ні вам, ні вам, ні вам, ні вам!

Лінь співає на мотив пісні Шапокляк із мультфільму.

Хто пише і читає, ха-ха!

Той гає марно час! Ха-ха!

Хто ледар, хто гуляє, ха-ха!

Той просто вищий клас!

Ха-ха-ха-ха-ха!

Тому я кожному школярику нагадую:
 Навчання й працю кинь! Ха-ха!
 Послухайте школярики, бо вам співає Лінь! Ха-ха!

Звертається до дітей.

Гей, дівчата! Гей, хлоп'ята!
 Зустрічайте дружно Лінь!
 Всім ледарям я подруга завзята,
 А за старанними дітьми повзу, неначе тінь!
 Навіщо, друзі, вам старанно вчитись?
 Навіщо справами займатись кожний день?
 Навіщо навчання і праця учням?
 Гей, діти! Зупиніться!
 Я ж ваша подруга! Я — Лінь!

Діточки! Чи знайдуться серед вас мої друзі? Хто піде зі мною до
 Країни спустошів і неробства?

Підходить до дітей, тягне за руки, але так, щоб не налякати.

Ось цю дівчинку візьму! Ось цього хлопця із собою заберу!
 Пізнайко. Ніхто не захоче йти із тобою! Ніхто не хоче бути
 ледачим!

Лінь. Пізнайко! Діточки соромляться, їм незручно! Вони ще не
 вирішили, що їм робити!

Пізнайко. А ось ми зараз перевіримо!
 Хлопчик Петрик йде до школи
 Перший раз у перший клас!
 Щоб за книжкою зростати!
 Діточки, це так?

Діти (*разом*). Так! Так!

Лінь. А я кажу: гуляти, гав ловити, позіхати на уроках і нічого
 не робити!

Пізнайко. Ні!
 Діти (*разом*). Ні!
 Пізнайко

Юля дівчинка старанна!
 З вечора збирає ранець!
 Там всі речі на місцях,
 Юля молодчина!

Діточки, це так?

Діти (*разом*). Так! Так!

Лінь. З вечора збиратись? Жах! Погана ця дівчинка! Так, діточки?

Пізнайко. Ні!

Діти (*разом*). Ні!

Пізнайко

Микола — хлопець працьовитий!

Удома мамі допоможе!

Сам застеляє своє ліжко!

Лінь

Оце негоже, ні, негоже!

Знайте, діти: мами й тата,

Бабусі і дідусі

Все за вас зробити зможуть,

Бо так люблять вас усі!

Пізнайко. Діти ніколи не підуть із тобою до Країни пустоців і неробства! Діти, давайте голосно скажемо: «Ми — не ледарі!»

Усі діти голосно разом із Пізнайкою повторюють: «Ми — не ледарі!»

Лінь

Ось що діється зі мною!

Стала я чомусь маленька!

І худенька, і слабенька!

Ой, повзу на четвереньках!

В школі зараз заховаюсь,

Коридорами піду,

Може, ледаря знайду!

Пізнайко. Ух! Ось так всі разом ми прогнали незвану гостю!

Будьте старанними, слухняними, ніколи не потрапляйте до її липких обіймів!

1-й Ведучий. Дорогі друзі! Із святом нас прийшли привітати маленькі жителі дитячого садка. Вони дарують нам таночок осінніх листочків.

Виступають діти.

2-й Ведучий. Але сьогодні свято не лише для першокласників!

1 - й В е д у ч и й. Останній раз зустрічають Свято першого дзвоника учні 11-х класів.

2 - й В е д у ч и й. Шановні випускники! Погляньте на радісні обличчя малюків! Ось так колись і ви, щасливі і радісні, переступили поріг цієї школи! Для вас вона стала другою домівкою!

1 - й В е д у ч и й. Нехай у вашій пам'яті постане світлий день, коли ви, тамуючи острах і сором'язливість, полинули в безмежний світ знань!

2 - й В е д у ч и й. Нехай останній рік, проведений у стінах рідної школи, стане роком роздумів, копіткої праці, духовного зростання.

1 - й В е д у ч и й. Надаємо слово випускним класам!

1 - й В и п у с к н и к

Сьогодні в вересневий день святковий
Нам радісно і сумно водночас.
Останній рік навчатимось ми в школі!
Нехай щасливим буде він для нас!

2 - й В и п у с к н и к

Шановні, дорогі наставники і друзі!
Чутливі, мудрі наші вчителі!
Ми обіцяєм вам, що в цьому році
Ми будемо такими, як завжди!

3 - й В и п у с к н и к

Щось недовчимо, десь спішемо, щось підглянемо!
Але не тільки в цім шкільне життя!

4 - й В и п у с к н и к

Спасибі вам за те, що поруч з нами
Ви ділите всі радощі й печалі!
Повірте, що пишаємось ми вами!

В и п у с к н и к и (*разом*). Низький уклін від нас вам до землі!

1 - й В и п у с к н и к

В цю школу ми ходили десять років!
І неабиякий в ній досвід здобули!
Його ми хочемо тепер вам передати,
Щоб ви розумніші, ніж ми, були!

2 - й В и п у с к н и к

Наказуємо вам ми на майбутнє,
Старанними, дбайливими зростати,

Читати і навчатись,
Щоб вміли краще світ пізнати!

3 - й В и п у с к н и к

Терпіння і наснаги вам бажаєм,
І впевненості в завтрашньому дні,
А вчителі нехай вам допоможуть
Все з'ясувать в життєвій суєті!

4 - й В и п у с к н и к

Любіть свій край, такий цікавий і красивий!
Цінують те, що вже живе віки!
І намагайтесь після себе залишити
Лише приємні спогади й сліди!

1 - й В и п у с к н и к. Любі першокласники! Прийміть від нас скромні подарунки, і нехай вони нагадують вам Свято вашого першого дзвоника!

Діти отримують подарунки.

П і з н а й к о. А щоб ви довго пам'ятали свої шкільні роки, прийміть від мене ці фотоальбоми. Фотокартки нагадуватимуть вам Свято Знань, День Букваря, перший похід, цікаві зустрічі! Хай вам щастить!

1 - й В е д у ч и й. Сьогодні ми даруємо першокласникам символічні ключі знань.

2 - й В е д у ч и й. Ключі вручаються першим класам!

Учителі отримують ключі.

П і з н а й к о. А тепер, друзі, настав час і дзвоніку сказати своє слово!

1 - й В е д у ч и й

Дзвоніку! Дзвоніку! Заспівай!
І навчання починай!

Пізнайко з трьома першокласниками проходять повз учнів школи.
Першокласники дзвонять по черзі.

2 - й В е д у ч и й

Наші дзвони незвичайні!
В дзвонах сяють кольори!

Хай летять у синє небо
Кульками від дівтори!

У небо злітають повітряні кульки, що нагадують за формою дзвоники.

П і з н а й к о

Ось і свято закінчилось!
Починаєм рік навчальний!
З працею й старанням в ногу!
Я за це відповідальний!
Ми зустрінемося знову!
Буду зустрічі чекати,
І в навчальнім році
Вам завжди допомагати!

1 - й В е д у ч и й. Святкову урочисту лінійку оголошено закритою!

Лунає Гімн України.

2 - й В е д у ч и й. Право першими зайти в школу надається першокласникам і випускникам!

Випускники беруть першокласників за руки і парами під урочисту музику входять до школи.

Велика перерва

(ток-шоу)

Мета: профілактика наркоманії та вживання психотропних речовин.

ДІЙОВІ ОСОБИ

1 - й В е д у ч и й

2 - й В е д у ч и й

ХІД ЗАХОДУ

1 - й В е д у ч и й. Добрий день! В ефірі ток-шоу «Велика перерва» на першому шкільному каналі. Я дуже рада, що ви прийшли на зустріч, щоб обговорити дуже важливу проблему — проблему

наркоманії. Тема нашої сьогоднішньої програми «Життя без наркотиків. Чи можливо це?»

Перш ніж ми почнемо обговорення, я хотіла б запитати: «Чи вважаєте ви цю проблему актуальною? Чому?»

Із зали лунають відповіді глядачів.

Ваші висловлювання підтвердили нашу думку: проблема наркоманії варта уваги!

Отже, вітайте — гості нашої програми:

- лікар-нарколог,
- голова міської громадської організації з профілактики наркоманії та тютюнопаління,
- учень одинадцятого класу,
- заступник директора школи з виховної роботи,
- учитель-предметник.

Зустрічайте наш перший сюжет!

Усі сюжети інсценовані самими дітьми.

Сюжет 1. «Маринка та Дмитрик»

На сцені — машина, що потрапила під зливу і застрягла у пробці.

Д м и т р и к. Ніхто не рухається (*імітує прикурювання сигарети*). Мабуть, доведеться посидіти довгенько.

М а р и н к а. А я не заперечую! Концерт був чудовий, так що це — дрібниці (*вона кашляє кілька разів*).

Д м и т р и к. Та й усі, хто там був, здається, застрягли отут, як і ми.

М а р и н к а. Ти не міг би відчинити вікно? (*Кашляє.*) Це вже твоя друга сигарета відтоді, як ми отут застрягли.

Дихати неможливо!

Д м и т р и к. Ти права, вибач. (*Опускає скло, але дощ змушує його знову підняти його.*) М-да, лє як із цебра!

М а р и н к а (роздратовано). Дмитрику, ну може, ти хоч загасиш тоді свою дурну сигарету?

Д м и т р и к (так само роздратовано). Так, звісно. До речі, ти сьогодні вперше скаржишся на моє куріння.

Маринка. Так, тому що я вперше застрягла в закритій машині з тобою! *(Опускає скло, робить ковток повітря й піднімає його знову.)*

Дмитрик. Тільки не слід драматизувати.

Маринка. А я і не драматизую. Я реально дивлюся на речі. Я відчуваюсь так, начебто це я курю.

Дмитрик. Добре, заспокойся. Скінчилася сигарета. Ти задоволена?

Маринка. Не зовсім. Половина цієї сигарети усе ще в моїх легенях.

1-й Ведучий *(повторює останні слова героїні)*. Половина цієї сигарети усе ще в моїх легенях! Чи це так? Попросимо прокоментувати ситуацію наших гостей.

2-й Ведучий. Давайте перевіримо, наскільки ви обізнані щодо шкоди куріння.

Вікторина

2-й Ведучий. За кожну правильну відповідь видається жетон. Переможцем вважатиметься той, хто набере більшу кількість жетонів.

Запитання вікторини

1. Під час куріння людина вдихає той самий отруйний газ, що міститься у вихлипних газах автомобільного двигуна. Як називається цей газ? *(Чадний газ)*
2. Скільки відомих канцерогенних речовин міститься в одній сигареті? Чотири? Вісім? Дванадцять? П'ятнадцять? *(У кожній сигареті містяться п'ятнадцять різних канцерогенних речовин.)*
3. Який орган поряд з легенями найбільше страждає унаслідок куріння? *(Серце. Куріння є однією із причин серцевих захворювань.)*
4. Чи правда, що фізичні вправи зводять нанівець пагубний вплив куріння? *(Зовсім ні. Спорт жодною мірою не нейтралізує шкідливого впливу куріння на організм.)*
5. Якою є головна причина побутових пожеж із загибеллю людей: електроприлади, що запалюються, хімічні препарати або незагашені сигарети? *(Сигарети)*
6. Якщо людина викурює пачку сигарет щодня упродовж року, скільки смоли осідає в її легенях? *(Близько літра)*
7. Чи правда, що куріння викликає дуже сильне звикання? *(Так. Куріння породжує як фізичну, так і психологічну залежність, це одна з причин, чому так важко облишити цю звичку.)*

8. Який відсоток курців заявляють, що хотіли б облишити курити? (85 %)
9. Скільки сигарет необхідно викурити, щоб порушити нормальний баланс кисню і крові в легенях? (*Однієї сигарети достатньо, щоб прискорити серцебиття, підвищити артеріальний тиск і порушити нормальний кровообіг і газообмін у легенях.*)
- 2 - й В е д у ч и й. А зараз наш другий сюжет.

Сюжет 2. «Іринка»

Звичайна домашня кухня. Іринка чекає, коли за нею зайдуть її друзі.

М а т и (*сердито*). Нікуди ти не підеш!

І р и н к а. Ну, мамо! Ну як ти так можеш! Ну, будь ласка! Вони ось-ось під'їдуть.

М а т и. Я не хочу, щоб ти з ними спілкувалася. Це моє останнє слово.

І р и н к а. Отже, ти хочеш, щоб я виглядала повною ідіоткою перед моїми друзями? Тільки-но я знайшла собі нормальну компанію, де мені раді, як чую, що мені не можна більше з ними зустрічатися.

М а т и. Відтоді, як ти знайшла цих «нормальних» друзів, ти облишила навчання і почала курити. Я просто не впізнаю свою гарну дочку, відмінницю!

І р и н к а. Ти також колись курила.

М а т и. Але ж ти пам'ятаєш, як ви з братами наполягали, щоб я облишила це заняття! Чого мені це коштувало!

В і к т о р і я. Знаєш, мама права.

І р и н к а. Хто б казав! Що це стирчало у Вікторії вчора після уроків з рота, макаронина?

В і к т о р і я. Тільки не вплютуй сюди мене. Ти ревнуєш, от тебе злість і бере!

І р и н к а. Дуже треба. (*Імітує запалювання сигарети.*)

В і к т о р і я. А ти пам'ятаєш, що Сергій на давав мені курити? Кожну сигарету відбирав! Бо кожна сигарета викреслює вісім хвилин життя.

І р и н к а. Відчепись, чуєш?

М а т и. Ну, досить!

Стукіт у двері, Ірина біжить до своєї кімнати. Мати відчиняє двері.
Заходить Батько.

М а т и. Чому ти стукаєш?

Б а т ь к о. Я не був певен, чи це мій дім — щось занадто галасливо.

Іринка визирає зі своєї кімнати, бачить Батька й кидається йому на шию.

І р и н к а. Татусю, я така рада тебе бачити. Може, ти змусиш маму передумати?

Б а т ь к о. Це нелегко, нелегко. Ти ж знаєш, наша мама — юрист. А в чому, власне, справа?

В і к т о р і я. Розумієш, у Ірини розвинувся типовий синдром курця: низька самооцінка, відсутність мети і компанія друзів з аналогічними поглядами. Ненька вирішила покласти цьому край.

І р и н к а. Дуже смішно.

1 - й В е д у ч и й (*звертається до всіх присутніх*). Як ви думаєте, хто має рацію: Ірина чи мама? Що ж робити Ірині в цій ситуації? Попросимо наших гостей прокоментувати ситуацію.

2 - й В е д у ч и й. А зараз інформаційний блок. Існує безліч міфів про користь куріння, придуманих самими курцями. Наприклад:

- паління дозволяє розслабитися, коли людина нервує;
- фізичні вправи нейтралізують шкідливу дію куріння;
- більшість підлітків можуть облишити курити в будь-який час.

Крім того, поширеною є думка про те, що тютюн зменшує біль, наприклад зубний. Справді, накурившись, людина немов «дерев'яніє», голова стає важкою. Їй здається, що біль ущухає. Зрозуміло, є більш ефективні й раціональні засоби проти зубного болю, наприклад, піти до лікаря та вилікувати зуб.

Уважають також, що куріння допомагає зберегти струнку фігуру, сигарети знижують апетит. Якоюсь мірою це правильно, але отрута, що міститься в тютюні, знижує або придушує секреторну функцію шлунка й тим самим сприяє розладу травлення, розвитку катаральних явищ.

Відомо, що куріння несприятливо впливає на всі органи людини, але мало кому відомо, що воно є причиною такого захворювання як гангрена.

Хвороба розвивається за принципом «палаючого дерева» — дерево починає горіти із дрібних гілочок, залишаючи зрештою тільки обвуглений стовбур. Так і судини — уражуються як дрібні, так і середні. Крім них, «згоряють» ще й вени. При цьому під час згоряння основні

судини не встигають передати свої функції побічним. Для пацієнтів віком до 30 років характерний гострий розвиток захворювання. Вони можуть втратити кінцівку упродовж півроку. Гангрена вражає далеко не всіх. Це не спадкове захворювання. Але всіх хворих об'єднує одне: вони всі — запеклі курці.

1-й Ведучий. Представляємо третього нашого героя. Зустрічайте — Костянтин!

Сюжет 3. «Костянтин»

1-й Ведучий. Нарешті Костянтин зустрів дівчину своєї мрії. Катерина відповідала всім його уявленням про ідеальну дівчину: мила, весела, енергійна, легко сходиться з людьми, стає душею компанії. Вони вже зустрічалися кілька місяців, і все було добре, поки не стався один випадок.

У цей день Костянтин запросив свою кохану на дискотеку. Вони весело проводили час, танцювали. Але в якийсь момент йому довелося відійти.

Тоді й з'явився ВІН. Борис і Катерина відразу сподобалися одне одному. Молоді люди пішли із дискотеки разом.

Коли Костянтин повернувся, якийсь час він шукав свою кохану. Але дізнавшись, у чому справа, засмутився та повернувся додому.

К о с т я н т и н. Після цього випадку я втратив інтерес до життя. Дні стали однаково сірими й безрадісними. Із Катериною ми більше не зустрічалися, і я зовсім утратив надію на те, що зустріну в своєму житті справжнє кохання. Увесь свій вільний час проводив у дворі разом із компанією хлопців, тоді й почав курити, бавитися пивом і горілкою.

Наприкінці літа в нашому дворі з'явився новий хлопець, який, як виявилось, вживав наркотики. Він так захоплено розповідав про те, як ловить «кайф» і які при цьому яскраві відчуття. Запропонував спробувати всім нам. Деякі хлопці відмовилися відразу, хтось спочатку трохи «поламався», а мені втрачати було нема чого, і я погодився відразу. Поступово втягнувся. Зараз перебуваю на лікуванні в наркології.

1-й Ведучий. Ось така історія сталася з нашим героєм. *(Звертається до всіх присутніх.)* Як ви вважаєте, чи варто через невдачі в особистому житті починати курити, пити, вживати наркотики? Думка залу... Думка експертів...

2 - й В е д у ч и й. Як ми зрозуміли із всіх ваших відповідей — не варто починати вживати наркотики, пити й курити через невдачі в особистому житті, проблеми з батьками. Кожна людина має можливість вибору, і сама несе відповідальність за своє здоров'я та життя.

До зустрічі!

Школьный Вернисаж

(ко Дню учителя)

ДЕЙСТВУЮЩИЕ ЛИЦА

1 - й В е д у щ и й

2 - й В е д у щ и й

Учащиеся в ролях учителей - предметников

Ученики

ХОД МЕРОПРИЯТИЯ

На сцене — надпись «Школьный Вернисаж».

Несколько картин в рамках с изображением школьных принадлежностей (глобус, тетрадь, книга, карандаш и т. д.).

Репродукции картин. Осенние листья.

Звучит песня на мотив «Падают листья» А. Буйнова
в исполнении вокальной группы.

Осень по городу гуляет,
Листья нам стелет под ноги ковром,
Этим осенним днем
Мы вас поздравим
И песню вам споем!
В школе у нас сегодня праздник,
Всюду мелькают улыбки и лица друзей,
Мы поздравляем сейчас
Всех дорогих своих учителей!

Приве:

Падают, падают, падают,
Падают листья,
Кружатся вдоль парков и аллей.

Радуют, радуют, радуют,
Радуют лица
Наших дорогих учителей!

На сцену выходят Ведущие-старшеклассники — юноша и девушка.

1 - й В е д у щ и й

Осенний день! Чудесный праздник
Здесь, в нашей школе, отмечаем!
Учителей своих прекрасных
Мы все сегодня поздравляем!

2 - й В е д у щ и й

С уважением, признанием, любовью
Говорим сегодня мы о вас!
Счастья вам желаем и здоровья
В этот радостный, праздничный час!

1 - й В е д у щ и й

Вы каждый день и каждый час,
Нелегкой посвятив работе,
Одною думою о нас,
Одною заботою живете.

2 - й В е д у щ и й

Пусть будут у вас счастье и здоровье,
И на учеников всегда хватает сил,
Чтоб каждый день обычной школьной жизни
Добро, успех и радость приносил.

1 - й В е д у щ и й

Пусть в труде вашем славном
Будет творчество главным,
Вам удачи желаем во всем.
Пусть все время на свете
Будут солнце и дети
Согревать вас сердечным теплом!

2 - й В е д у щ и й

В этот радостный праздничный час
Наша песня звучит для вас.

Звучит песня «Вальс-бостон» А. Розенбаума
в исполнении вокальной группы.
Две бальные пары танцуют с осенними листьями в руках.

1 - й В е д у щ и й

Продолжаем праздник наш
И открываем Вернисаж.

2 - й В е д у щ и й

Здесь, на нашем Вернисаже,
Натюрморты и пейзажи,
Шедевры мира, где царит
Гармония и колорит.

1 - й В е д у щ и й

Но мы хотим вам предложить
Портрет сегодня изучить.
Искусство это не простое,
Больших усилий оно стоит.

2 - й В е д у щ и й

С натурщиком-оригиналом
Добиться сходства — это мало.
Чтобы образ в нужном свете
Был представлен на портрете,
Характер нужно отразить
И в полотно его вложить.
Все передать: взгляд и улыбку,
Ни в чем не допустить ошибки.

1 - й В е д у щ и й

Итак, вот образ на портрете,
И он знаком всем в мире детям.

2 - й В е д у щ и й

Дорогие гости! Милые зрители! Здесь перед вами...

В е д у щ и е (*вместе*). Образ Учителя!

Музыкальный фон. На сцену выносят деревянную раму для картины, задрапированную тканью, и ставят на подрамник в глубине сцены.

Можно исполнить песню «Наш учитель — самый лучший».

1 - й В е д у щ и й

О том, как учитель уроки проводит,
О том, как он поздно из школы приходит,
О том, как тетради он проверяет,
Как новую тему он объясняет...

И то, как он пишет, идет, говорит,
Портрет его точно отобразит.

Музыкальный фон. В рамку вставляют портрет учителя географии с учебником географии в руках.

2 - й В е д у щ и й

Кто расскажет нам о том,
Отчего бывает гром,
О морях, об океанах,
О чужих далеких странах?

1 - й В е д у щ и й

Учитель географии нам даст ориентир:
Он объяснит, что значат муссон и нивелир.
Покажет нам на карте
Озера с островами.
Сегодня его образ
Предстанет перед вами.

Образ учителя географии

На сцену выходят Учитель географии и 4–6 учеников. Двое держат географическую карту. Исполняется песня на мотив «Турнир эрудитов».

У ч и т е л ь. Что такое атмосфера?

У ч е н и к и (*вместе*)

Тропосфера, стратосфера
И большой воздушный слой
Высоко над головой!

У ч и т е л ь

Что такое водопады?

У ч е н и к и (*вместе*)

Это горные каскады.

У ч и т е л ь

Где ночует крокодил?

У ч е н и к и (*вместе*)

Он ночует в речке Нил!

У ч и т е л ь

Кто в Америке живет?

У ч е н и к и (*вместе*)

Индейцы — коренной народ.

Учитель

Что такое облака?

Ученики (*вместе*)

Увы, не знаем мы пока,
Но географию опять
Хотим мы изучать!

Учитель

Сейчас прошу вас сесть за парты,
И поработаем над картой!

Учитель географии исполняет песню на мотив «Вот моя жизнь»
Т. Булановой.

Вот на стене цветная карта мира,
Весь мир лежит передо мной.
Горы, леса нанесены пунктиром,
Реки текут голубою чертой.

Припев:

Вот Экватор посередине,
Там довольно жарко,
Лето круглый год.
Вот он — север, тут на льдине
Топают пингвины и снежок идет,
И в яранге эскимос живет.

Я расскажу, в какое время года
Дождь моросит и снег идет,
Я расскажу про горные породы,
Кто и в какой стране живет.

Припев:

Здесь лежат меридианы,
Горы, океаны, озера, ледники.
Здесь и реки на равнине,
И знойные пустыни, и желтые пески,
А также острова, материка.

Учитель

Вы получили много знаний.
Урок окончен, до свидания!

Музыкальный фон. В рамку вставляют портрет учителя истории.

1 - й В е д у щ и й

Запомнить исторические даты,
Не перепутать день, и год, и век,
И рассказать о том, как жил когда-то,
Чем занимался древний человек...

2 - й В е д у щ и й

Поведать классу о событиях великих,
Что пронеслись недавно и давно,
И рассказать об исторических находках
Учителю истории дано.

1 - й В е д у щ и й

Но вот удивительное событие:
Что ни урок, то сплошное открытие.
Что же с учителем в классе бывает,
Если историю вдруг забывают?

Образ учителя истории

У ч и т е л ь

Класс к уроку готов?
Отвечает... Иванов.
К доске выходит Иванов.

У ч и т е л ь

Расскажи-ка нам о Первой мировой войне.
Вопрос тебе понятен?

И в а н о в

Да, вполне... *(вздыхает)*
Ну... Началась война... *(думает)*
Давно...

У ч и т е л ь. Когда?

И в а н о в *(долго думает, вздыхает)*

Ну-у, в общем-то... давно...
Ну-у, там какой-то... фараон,
По-моему... *(думает)*
Наполеон... Решил весь мир завоевать.
И начал... войско собирать...

У ч и т е л ь *(удивленно)*

Позволь! А ты не спутал век?

И в а н о в

Нет! Я нормальный человек!
И вы нас этому учили,
И на уроке говорили...

У ч и т е л ь

Я?! Говорила такой бред?! (*Хватается за голову.*)
Что ж, ладно...
Продолжай ответ...

И в а н о в

Ну-у... Вот, собрался он в поход...

У ч и т е л ь

Кто?

И в а н о в

Чингисхан. Весь наш народ
Он вероломно захватил
И сразу в рабство обратил.
И так мы долго в рабстве жили,
И, прямо скажем, не тужили.
Но вот пришел удельный князь,
И перестройка началась.
Непобедим, овеян славой,
Петр Первый шведов под Полтавой.
Прекрасно изрубил в лапшу...

У ч и т е л ь

О, Бог ты мой!
Ну я прошу:
Вернись к войне!

И в а н о в

К войне? К какой?

У ч и т е л ь

Ну к Первой же!
Ну к Мировой! (*Пьет лекарство.*)

И в а н о в

Ах, да-а... война была ужасная...
Но... победили все же красные!
Ленин на броневике,
С красным знаменем в руке
Один ворвался в древний Рим

И приказал рабам своим
Установить на всех плантациях
Советскую власть плюс электрификацию.
Ну-у... мы опустим все детали,
Как в Греции рабы восстали,
Как Жанна Д'Арк бесстрашно в бой
Всех повела их за собой,
И прочный мир завоевала...

Учитель

Не продолжай! Двенадцать баллов!

При последних словах Учитель падает в обморок.
Выбегают санитары с носилками и уносят Учителя.
Музыкальный фон. В рамку вставляют портрет учителя химии
с учебником химии в руках.

1 - й Ведущий

Кто это? Граф Калиостро?
Или колдун? Иль шаман?
Он вдохновенно и просто
В классе наводит туман.

2 - й Ведущий

Вечно в его кабинете
Дым коромыслом стоит.
Видят воочию дети,
Как чудеса он творит.

1 - й Ведущий

Он кислоту растворяет,
Опыт проводит с огнем.
Каждый, конечно, узнает
Учителя химии в нем.

Образ учителя химии

Выходит волшебник Сулейман в восточной одежде в окружении группы
девушек. Сулейман поет песню, девушки танцуют восточный танец.

Сулейман

Я единственный на востоке,
Кто дает волшебства уроки.

У волшебника Сулеймана
 Все по-честному, без обмана! *(Дважды)*
 Как я химию уважаю,
 Все элементы на память знаю.
 На глазах у всего народа
 Я в вино превращаю воду. *(Дважды)*
 Я — учитель химии классный!
 И люблю свой предмет прекрасный.
 На химических элементах
 Провожу я эксперименты. *(Дважды)*

Выходят ученики Сулеймана в восточных костюмах (халат, чалма), садятся на пол по-турецки. Звучит песня на мотив «Если б я был султан» из кинофильма «Кавказская пленница». Припев поют ученики.

Сулейман

Если химию ты будешь крепко знать,
 Можно пользу из нее часто извлекать.
 Покажу я сейчас ловкость своих рук.
 Ой ты, химия моя, лучше всех наук!

Ученики

О, наш учитель! Мы слушаем вас!
 Какой полезный и нужный рассказ!

Сулейман

Эх, была не была, тайну не держу,
 Производство стекла я вам покажу.
 Сотворите стекло, вставьте в окно,
 Все теперь за окном видно, как в кино!

Восточные красавицы выносят лист ватмана
 с написанной на нем формулой.

Смешаем соду с кварцевым песком
 И все покроем известняком.

Ученики

О, учитель-мудрец! Ты нас научи,
 Расскажи, что пекут в доменной печи.

Сулейман

Ведь об этом, друзья, знает вся страна:
 Производят в печи много чугуна.

Ученики

Какой полезный химический процесс!
Повысит быстро технический прогресс!

Сулейман

Если хочешь большой урожай собрать,
Надо землю всегда щедро удобрять!
Углерод, водород, кальций и азот,
Фосфор, сера и магний тоже подойдет.

Выходят восточные красавицы. В руках у них таблички с химическими обозначениями вышеуказанных элементов.

Ученики

Какая польза всей нашей земле:
С большим урожаем на каждом столе.

Сулейман

Дорогие друзья! Все я показал.
О химических процессах все вам рассказал.
Я советую вам химию учить
И по химии «12» в школе получить.

На припев все танцуют.

Музыкальный фон. В рамку вставляют портрет учителя физкультуры с футбольным мячом и гантелей в руках.

1 - й Ведущий

Посмотрите — какой атлет!
Мышцы, грация, мускулатура!

2 - й Ведущий

Может, много он ест котлет?

1 - й Ведущий

Занимается он физкультурой!

2 - й Ведущий

По утрам водой он обливается,
Бегает усердно возле дома,
На полу раз двести отжимается,
Образ милый и такой знакомый.

1 - й Ведущий

Обладает и здоровьем, и фигурой
Только наш учитель физкультуры.

Образ учителя физкультуры

Выходит учитель физкультуры в спортивном костюме и четверо девушек в костюмах для аэробики. Учитель физкультуры поет на мотив песни из кинофильма «Свадьба в Малиновке».

Учитель (*поет*)

Битте-дритте, фрау-мадам,
Я урок вам первый дам,
Физкультурный легкий бег
Как полезен он для всех!

Зарядку продолжаем движением руки,
А теперь — наклоны и прыжки.
Руки в стороны, вперед
И на месте поворот.

И чтоб никогда не мучил вас хондроз,
Все выходите бегать кросс.
Бегайте старательно, а потом
Аэробику начнем.

Девушки выполняют гимнастические упражнения, а после песни выполняют под фонограмму комплекс аэробики.

1 - й В е д у щ и й

Вот и окончен праздник наш,
Мы закрываем Вернисаж.
Вы посмотрели на портреты,
Мы благодарны вам за это.

2 - й В е д у щ и й

Образ учителя мы показали,
Вы на уроках, друзья, побывали,
Мы пошутили сегодня немного.
И просим всех вас:
Не судите нас строго!

1 - й В е д у щ и й

Искусство цените, искусство любите.
На наш Вернисаж иногда приходите.

Музыкальный фон. Дети преподносят учителям цветы и открытки.

Джентльмен-шоу

(фрагмент концерта ко Дню учителя)

ДЕЙСТВУЮЩИЕ ЛИЦА

1 - я Леди

2 - я Леди

3 - я Леди

Вокальная группа

Учителя

ХОД МЕРОПРИЯТИЯ

На сцене ведущие — Леди и Джентльмены старших классов.

1 - я Леди. Сейчас мы с вами совершим экскурсию по коммунальной квартире, название которой — школа.

2 - я Леди. Главный квартиросъемщик, конечно же, директор, но...

Выступление вокальной группы (на мотив песни Л. Успенской «Пропадаю я»).

Вокальная группа

На него, на него я смотрю и понимаю —

Пропадаю я.

Я урок, я урок, я урок совсем не знаю —

Пропадаю я.

Я законы Ньютона да и Ома не учила —

Пропадаю я.

И оценка хорошая, любимая, чужая

Не моя!

3 - я Леди (*испуганно*). А вот и заместитель директора!

Выступление вокальной группы (на мотив песни «Утекай!» группы «Мумий Тролль»).

Вокальная группа

Утекай! Возле зала нас ждет завуч наш,

Хочет нас посадить за столы.

Девчонки уж замучились ждать,

Мальчишки — в парк, а потом по домам.
Остались только мы на растерзание-е,
Парочка простых и молодых девчат!

1 - я Л е д и. Пройдем немного дальше.

Выступление вокальной группы (на мотив песни Т. Овсиенко
«За розовым морем»).

Вокальная группа

За актовым залом, в далеком коридоре
Меж книг притаилась она и, как всегда,
Учебники ищет, чтоб выдать всем скорее.
Нужны ведь ребятам они, да-да, да-да!

2 - я Л е д и. Давайте сначала заглянем в квартиры начальных классов!
Как часто наши первые учителя называли нас «малышками»!

Выступление вокальной группы (на мотив песни «Моя малышка»).

Вокальная группа

Моя малышка, мой маленький глупый друг,
Моя малышка, не бойся меня!
Моя малышка, достань-ка тетрадь свою,
Пиши все слова с буквой Я.

3 - я Л е д и. Осторожно! Не будите англичанок!

Выступление вокальной группы (на мотив песни «Че те надо?» группы
«Балаган-лимитед»).

Вокальная группа

Не смотрите на нас!
Ой, не надо, не надо
Задавать свой английский вопрос!
Вы скажите по-русски,
Че вам надо, че надо?
Мы ответим всегда:
Че вы хошь!

1 - я Л е д и. Ой, со мной недавно произошла такая история!

2 - я Л е д и. Только не надо об истории!!!

Выступление вокальной группы (на мотив песни Ф. Киркорова
«Зайка моя»).

Вокальная група

Мы ночами мы плохо спим,
Потому что мы ее зубрим,
Потому что мы всегда ее зубрим! (*Дважды*)

3 - я Л е д и. Посмотрите, в этой квартире вместо обоев — наши контрольные работы по математике!

Выступление вокальной группы (на мотив песни А. Апиной «Электричка»).

Вокальная группа

Мы уедем прочь на ночной электричке,
Если поставит низкий балл по привычке
Людмила Михайловна — математичка,
Будет нам дома «капец»!
Но будем мы дома с улыбкою ясной,
Если нам поставит она не напрасно
Высокие баллы пастою красной!
Всем нашим мученьям наступит конец!

1 - я Л е д и. А куда мы поедем, нам подскажут в следующей квартире.

Выступление вокальной группы (на мотив песни «Я обиделась» группы «Академия»).

Вокальная группа

Разные дороги есть вокруг:
Если вам — на север, то нам — на юг.
Хватит наши знания выяснять!
Предмет ваш больше не желаем знать!

Привев:

Не задавай вопрос, мы обиделись,
Мы обиделись раз и навсегда!
Но Ангелину-свет, свет-Михайловну,
Свет-Михайловну
Не забудем в жизни никогда!

2 - я Л е д и. В самом конце коммунального коридора стук, грохот, шипение и вкусные запахи. Это квартиры технологов.

Выступление вокальной группы (на мотив песни Натали «Ветер с моря дул»).

Вокальная группа

Времена пройдут, времена пройдут,
 Годы пролетят, годы пролетят,
 Но Людмилу-лу Леонидовну
 Позабить нельзя, позабить нельзя.

Припев:

Научились шить, научились шить,
 И супы варить, и супы варить.
 Пригодится нам, пригодится нам
 Это мастерство, это мастерство.

Выступление вокальной группы (на мотив песни «Рулевой»
 группы «Блестящие»).

Вокальная группа

Ты для меня один такой
 Нежный, любимый, дорогой,
 Но твое сердце, как тупик,
 Сам себе ты трудовик!

3 - я Л е д и. Поднимемся на второй этаж. Эта квартира вся утопа-
 ет в зелени!

Выступление вокальной группы (на мотив песни «Потому что нельзя»
 группы «Белый орел»).

Вокальная группа

Облетела листва, у природы свое обновленье.
 И туманы ночами стоят и стоят над рекой.
 У Людмилы Сергеевны, что не урок — выступленье,
 Потому что нельзя быть на свете уж умной такой!
 Потому что нельзя (*Трижды*)
 Быть на свете уж умной такой!

1 - я Л е д и. А тут новосел. Да еще какой! Недавно еще студентка,
 да и просто красавица!

Выступление вокальной группы (на мотив песни М. Леонидова «Видение»).

Вокальная группа

Наташа шла, как каравелла, по рядам
 Прохладным душем после жаркого дня.
 Я оглянулась посмотреть,

Не оглянулась ли она,
Чтоб не списала у кого-либо я. (*Дважды*)

2 - я Л е д и. Но вернемся на первый этаж. Мы пропустили приемную. Там не просто секретарь, а классный специалист!

Выступление вокальной группы (на мотив песни «Игра» группы «На-На»).

В о к а л ь н а я г р у п п а

Тоска развеется, забудется печаль,
И слезы высохнут, и расцветут улыбки.
Удача вспомнит и о вас,
Она не скажет вам: «Прощай!»,
Не завернет к другому по ошибке.

3 - я Л е д и. В квартире рядом — двое жильцов!

Выступление вокальной группы (*на мотив песни Л. Долиной «Погода в доме»*).

В о к а л ь н а я г р у п п а

Главней всего — хозяйка в доме.
И в школе нам она нужна,
Ведь грабли, веники, лопаты
Кирилловна нам даст всегда. (*Дважды*)

Выступление вокальной группы (на мотив песни «Осень» группы «ДДТ»).

В о к а л ь н а я г р у п п а

Снова нужно плакат рисовать!
Кто нам сможет красочек дать?
Наш художник, конечно же, ас!
Она нарисует нам полный клас!

1 - я Л е д и. Самая большая комната принадлежит главному спортсмену нашей квартиры, в прошлом — военному.

Выступление вокальной группы (на мотив песни «Офицеры» О. Газманова).

В о к а л ь н а я г р у п п а

Был когда-то офицером,
Было сердце под при целом
За страну и за свободу до конца.
Стал учителем когда-то,
И всегда, назло ребятам,
Самый стройный и подтянутый всегда!

2 - я Л е д и. И, наконец, музыкальная гостиняя.

Выступление вокальной группы (на мотив песни Ф. Киркорова
«Единственная»).

Вокальная группа

Единственная она,
Ольга Алексеевна,
Музыкой рожденная,
Очень добрая она.
Уроки все были не зря,
Песни пели про моря.
И сейчас от всех детей
Скажем мы спасибо ей!

Вокальная группа и ведущие Леди кланяются и уходят.

В е д у щ и й. С ответным словом выступают жильцы коммуналь-
ной квартиры под названием «Школа».

На сцену поднимается группа учителей, которые исполняют песню (на мотив
«Коммунальной квартиры» группы «Дюна»).

1 - й У ч и т е л ь

Школа наша небольшая
Край загадок и чудес!
Где еще так много знают?
Где наука и прогресс?
Под одной огромной крышей
Соберем мы всех детей.
Нас в учительской поселят,
Будет вместе веселей!

У ч и т е л я (вместе)

Припев:

Наша школа — лучшая коммунальная квартира!
Наша школа — дружная и веселая семья!

2 - й У ч и т е л ь

По утрам, зевая очень,
Собирается братва:
Гончаренко — про картошку,
Дрыпалев — про сериал,

Безуханич — про кацапов,
Про євреїв — Руленко,
А наш трудовик Юрко:
— Ох, до школи далеко!

Учителя вместе поют припев.

3 - й У ч и т е л ь

На уроки разойдемся,
Голова идет кругом:
Тот не выполнил задание,
Эта — с острым язычком!
До учительской плетемся,
Надо нам журналы взять.
По звонку придем обратно:
Всех к доске и расстрелять!

Учителя вместе поют припев.

4 - й У ч и т е л ь

В нашей школе много всяких
Любознательных детей:
Украинец и татарин,
Русский, цыган и еврей.
Всех стараемся учить мы
Из последних наших сил.
А сейчас мы спели песню,
Чтоб никто нас не забыл!

Учителя вместе поют припев.

Учителя занимают свои места в зале.
На сцену выходят ведущие Джентльмены.

Концерт продолжается.

Вдячність, шана нині лише вам

(сценарій заходу, присвяченого Дню вчителя)

ДІЙОВІ ОСОБИ

Ведучі

Одинадцятикласники

ХІД ЗАХОДУ

Під спокійну, мелодійну музику Ведучі виходять на сцену.

1 - й В е д у ч и й. Чудової пори року приходить до нас учительське свято. Це час, коли шелестить падолистом осінь і мерехтить у лузі мереживо бабиного літа, а червоні жоржини пломеніють над землею, немов дарують весь свій палкий вогонь любові нашим учителям.

2 - й В е д у ч и й. Люди кажуть, що вчитель живе у думках і справах учнів. Тому кожна людина з почуттям вдячності згадує усе своє життя рідну школу, своїх духовних батьків — учителів. Адже в кожному шкільному дні було щось неповторне, незабутнє, що лишає у кожній душі свій відбиток.

1 - й В е д у ч и й

Вчителі наші — люди прекрасні,
А наша школа — ніби весна.
Живуть тут пісня, легенда і казка,
Кращої школи у світі нема!

2 - й В е д у ч и й

З'єднала серця зі школою зв'язка,
Вона вас міцно завжди тримала.
І де б не були ви у світі,
До школи вас стежка завжди вела.

1 - й В е д у ч и й

Ви вмієте бути терплячими й дужими,
І вмієте так учнів любити,
Що навіть і кремій, до всього байдужий,
Захоче ожити і в світі цім жити.

2 - й В е д у ч и й

Ваше слово — мудрість України,
Праця ваша — доля трударя.
Кетягом червоної калини
Вам за це вклоняється земля.

Виконується пісня «Калинонька».

3 - й В е д у ч и й

Тепла осінь, як весна,
Далечінь така ясна.
Дружно з квітами малеча
В школу нині поспіша.

4 - й В е д у ч и й

Бо сьогодні радісне, веселе свято.
Привітання щирі надсилаєм вчителям,
І вітаєм піснею ми радо,
І вірші даруємо ми вам.

3 - й В е д у ч и й

Вас зі святом наймолодші школярі
Привітають залюбки,
Побажають щиро вам,
Рідним, милим вчителям,
Щоб ви ставили усім лише «десятки»,
Справдили надії наших мам.

Вітають учителів зі святом молодші школярі.

1 - й В е д у ч и й

Скажемо сьогодні, рідні вчителі,
Усе, що серце відчуває в дружній цій розмові.
Нема в житті напівціни,
Нема в житті напівлюбові.

2 - й В е д у ч и й

Ніщо даремно не мина,
Напівсльози ніхто повік не зронить,
За все в житті — ціна сповна,
За кожна мить, за кожний подих.

1 - й В е д у ч и й

Можна знайти в природі напівтонни,
Можна життя спинити на півслові,
Але нема в житті напівціни,
Але нема в житті напівлюбові.

2 - й В е д у ч и й. Ось так і ви, наші любі вчителі, віддаєте себе повністю, на сто відсотків благородній справі і виконуєте її з великою любов'ю до нас, своїх учнів. І нам дуже шкода, що «державні мужі»

так досі й не зрозуміли, що без праці вчителя не було б ані інженерів, ані поетів, ані комерсантів, ані тих самих — депутатів, міністрів.

1 - й В е д у ч и й

Не сумуйте, любі вчителі,
Що держава не завжди до вас лицем,
Усміхайтесь, смійтесь від душі,
Адже вчитель завжди був для всіх взірцем!

2 - й В е д у ч и й

Бо минуть важкі днини,
І держава виплатить усі борги на втіху.
А поки що посміхайтесь щохвилини,
Вам даруємо торбину сміху.

Виконуються підготовлені учнями гуморески, пісня «Весела полька».

3 - й В е д у ч и й. Давно це було, коли вчитель, молодий, повний сил та енергії, зайшов уперше до класу. Промайнули роки, і настав час іти на заслужений відпочинок. Але скажіть, хіба вчитель може відпочити від школи, від дитячого сміху, від пустощів учнів? Ніколи. Бо малиновий передзвін прожитих у школі років лунає не лише в пам'яті, але і в серці все життя.

4 - й В е д у ч и й. Учительське життя — це наче велика держава, що існує за певними законами, а учні живуть у цій державі завдяки вашій пам'яті, яка також підвладна своерідним законам. Зусиллями пам'яті ви намагаєтесь реставрувати минуле, таке близьке і водночас далеке. І пригадавши його, ви переконливо можете сказати, що ваше вчительське життя — не вигадка, не міф, а реальність.

В класі сонячний промінь скоса
На долівку лягає з вікна.
Ваші чорні шовкові коси
Припорошила вже сивина.
Легкі зморшки обличчя вкрили —
Це життя трудового плід.
Але в кожному русі є сила,
І в очах видно юності слід.

3 - й В е д у ч и й. Особливу повагу та вдячність ми висловлюємо найстарішим учителям, які продовжують працювати в нашій школі, сіють у дитячих душах зерна не тільки знань, але й вічних людських якостей.

Різні бувають учительські долі.
Перші учні давно розійшлись.
Вже понад двадцять років у школі,
А ви й досі такі, як колись.
Такі ж привітні, завжди клопіткі,
Як завжди, віддаєтесь своїй справі.
І хоч буваєте ви втомлені такі,
Та показати цього не маєте права.
Не маєте ви права показати втому,
Бо ж треба провести іще урок.
Не можна зупинитися на тому,
Чого навчила всіх своїх діток.
Нелегка випала вам доля,
Любі наші сивочолі вчителі.
Все життя віддали ви нашій школі,
І тепер, як кажуть, ви ще «на коні».

Лунає пісня «Незабутній вальс».

Одиннадцятикласники (разом)

Ще рік — і назавжди залишимо школу,
Підемо усі в самостійне життя.
Та шкільний поріг не забудем ніколи,
До нього серця наші знов прилетять.
Бо друзів своїх ми у школі зустріли,
І перше кохання у школі було.
Не завжди ми вас, вчителі, розуміли,
Але ворожнечі у нас не було.
Малиновий дзвін пролунає востаннє,
Та в пам'яті нашої
Житиме вічно школа
Й малиновий дзвоник прощання.

Лунає пісня «Когда уйдем со школьного двора».

1-й Ведучий

Батьки залишаються в пам'яті вічними,
Навіки в пам'яті залишитесь і ви,
Бо завжди слова ваші були повчальними,
І кожному з нас допомогли.

2 - й В е д у ч и й

Ви людину в дитячих серцях шанували,
Вчили відрізняти добро від зла.
Ми подумки не раз вам руки цілували
І скроні ваші, що посріблила зима.

1 - й В е д у ч и й

Іскри добра ви в нас шукали
І майже в кожного знайшли.
Ви особистість нашу формували
І вірний шлях допомогли знайти.

2 - й В е д у ч и й

За бездонний колодязь душі своєї,
За все те, що віддали й віддаєте нам,
Хай щастя сяє вам зорею,
За все сьогодні дякуємо вам!

3 - й В е д у ч и й

Сьогодні ми всіх вас вітаємо,
В це свято — професійний день.
Найкращого вам побажаємо
І заспіваємо пісень.

Лунає пісня «Посвята нашим учителям».

4 - й В е д у ч и й

Посивіли ваші скроні від турботи про дітей,
Шану вашій праці, шану вашій долі
Віддаємо ми в цей день.
Хай рясним буде суцвіття в тім саду, що ви садили.
Зичим миру, довголіття, щастя, радості і сили!

1 - й В е д у ч и й

Хай роки ідуть, а обличчя не старіє,
Онuki ростуть, а чоло не сивіє.
Хай серце не знає печалі й розлуки,
Шанують вас люди, діти та онuki!

2 - й В е д у ч и й

Хай роки минають, мов хмари осінні,
Лишаючи в серці і в пам'яті слід.
Хай вічна професія буде нетлінна,
Хай славиться завжди учительський рід!

3 - й В е д у ч и й

Бажаєм прожити в здоровому цвіті
Ще многії літа щасливої долі.
І хай нині учні нашої школи
Співають учителю «Многая лета».

Першокласники зі свічками в руках. Лунає аудіозапис «Многая лета».

4 - й В е д у ч и й. Вірш за віршем, пісня за піснею, слово за словом — так і добігло наше вітання кінця... Але свято, ваше свято, наші любі вчителі, триває. Ще стільки добрих, щирих слів ви почуєте від людей. І всі вони будуть від чистого серця!

1 - й В е д у ч и й

Всім нашим вчителям
Ми бажаєм щастя й долі,
Діточок у класах щоб було доволі,
Щоб навчали ви ще сотню літ
Так, як нас, тобто як слід.

2 - й В е д у ч и й

Бажаєм злетів і нових висот,
Щоб труднощі зникли навіки.
Побільше щоб отримали державних нагород,
І щастя плинуло, мов синьоокі ріки.

3 - й В е д у ч и й

Щоб від гривні гаманці тріщали,
Щоб заборгованість погашена була,
Щоб пирогами вас частіше пригощали,
Щоб на душі завжди була весна.

4 - й В е д у ч и й

Із святом вас, дорогі вчителі,
Хай щастить вам всюди і завжди.
До побачення! —
До нових зустрічей! — нині ми кажемо вам,
Нашим рідним, найкращим в світі вчителям!

Під оплески присутніх діти дарують учителям квіти.

День Святого Валентина

ДІЙОВІ ОСОБИ

Ведучий

Ведуча

ХІД ЗАХОДУ

Лунає музика. Сцена святково прикрашена. На сцені — Ведучі.

Ведучий

Що то є за днина,
Що то є за свято,
Що сюди зійшлося
Людей так багато?

Ведуча

Знаю, що за днина,
Усім варто знати:
Свято Валентина,
Закоханих свято!

Ведучий. Із XIII сторіччя в Європі та з 1777 року в США — це свято є одним з найулюбленіших, і не тільки серед молоді. Останнім часом його святкують і у нас: дорослі й діти, сім'ями та в колі друзів. А прийшло воно до нас із Франції, де Святий Валентин здавна уважався покровителем закоханих.

Ведуча. Про життя реального християнина Валентина, на жаль, майже нічого невідомо. Мізерні факти трагічної біографії Валентина складаються із легенд, що іноді суперечать одна одній. Розповідають, що молодий єпископ м. Терні, що знаходилось на території Римської імперії у III сторіччі нашої ери, прихильно ставився до молодих закоханих: допомагав писати листи з освідченнями в коханні; мирив тих, хто посварився; дарував квіти молодяткам.

Ведучий. У ті часи у римській армії бракувало легіонерів, а тодішній імператор Юлій Клавдій II уважав за найбільшого ворога своєї армії шлюби — мовляв, одружений легіонер про славу імперії думає набагато менше, ніж про свою родину, та й шлюб утримує чоловіків у домівках, а їхнє покликання — бути хорошими воїнами. Заради збереження у своїх легіонерів бойового духу імператор видав наказ, за яким забороняв вінчання.

В е д у ч а. Проте, молоді легіонери не закохувались від того менше. На щастя, знайшлася людина, яку не налякав імператорський наказ: молодий християнський священик Валентин потай продовжував вінчати юних закоханих.

Довідавшись про «антидержавні» дії, імператор звелів ув'язнити порушника закону, а згодом і стратити.

В е д у ч и й. Кажуть, що під час свого ув'язнення Валентин закохався в дочку свого тюремника. Щоправда, деякі чутки стверджують, що все було навпаки: наглядач тюрми попросив Валентина вилікувати дочку, а вона закохалась в опального священика.

В е д у ч а. Інші чутки стверджують, що у в'язниці Валентин різноманітним своє неочікуване дозвілля тим, що писав листи доньці тюремника. Листи були такі ж прекрасні, як і ця дівчина. Зрозуміло, що такі прекрасні листи не залишились без відповіді: молоді люди покохали одне одного.

В е д у ч и й. Перед стратою, 14 лютого 270 року, він написав дівчині прощального листа, в якому освідчився в своєму до неї коханні, підписавши листа короткою фразою «Твій Валентин». Прочитали цього листа вже після страти Валентина. Дата страти збіглася з римськими урочистостями на честь Юнони, богині любові. Цей день у Римі вважали початком весни.

В е д у ч а. Священика поховали в церкві Святої Праксиди в Римі, її ворота отримали назу «Врата Валентина». У 496 році римський папа Геласіус оголосив 14 лютого Днем Святого Валентина.

Щоправда, внаслідок церковної реформи з 1969 року Святий Валентин був виключений із літургійного календаря католицької церкви (разом з іншими римськими святими, відомості про життя яких суперечні або неправдиві).

Лунає музика.

В е д у ч и й. Сумна історія...

Але сьогодні ми не будемо сумувати!

В е д у ч а. Вітаємо учасників нашого свята!

Під музику на сцену виходять п'ятеро дівчат і п'ятеро хлопців. Ведучі представляють їх і характеризують декількома влучними фразами з квіткових та інших гороскопів.

В е д у ч и й. Тож настав час першого конкурсу.

В е д у ч а. Ми розповідатимемо, як святкують День Святого Валентина в різних країнах світу, а ви повинні відгадати, про яку саме країну йдеться.

1. В одній країні 15 лютого на честь бога полів, лісів Фавна здійснювався обряд. Його виконували жреці. Вони приносили в жертву козла чи собаку. Із шкіри тварини вирізали батоги, якими били жінок, сприяючи таким чином їхній плодючості. Уважалося, що в цей день кожний птах обирає собі пару, і починається шлюбний сезон. (*Рим*)

2. В одній країні обирали пари жеребкуванням. На листівках записували ім'я дівчин і клали їх до скриньку, а парубки обирали свою долю. (*Британія*)

3. В одній країні існує звичай вручати подарунки і листівки зі значенням. Увечері 13 лютого подарунки кладуть під двері, дзвонять (стукають) і стрімголов біжать геть. (*Англія*)

4. В одній країні це свято суто чоловіче. Вітають тільки чоловіків. Вважають, що якщо підлегла не привітає начальника зі святом, наступного дня її можуть звільнити з посади. (*Японія*)

Наступне завдання — виконання номеру художньої самодіяльності.

В е д у ч и й. У наступному номері беруть участь хлопці.

В е д у ч а. Проведемо «Аукціон ласкавих слів». Бо яке ж свято кохання без них.

Команда хлопців має назвати якомога більше ласкавих слів. Наступне завдання — виконання номеру художньої самодіяльності.

В е д у ч и й. Квітковою емблемою свята Святого Валентина є червона троянда. Стверджують, що започаткував цю традицію Людовік XVI, який подарував цього дня Марії Антуанетті червоні троянди.

В е д у ч а. За легендою, червоні троянди з'явилися завдяки Афродіті, богині кохання та краси. Поспішаючи до свого пораненого коханого, вона наступила на кущ білих троянд, уколола ногу колючками, кров богині пофарбувала квіти у червоний колір.

В е д у ч и й. Я тобі теж хочу подарувати квіти.

В е д у ч а. Дякую! І запрошую наших хлопців і дівчат узяти участь у наступних конкурсах. Отже, «Квіти для коханої». Цей конкурс — для хлопців, а конкурс «Святкова ікебана» — для дівчат.

Квіти для коханої

На столі розкладені листівки, плакати з різними квітами. Кожному з учасників видається перелік квітів з описом, що означає кожна квітка. Потрібно подарувати дівчині «букет квітів» і розповісти, що він означає. (Наприклад: *нарцис — нерозділене кохання; васильок — непереможна сила кохання; волошка — волошкові очі; пролісок — за легендою, ці квіти утворилися з маленьких сніжинок, вони є провісниками тепла, сподівання на краці часи та ін.*)

Виконується танець квітів (вальс).

Дівчата демонструють свої композиції.

Хлопці дарують квіти, коментуючи свої букети.

В е д у ч и й. У цей святковий день закохані освідчуються в коханні одне одному; люди, які симпатизують комусь, висловлюють своє почуття, якщо раніше не наважувались це зробити. І обов'язково це супроводжується подарунком. Але будь-який подарунок або листівка повинні мати емблему у вигляді червоного серця.

В е д у ч а. Листівки можуть бути як із серйозними зізнаннями, так і з жартівливими.

В е д у ч и й. А перший поцілунок? (*Крадькома цілує в щічку Ведучу.*) Він також є обов'язковим під час вручення вашого подарунка.

Ведучий дарує Ведучій листівку у вигляді серця.

В е д у ч а. Дякую за подарунок. А наступна наша гра називається «Поцілуночки».

Поцілуночки

Кожному учасникові дається солодка соломинка, яку він повинен міцно тримати зубами. Першому учасникові на соломинку вішається бублик. Необхідно без рук передавати естафетою із соломинки на соломинку бублик, щоб він при цьому не падав. Перемагає та команда, яка першою передасть бублик останньому учасникові.

Нагородження переможців.

Ведучий уважно дивиться на Ведучу.

В е д у ч а. Чому ти так на мене дивишся? У тебе є для мене новина?

В е д у ч и й. Яка ти прониклива! Я хочу оголосити наступний конкурс, який називається «Що означає мій погляд?»

Що означає мій погляд?

Дівчата отримують конверти із завданнями. (Наприклад: «Я хочу танцювати», «Подаруй мені квіти», «Мені дуже хочеться морозива».) Дівчата показують це за допомогою міміки обличчя, незначними рухами. Хлопці повинні відгадати, що хотіли їм сказати дівчата.

Після конкурсу відбувається нагородження пари, що здобула перемогу.

В е д у ч и й. Щось глядачі нашого свята трішки засумували.

В е д у ч а. Для них ми теж підготували конкурс.

В е д у ч и й. У це свято вітають також Валентин та Валентинів. А чи знаєте ви відомих людей, які мають це ім'я?

Глядачі називають відомих Валентинів. Відбувається нагородження переможців.

А яке ж свято без веселого танцю?

В е д у ч а. Ми запрошуємо учасників обрати собі пару. У двох скриньках знаходяться розрізані навпіл сердечка з позначками (номерами). Проводиться жеребкування. З'єднуються половинки сердечок, таким чином утворюються пари.

В е д у ч и й. Наші пари готові! Починаємо конкурс!

Веселий танець

Кожна пара отримує маленький м'ячик (або яблуко), яке під час танцю необхідно тримати між лобами. Музика для танцю має складатися з трьох частин, різних за характерами. (Наприклад: вальс, ламбада і гопак.) Якщо пара втрачає м'ячик, то вона виходить із гри.

Відбувається нагородження переможців.

В е д у ч и й

Нас давит повседневных дел рутина.

И видно, не случайно в феврале

Мы думаем о счастье и тепле,

Встречая день Святого Валентина.

В е д у ч а

Но если вас не радует погода,

И лица окружающих грустны,

Откройте вашу душу для весны.
Она придет в любое время года!

В е д у ч і (разом)

Пусть нелегко гармонию найти
В нелегких днях безумной карусели,
Мы вам желаем достижения цели,
И пусть любовь согреет вас в пути!

День Перемоги

ДІЙОВІ ОСОБИ

В е д у ч и й
У ч н і - ч и т ц і
У ч е н ь
У ч е н и ц я

ХІД ЗАХОДУ

В е д у ч и й. Щороку, 9 травня, коли розквітає все довкола, коли щедрі сонячні промені посилають на землю своє тепло, ми відзначаємо величне свято — День Перемоги у Великій Вітчизняній війні.

28 жовтня 1944 року Червона Армія завершила визволення України від окупаційних військ фашистської Німеччини, Румунії, Угорщини. Завершилась битва за Україну, яка тривала 90 днів.

1 - й Ч и т е ц ь

Шестьдесят лет не порохом, а хлебом
Пахнут наши щедрые поля.
Шестьдесят лет живет под мирным небом
Любимая Родина моя.

В е д у ч и й. Так, сьогодні над нами тихе, мирне небо. Ми радіємо, що можна спокійно навчатися, мріяти, жити. Але слід пам'ятати, якою дорогою ціною завойоване наше щастя.

1941 рік, червень, суботній день. Люди готувалися до недільного відпочинку. Червень — найчарівніша пора в Україні. Від вечірньої до ранкової зорі 5 годин. Зорі майже не згасають. Усе в красі та силі.

І раптом — війна!

Аудіозапис «Священная война».

22 червня 1941 року, о 3 годині ранку без оголошення війни фашистська Німеччина здійснила жорстокий напад на нашу Батьківщину — саме в цю чарівну ніч ворожі бомби і снаряди впали на нашу землю. Україна стала ареною кровопролитних, смертельних боїв: 57 дивізій, 1500 літаків, 1200 танків були спрямовані на неї.

Аудіозапис «Ой, Дніпро, Дніпро».

2 - й Ч и т е ц ь

Минули дні і роки пролетіли,
А дня того забути ніхто не міг.
Тут навіть сосни з горя посивіли,
Тут навіть камінь плаче край доріг.

3 - й Ч и т е ц ь

Хіба ж забудеш, як палили хати,
Гойдались мертві у страшній петлі.
І на шляху валялися хлоп'ята,
Багнетами прибиті до землі.

4 - й Ч и т е ц ь

Хіба ж забудеш, як сліпого діда
В звирячій злобі витягли крізь дим,
До танків прив'язали людодіди
І розірвали надвоє живим.

В е д у ч и й. Фашисти хотіли зруйнувати все, що було створено розумом та працею людей. А що вони хотіли зробити з населенням України? Частину його знищити, решту перетворити на рабів.

5 - й Ч и т е ц ь

Село горить, валує чорний дим,
Пожежа в небі аж регоче.
Упала мати на поріг... і їй
Вже не розплющить більше очі.

6 - й Ч и т е ц ь

Шість місяців дитяткові лише,
Воно шука матусі груди.
Покривджене, воно не зна іще,
Що більше матері не буде...

В е д у ч и й. Влаштувалися десятки тюрем, таборів для військово-в'язаних. Гітлерівці заморили голодом і розстріляли за три міся-

ці тільки по Харківській області сотні тисяч осіб. Фашизм приніс із собою звірства, розруху, голод, сльози, смерть.

Виступають ветерани із розповіддю про окупацію та підпільні організації свого населеного пункту.

Розповіді дітей про героїв-земляків.

Бойовими нагородами відзначила Батьківщина загиблих смертю хоробрих. Вшануємо їх світлу пам'ять хвилиною мовчання.

Розповіді учнів про дітей-героїв. Розповіді про героїзм жінок на фронті і в тилу. Уривок з роману О. Довженка «Мати».

Аудіозапис «Рязанская мадонна» Л. Зикіної.

Розповідь про концтабори, знищені населені пункти. Огляд воєнної теми в літературі та мистецтві: О. Довженко «Десну перейшли батальйони», О. Фат'янов «Солов'ї», Р. Гамзатов «Журавли», К. Симонов «Жди меня», Р. Рождественський «Реквієм», С. Гудзенко «Моє покоління», монумент «Родина-мать» та ін.

Мабуть, немає такого населеного пункту, де б не височив пам'ятник або обеліск, до якого йдуть і йдуть люди з любов'ю, вдячністю, скорботою.

Учні читають вірш С. Орлова «Его зарыли в шар земной».

1418 днів війни... Важко повірити, що вони позаду, пережиті, вистраждані, відвойовані. Перемога! Святе слово для кожного учасника війни і для кожного з нас.

7 - й Ч и т е ц ь

Победа! Как она досталась!
Каким путем мы к ней пришли!
И раны, боль и усталость,
И шрамы на груди земли,
Могилы братские, в которых
Друзья погибшие лежат.
И въевшийся нам в лица порох
На безымянных рубежах...

У ч е н ь. Святістю братських могил, радістю перемоги клянемося!

У ч е н и ц я. Якщо буде потрібно, ми всі як один станемо на захист своєї Вітчизни-матері. Клянемося!

У ч е н ь. Люба Вітчизно, клятва наша свята і непорушна!
У с і. Клянемося! Клянемося! Клянемося!

Учні читають вірш Ю. Онисимова «Я не знаю війни».

В е д у ч и й

Спасибо вам за все, отцы и деды,
Тем, кто врага штыком и пулей бил,
И тем, кто, приближая День Победы,
По суткам из цехов не выходил.

Спасибо женщинам, трудившимся на нивах
Осиротевших сел и деревень,
Спасибо вам за праздник наш счастливый,
За этот трудный, но прекрасный день!

Аудіозапис «День Победы».

Свято Перемоги

Мета: ушанувати героїчний подвиг нашого народу в Великій Вітчизняній війні; усвідомити уроки життя в процесі нерозривного зв'язку поколінь.

ДІЙОВІ ОСОВИ

В е д у ч и й

Ч и т ц і

ХІД ЗАХОДУ

Фонограма маршу воєнних років.

В е д у ч и й. За вікном весна буяє, пробуджується природа, радістю сповнюються наші серця... І ніщо не здатне цьому завадити. Проте майже сімдесят років тому мирне, щасливе й радісне життя наших людей було зруйновано фашистською навалюю. Тільки завдяки стійкості, мужності наших воїнів було здобуто перемогу в цій жахливій війні. 9 Травні — День Перемоги, день священної пам'яті. Ми низько

вклоняємось безсмертному подвигу захисників Вітчизни, шануємо ветеранів війни.

Понад сім мільйонів українських воїнів разом із бойовими побратимами інших національностей пішли на фронт. Кожний другий з уродженців української землі загинув у боротьбі з ворогом, захищаючи Батьківщину, кожний другий із тих, хто залишився живим, повернувся додому інвалідом. Україна поклала на вівтар Перемоги від восьми до десяти мільйонів людських життів.

Фонограма запису репортажу підписання акту про беззастережну капітуляцію Німеччини 8 травня 1945 року.

Фонограма пісні «День Победы».

Урочистою складовою нашого свята є зустріч із ветеранами Великої Вітчизняної війни.

1 - й Ч и т е ц ь

Он все прошел.
Он видел в жизни виды...
Он верный страж своей родной земли...
Гордись, мой друг, что ты есть сын державы,
Что ты прошел сквозь ливни грозовые,
Усталой головы не наклонив.
Пускай тебя кружили непогоды,
Но счастлив будь безудержно, герой!

Відбувається привітання гостей. Гасне світло. Демонструється фотоплакат «Сини йдуть у бій».

Учні ставлять гостям запитання.

2 - й Ч и т е ц ь

Навстречу озверелым пулеметам,
В лице не дрогнув мышцей ни одной,
Бросается бессмертная пехота.
А пули — словно дождик проливной.
Врага накрыли черные бушлаты:
Погасли сразу тысячи огней...
И в город на заре вошла тогда ты,
Победа, вместе с песней сыновей.
А крик атаки, взорванный и громкий.
Еще тревожит нашу тишину,

Чтоб слышали далекие потомки
И знали про священную войну.

Бесіда з ветеранами. Фонограма пісні «Віталій Палыч»
(муз. і сл. Ю. Візбора).

Учні ставлять запитання ветеранам.

? Орієнтовні запитання

- Як особисто для Вас розпочалася війна?
- Чи пам'ятаєте Ви свій перший бій?
- Розкажіть, будь ласка, про свої бойові нагороди.
- Якими були Ваші бойові товариші?
- Чи підтримуєте Ви зв'язок із ними?
- «А на війні, як на війні», — чуємо часто-густо від фронтовиків. Яким було Ваше життя під час перерв між боями?
- Чи була у Вас бойова подруга?
- Про що Ви писали з фронту додому?
- Про що писали Вам?
- Чи траплялися з Вами якісь курйозні випадки на війні?
- Чи були Ви поранені на війні?
- Чи мали Ви трофейні речі?
- Чи мали Ви можливість читати книги? Якщо так, то які саме?
- Чи сниться Вам війна?
- Що найміцніше закарбувалось у Вашій пам'яті з воєнних часів?
- Як Ви вважаєте, завдяки чому вистояв і переміг радянський солдат?
- У чому витоки Перемоги?
- Що в житті Ви цінуєте понад усе?
- Яка Ваша улюблена пісня фронтових років? (Якщо є така фонограма — запропонувати її гостеві.)
- Яку книгу Ви порадили б прочитати нашим школярам?
- Ваше головне життєве правило?
- Як традиційно Ви святкуєте День Перемоги?
- Чого Вам найбільше хочеться в цей день?
- Що б Ви побажали юним громадянам країни — тим, хто прийшов на цю зустріч?

З - й Ч и т е ц ь

Вот и все, наконец,
И замолкла война.

Тихо місяць пливе,
Тихо сонце встає,
Никого тишина не разбудить.

А за той тишиною,
А за той тишиною
Все мне слышится грохот орудий.
Все дрожат блиндажи,
Все мне слышится стон.
Наши раны свежи,
И рассвет обагрел...

Фонограма пісні «Перемога живе».
Учні дарують ветеранам квіти і сувеніри.

Ведучий дякує за зустріч і вітає присутніх зі святом Перемоги.

Свято останнього дзвоника

ДІЙОВІ ОСОБИ

Ведучий
Ведуча
Директор
Королева наук
Нова Королева наук
Науковий секретар
Мати
Батько
Петрик П'яточкін
Читці — Випускники
Читці — Першокласники

ХІД ЗАХОДУ

Лунають пісні про школу.

Ведучий

День сьогодні такий незвичайний,
Сонце вийшло умите в росі.

Скликав в школу нас дзвоник останній,
І зібрались на свято усі.

В е д у ч а

Ось ідуть на лінійку востаннє
Наші діти — найстарший клас.
Хай здійсняться всі ваші бажання!
Ми ласкаво запрошуєм вас!

Крізь коридор, що утворили учні-десятикласники, з рушником
під музичний супровід входять випускники.

В е д у ч и й

Бентежна мить... По всій нашій країні
В струнких шеренгах зупинився крок.

В е д у ч а

Стоять врочисто хлопці та дівчата,
Ось-ось останній пролуна дзвінок.

1 - а В и п у с к н и ц я

Ми отут, як одна родина —
Мама, й тато, і вчитель, і я.
Тож хай квітне моя Україна,
Як єдина і мирна сім'я!

Лунає Гімн України.

1 - й В и п у с к н и к

Ми перегорнем сторінки
Життя шкільного враз.
Вже зараз ми — випускники,
Але колись ішли, як ви,
До школи в перший клас.

2 - а В и п у с к н и ц я

Стільки років промайнуло,
Стільки весен одцвіло...
Пам'ятаю перший дзвоник:
Як цікаво все було!

2 - й В и п у с к н и к

Перша книжка, перший зошит,
Наш веселий перший клас.

І про тебе, рідна школо,
Я згадаю ще не раз!

Усі учні виконують пісню про школу.

1 - а В и п у с к н и ц я

Наш директор, як господар,
Кожний день нас зустрічав
І долати перешкоди
Нас учив, допомагав.

1 - й В и п у с к н и к

І сьогодні на лінійці
Ми запросимо його
Слів напутніх проказати
На честь випуску цього.

Директор. Любі мої випускники, шановні батьки та гості свята! Шкільні роки — це 3000 днів. Три тисячі днів ви прокидалися, не додивившись найпривабливіших снів, і йшли знайомою стежиною до школи. Хоча частенько сонечко кликало вас на вулицю, в ліс, на річку, ви прямували до школи. Кожного року випускники залишають школу, але їхні добрі справи, хороші традиції залишаються, їх продовжує нове покоління. Тому дозвольте запросити на свято шкільну Королеву наук з її численним почтом — відмінниками навчання!

Фанфари. Марш. Виходять Королева наук — відмінниця-одинадцятикласниця, одягнена в святкову шкільну форму, перев'язана червоною стрічкою з написом «Королева наук», на голові — корона, у руках — скіпетр, і Науковий секретар — хлопець у мантиї та головному уборі, в руках він тримає наказ (скріплений печаткою сувій).

Науковий секретар (розгортає сувій). Увага! Увага! Слушайте наказ № 1 її Королівської величності! Сьогодні, в день великого шкільного Свята останнього дзвоника, наказую оголосити імена отроків, які старанно осягали премудрості шкільні та знають усі абетки, вміють читати і писати, вивчили всі науки шкільні.

Нагородження найуспішніших учнів грамотами.

Наказ № 2. Наказую дозволити випускникам школи переступити поріг дорослості та вступити в самостійне життя!

Королева наук. Вельмишановна громадо! Випускники! Сьогодні я складаю свої повноваження. Минув час мого правління, але я ніколи не забуду цікавої подорожі до Країни знань, майстерності наставників, шкільних вечорів, родинного тепла та затишку шкільних помешкань. Тому заповідаю вам із гордістю носити високе звання учня школи № _____. Сьогодні я передаю моїй послідовниці, відмінниці навчання, учениці _____, свої права. Сподіваюсь, що час твого правління не мине марно. Високих здобутків у навчанні, здоров'я, наснаги бажаю усім учням! Нехай щастить! Я дарую всім чудову пісню!

Виконується пісня. Королева Наук передає свій скіпетр новій Королеві.

Нова Королева наук. Увага! Слухайте мій перший королівський наказ! Випускники 20__ року! Хай на згадку про рідну школу вчителі вручать вам пам'ятну стрічку «Випускник-20__», і вона засяє промінчиком любові та добра!

Під музичний супровід вручають пам'ятні стрічки.

Ведуча

І вже тісним стає шкільне подвір'я,
А в грудях серцю тісно й поготів.
І чисті очі дивляться з довір'ям
В тепло очей своїх учителів.

Ведучий

Вони нас за руку тримали,
Стежиною до знань вели,
Тепло душевне дарували,
В усьому нам допомогли!

2-й Випускник

За її нележку роботу,
За безсоння та за турботу,
За терпіння її —
Наш уклін до землі!

Слово надається першій вчительці.

1-а Випускниця

Перший вчитель, як мати, —
Назавжди серцем з нами.

Дозвольте всіх вас привітати
Ласкавими і добрими словами.

Виконується танок.

1 - й В и п у с к н и к

Пригадаймо, як дощі шуміли,
Ми прийшли у п'ятий клас.
Не одразу звикли ми,
Легко вчилися не одразу.

2 - й В и п у с к н и ц я

Допоміг нам класний керівник
Перешкоди всі здолати.
Тож дозвольте вам, шановні,
Щире «дякую» сказати.

2 - й В и п у с к н и к

Так важливо, щоб саме тут
Ви сказали нам тепле слово.
Буде в пам'яті слово те,
Цього свята не буде знову!

Слово надається класним керівникам випускників.

1 - й В и п у с к н и ц я

Цвітуть притишено слова,
Вони із веселкових вражень,
З любові, що в душі жива.
Послухайте, що мати й батько кажуть.

Слово надається Матері та Батькові.

Б а т ь к о

Паляницю ви од нас прийміть,
Між собою її чесно поділіть.

М а т и

А якщо зібратись схочете колись,
Той шматок з собою принесіть.
І коли один хтось не прийде,
Паляницю вже ніхто і не складе.

Під «Пісню про рушник» відбувається вручення паляниці.

Ведучий. Наших любих випускників прийшли привітати най-молодші друзі — першокласники.

Під веселу музику вибігають читці-Першокласники.

1 - й Пер ш о к л а с н и к

Дорогі випускники!
Ми — найменші жителі школи —
Вам даруєм вітання свої,
Зичим вам не забути ніколи
Школу-мати. Ви ж — діти її.

2 - й Пер ш о к л а с н и к

Сьогодні рідний дзвоник вам
Востаннє заспіває.
Сьогодні вам, випускникам,
Найкращого бажаєм.

3 - й Пер ш о к л а с н и к

Нехай ми зовсім невеличкі,
Ми перейшли у другий клас.
Ми — ваші братики й сестрички
І доганяти будем вас.

4 - й Пер ш о к л а с н и к

І будем мати вмілі руки,
І будем знати всі науки...

Ведучий. Ой, а далі що? Знову Петрик П'яточкін запізнівся. А, бачу, бачу, їде він...

Під музику на велосипеді в'їжджає першокласник Петрик П'яточкін.

Петрик П'яточкін. Доброго дня! Я приїхав на свято!

1 - й В и п у с к н и к. Ну як?

Петрик П'яточкін

Та як тобі сказати...
Вже поволі став звикати.
Директор — сувора і страшна,
Похмура і неговірка.
А завуч, кажуть, телепат!
Бо звідкіля він знає,
Що у кишені в мене склад!

Вивертає кишені. Звідти вивалюється всілякий мотлох,
у тому числі бризкалки.

1 - й В и п у с к н и к. Він бризкалки збирає...

П е т р и к П ' я т о ч к і н

А справді, в нього зошит є,
Що ніби «чорним» зветься?

1 - й В и п у с к н и к

Ой, друже, бачу, місце в нім
Для тебе теж знайдеться.

П е т р и к П ' я т о ч к і н

А як уроки, де їх вчать?
Із групою чи вдома?

1 - й В и п у с к н и к

Та на перервах, між дзвінками —
Усім ця річ відома.

П е т р и к П ' я т о ч к і н

Одна учителька у нас.
Чому ж у вас багато?

1 - й В и п у с к н и к

Усі вважають: старший клас
Простіше навчати.

П е т р и к П ' я т о ч к і н. А як у тебе фізкультура?

1 - й В и п у с к н и к. У мене й так міцна статура!

П е т р и к П ' я т о ч к і н

То візьміть мене до вас,
Хочу я у вищий клас!

1 - й В и п у с к н и к

Ой, друже, поспішаєш ти,
Хоч трохи треба підрости.

П е т р и к П ' я т о ч к і н

Друзі, це, звичайно, жарт!
Сьогодні в нас велике свято
Шкільних весняних іменин.
Прийшли ми з дзвоником вітати
Випускників новий загін.

Випускники! Хай на згадку про школу першокласники подарують
вам дзвіночки, щоб у світі добре жилося.

Першокласники вручають випускникам маленькі дзвіночки.

Ведуча. Сум огортає наші серця, бо на змужнілих крилах зі шкільної країни знань від нас вже відлітають у широкий, незнаний світ дорослого життя — наші друзі, одинадцятикласники. Надаємо слово випускникам!

Під музику виходять випускники.

1 - а В и п у с к н и ц я

Ось останнього дзвоника мить,
Мов хвилина для нас пролетить,
А у спогадах радість та смуток,
У минулому школа для нас.

2 - й В и п у с к н и к

Рідна школо, ти дала нам крила
І любов до матері-землі.
За все, чого в ній нас навчили,
Спасибі вам, шановні вчителі!

2 - а В и п у с к н и ц я

Ми альбом даруєм школі,
Щоб ви згадували нас,
Не забули щоб ніколи наш одинадцятий клас:
Тут залишились вродливі
Й молоденькі назавжди.
Фотографії красиві —
Ще приклейте сюди.

3 - й В и п у с к н и к

Учитель! Скільки сили треба,
Щоб навчити нас усіх,
І терпіння, і бажання,
І надій, і сподівання!

В и п у с к н и к и (разом)

Адміністрація, і вчителі,
І наші шановні батьки!
Для вас — наші всі привітання,
Для вас — наша пісня звучить.

Випускники виконують пісню.

Учитель наш — він найкращий у світі,
Допоможе в хвилини важкі.

І нехай тільки посмішки й квіти
Він знайде у своєму житті!

Під святкову мелодію випускники дарують учителям квіти.
Ведуча

Одинадцятикласники! Любі друзі!
Розкидає доля по світу вас,
Тому давайте в тіснім крузі
Закружляємо у вальсі!
Вальс випускників.

1 - й В и п у с к н и ц я

Дзвіночку, нас збирав ти на уроки,
На збори кликав, виряджав на труд.
Ось незабаром стихнуть наші кроки,
А ти, як завжди, зостаєшся тут.

1 - й В и п у с к н и к

Біжать стежки-доріжки від порога.
Ми зросли, і час нам вирушати.
Подзвони ж нам, дзвонику, востаннє на дорогу.

Ведуча. Право останній раз задзвонити в дзвоник надається випускникові.

Ведучий

Останній дзвоник,
Він для вас лунає в останній раз!

Ведуча

Дорогі випускники!
Не розгубіть скарбів душі
І не зрічність маминої мови,
Бо все життя — то не лише обнови;
Є в ньому біль і терни на межі.
Що нелегке — то дороге в стократ,
Мов мамина незгасна колискова.
Життя таки — не карнавал казковий,
Без буднів, друзі, не буває свят!

Одинадцятикласники! Вам надається право зробити коло пошани з класним керівником і першою вчителькою.

Ведучий і Ведуча (разом)

Злинь же, музика, в небо гучніше,
В добру пору лунай, в добрий час!

Вище голови! Йдіть веселіше!
Ми ласкаво запрошуем вас!

Під музику випускники роблять коло пошани разом із учителями.

Мы желаем счастья вам

(сценарий выпускного вечера)

ДЕЙСТВУЮЩИЕ ЛИЦА

В е д у щ а я

В е д у щ и й

Д и р е к т о р ш к о л ы

У ч и т е л я

В ы п у с к н и к и , и х р о д и т е л и и г о с т и

ХОД МЕРОПРИЯТИЯ

Зал ярко освещен. Звучит тихая мелодия. Випускники и их родители занимают свои места в зрительном зале. Первые ряды свободны. Звучит позывной: «Внимание всем!» На сцену выходят Ведущие: девушка в вечернем платье, юноша в строгом костюме.

В е д у щ и й. Добрый вечер, дорогие друзья! Мы рады приветствовать вас на нашем празднике! На самом долгожданном, самом замечательном празднике для школьников всех поколений. На нашем выпускном вечере!

В е д у щ а я. Сегодня выпускникам будут вручены аттестаты об окончании нашей школы. Событие это радостное и грустное одновременно. Радостное, потому что наши выпускники вступают в самостоятельную жизнь, а грустное, потому что они сегодня прощаются со школой.

Под звуки торжественной музыки и аплодисменты входят учителя с цветами. Первым идет директор, затем его заместители, учителя.

В е д у щ и й. Друзья! От всего сердца рады приветствовать на сегодняшнем вечере нашего уважаемого директора, в течение _____ лет бессменно возглавляющего нашу школу. Поприветствуем дорогих нашему сердцу учителей!

Аплодисменты.

В е д у щ а я. Дорогие педагоги, любимые наши выпускники, уважаемые родители, давайте поприветствуем почетных гостей нашего вечера!

Ведущие попеременно представляют под аплодисменты зала входящих учителей, гостей вечера.

Все вошедшие занимают первые ряды зрительного зала.

В е д у щ и й. Дорогие выпускники!

Все в вашу честь:
И ум, и нежность,
Раскаты грома в синеве,
Зов кораблей, цветенье, свежесть
И мир на маленькой земле!

В е д у щ а я

Все стало так, как вы хотели,
И вот настал желанный час:
Наряды выпускные вы надели,
Цветы и музыка — для вас.

Исполняется хореографическая композиция.

В е д у щ и й. Запомните этот день! Запомните этот час! Запомните эти минуты! Запомните этот миг!

Сейчас свершится великое таинство — вручение аттестатов выпускникам 20__ года.

В е д у щ а я. Слово для зачитания приказа по школе предоставляется заместителю директора по учебной работе _____. Почетное право вручить аттестаты предоставляется директору школы _____.

Торжественное вручение аттестатов и грамот.

В е д у щ и й. Слово для поздравления выпускников 20__ года предоставляется представителю районной администрации _____.

Выступления краткие, не более 5–8 мин.
Выступающим выпускники дарят цветы.

В е д у щ а я. В адрес педагогического коллектива школы поступили поздравительные факсы и телеграммы (*зачитывает*).

Исполняется номер художественной самодеятельности.

В е д у щ и й

Среди людей немеркнущих профессий,
На вечность предъявляющих права,
Учителям, как вдохновенным песням,
Жить на Земле, пока жива Земля!
Спасибо вам за все, учителя!

В е д у щ а я. Со словами напутствия выпускникам сейчас выступят учителя школы.

Звенит школьный звонок.

1 - й У ч и т е л ь

Звенит звонок. Начало дня.
И ты не спрашивай меня,
Зачем так громко он звенит.
Смотри, толпа учеников,
Галдя, по лестницам летит,
Несутся с хохотом и смехом...
Я знаю, что звонок звенит,
Чтоб ученик стал Человеком!

2 - й У ч и т е л ь

Я — образцовый педагог,
Учителям служу примером.
Новинки все узнать я смог,
Те, что открыла наша эра.

Я всем вниманье уделяю,
Учу прогульщиков, лентяев.
Тот, кто отстал, виновен разве?
Мы ликвидируем беду.

3 - й У ч и т е л ь

Все можно рифмовать, объединяя
Искусство, технику, науку;
С улыбкой входим в класс, сияя,
И ломкий мел к доске направит руку.

В нас аккуратность и образование.
Умны, тверды и не грубим с рожденья.

Внимание к нам — в соседстве с пониманьем —
Такое наше в жизни положенье.

В исполнении учителей звучит песня на мотив песни
«Влюбленный и безумно одинокий», аккомпанируют двое гитаристов.

От вас за эти годы мы сильно так устали,
Теперь поем мы вам вот эти строки.
Школу вы покидаете, мы с вами расстаемся.
Сегодня мы безумно одиноки. *(Дважды)*

И пусть вы чаще частого нас недопонимали,
И были иногда чуть-чуть жестоки,
Но мы не помним зла, забыли все печали,
Сегодня мы ужасно одиноки. *(Дважды)*

У жизни много разных лиц: и добрые, и злые.
Мы им не удивляемся нисколько.
Идем своей дорогой через годы золотые,
Когда вы с нами, мы не одиноки. *(Дважды)*

Признание выпускников сегодня нам улада,
Цены за труд нет более высокой.
На смену вам в родную школу
Придут опять ребята,
Вот потому-то мы не одиноки. *(Дважды)*

Аплодисменты.

4 - й У ч и т е л ь

Куда идти? В чем видеть цель и смысл?
Глядеть на мир из рифмы частокола?
Увлечься магией больших и малых чисел?
Ломать себя в крутых вопросах пола?

Кем в жизни стать? Как жить? Чего хотеть?
Монеты звонкой, умных разговоров?
А может, жить, как все?..
Так, просто жить —
Не тратить время в суете и спорах.

Что лучше? Кто ответит на вопрос?
 Наверно, только тот, кто выбирал,
 Кто в этом споре четырех начал,
 Как исключенье, истину искал.

5 - й У ч и т е л ь

Бездельничать способен каждый человек,
 И жить бездушно может каждый тоже.
 А время мчится, ускоряя бег,
 И спрашивает: кто ты в жизни, кто же?

Уж коль расти, то с юности расти,
 Ведь не годами, а делами зреешь,
 И все, что не успел до тридцати,
 Потом, скорей всего, уж не успеешь.

Пусть будут весны, будут соловьи!
 Любите милых горячо и свято,
 Но все же в труд идите, как в бои,
 Творите биографии свои,
 Не упускайте времени, ребята!

6 - й У ч и т е л ь

Вас провожая в путь, мы каждый раз
 Терзаем сердце, от разлуки мучась!
 Мы помним каждого, мы любим вас,
 И выпуск каждый — самый лучший!

Выпускники вручают учителям цветы.

В е д у щ и й. Сейчас, пока готовится следующее выступление, я хочу задать несколько вопросов нашим выпускникам и учителям.

Ведущий спускается в зал и обращается к учителям, выпускникам, зрителям.

- Ваш самый любимый предмет?
- Любимый педагог?
- Представьте, что вы — Президент. Каким будет ваш первый указ?
- Назовите учителя, на которого хотите быть похожим.
- Кто из ваших учеников прославит профессию?
- Назовите девочек школы, на чьем фоне меркнет Памела Андерсон и другие мировые красавицы.

- Предположим, снимают вторую серию фильма «Маска». Кто настолько артистичен, комичен и непоседлив, что мог бы затмить славного героя Джима Кэрри?
- Назовите фамилии выпускников, которые могут заявить о себе стране и всему миру.
- Что вы хотите пожелать выпускникам?
- Что вы хотите пожелать учителям?

В е д у щ а я. Внимание! Внимание! Наши выпускники настоятельно просят слова.

1 - й В ы п у с к н и к

Мы все эти годы были с вами вместе,
Росли, мужали, даже пели песни.
Воображенье, память развивали,
Азы наук упорно постигали!

2 - й В ы п у с к н и к

Сегодня мы вам скажем...

В ы п у с к н и к и (*все вместе*)

До свиданья!

2 - й В ы п у с к н и к

Ах, как же тяжелы минуты расставанья!

3 - й В ы п у с к н и к

Мы обещаем — вас не забудем
И навещать вас очень часто будем!

4 - й В ы п у с к н и к

Куда б мы ни пошли работать иль учиться,
Уверены, что этим дням не суждено забыться!

5 - й В ы п у с к н и к

Любовь и радость дарите вы детям,
От этого теплее жить на свете!

6 - й В ы п у с к н и к

Спасибо вам, родные, от души
За то, что капельку хорошего вы в нас нашли.
За то, что, не боясь невзгод и горя,
Несли нам доброты своей вы море.

Торжественная часть вечера завершается песней «Мы желаем счастья вам!»

Все, находящиеся на сцене (*вместе*). До свиданья, дорогие выпускники!

Праздник последнего звонка

ДЕЙСТВУЮЩИЕ ЛИЦА

1 - й Ведущий

2 - й Ведущий

Школьник (учащийся 8-го класса)

Школьница (учащаяся 8-го класса)

1 - й Первоклассник

2 - й Первоклассник

3 - й Первоклассник

Десятиклассник

Нарядные ученики

Нищие — 2–3 человека

ХОД МЕРОПРИЯТИЯ

Ведущие по очереди появляются на празднично украшенной сцене.

1 - й Ведущий

Все начинается со школьного звонка...

В далекий путь отчаливают парты.

Там, впереди, покруче будут старты

И посерьезней будут, а пока...

2 - й Ведущий

Диктовки, задачи,

Удачи, неудачи,

Параграфы, глаголы

И древние века,

То слово не склоняется,

То море потеряется...

Все это начинается со школьного звонка...

1 - й Ведущий

Все начинается со школьного звонка...

Дорога к звездам, тайны океана —

Все это будет поздно или рано,

Все это будет впереди, ребята, а пока...

2 - й Ведущий

Аноды, катоды,

Крестовые походы,

Сражения, спряжения,

Движение песка...

Пример не вспоминается,
Ответ не получается —
Все это начинается
Со школьного звонка!

Звучит вальс. Выступление директора школы.

Школьник

У каждого в жизни единственный раз
Бывает свой первый, свой памятный класс,
И новые книги, и первый урок,
И первый залиvistый школьный звонок,
И первый наставник — первый учитель,
Кто дверь распахнул на дорогу открытий.
Выступает первый учитель.

Школьница

Мы помним тот звонок веселый,
Что прозвенел нам в первый раз,
Когда вошли с цветами в школу,
В свой самый лучший первый класс.

Школьник

Как встретил у дверей учитель —
Наш верный друг на много дней,
И шумная семья большая
Подружек новых и друзей.

Школьница

Сядясь за парту осторожно,
Чтоб свой костюмчик не измять,
Мы буквари свои открыли,
Раскрыли первую тетрадь.

1 - й Первоклассник

Как быстро настала прощальная дата,
Как быстро пришел расставания час.
И вы малышами были когда-то,
Но скоро покинете светлый свой класс.

2 - й Первоклассник

Мы пришли вас поздравлять,
И учитель с нами,

И хотим сейчас сказать,
Что гордимся вами!

3 - й Перв о к л а с с н и к

Пришла пора проститься с партией школьной,
Доской, учебником и классом дорогим.
Признайтесь, вам сейчас, наверно, больно
Оставить дом, что стал для вас родным.

Перв о к л а с с н и к и (вместе)

На последний ваш урок
Скоро прозвонит звонок.
Вам желает первый класс —
В добрый путь
И в добрый час!

1 - й В е д у щ и й

Во взрослую жизнь умчитесь,
На крыльях полученных знаний.
Но знайте — ваш школьный учитель
Будет незримо с вами.

2 - й В е д у щ и й

Вы заново с ним открыли
Родную нашу планету,
И он подарил вам крылья,
Предвидя минуту эту.

1 - й В е д у щ и й

Сказка? Да нет, не сказка.
Все надо вспомнить сначала —
И то, как его указка
Волшебной палочкой стала.

2 - й В е д у щ и й

И то, как, раскрыв учебник,
Вы будто раскрыли ставни...
Учитель — всегда волшебник
И в то же время — наставник.

Выступает классный руководитель. В зал входят Нищие.

1 - й Н и щ и й. Сами мы не местные, зубная щетка нам не доступна, не дайте помереть от кариеса!

1 - й В е д у щ и й. Вы кто? Откуда?

2 - й Н и щ и й. Из школы бизнеса. Ходим по электричкам, учимся зарабатывать деньги. В электричке услышали о вашей школе. Решили посмотреть. Как у вас чисто, красиво, главное — сухо!

2 - й В е д у щ и й. Ну, что же, гостям мы рады, слушайте и смотрите! (*Называет адрес и номер школы.*) Где учатся красивые, очень красивые люди? Там же, где обычные люди.

На сцену входят красивые и нарядные ученики.

1 - й В е д у щ и й. Все больше и больше молодых людей выбирают нашу школу. Давайте послушаем, почему.

Н а р я д н ы е у ч е н и к и (*говорят то по очереди, то перебивая друг друга*). Такое ощущение, что душа танцует!

- Без нее чувствую себя некомфортно, не в своей тарелке.
- Обалденная школа, я вообще стараюсь выбирать все самое лучшее.
- Даже сравнивать не с чем!
- Она подходит мне по стилю!
- Когда я ее не посещаю, я как-то даже начинаю нервничать...
- В нее можно ходить, ходить и ходить!
- Это самая лучшая, самая замечательная школа в мире!
- Когда я пришла в нашу школу, я удивилась, как такие молодые и веселые учителя могут справляться с учениками, а результат превзошел все ожидания. Теперь я уверена в своих знаниях. Они меня не подведут.
- Каждый раз, приходя в школу, вы найдете в расписании тот урок, который вам нужен.
- В нашей школе всегда хорошая погода, да и учителя отменные!

Выпускница исполняет песню на мотив песни И. Николаева
«Маленькая страна».

Есть за домами, за лесами
Маленькая страна.
Там люди с добрыми глазами,
Там жизнь любви полна.
Там очень хочется учиться
Много прекрасных лет.
В школьном дворце живет жар-птица,
Там зла и горя нет.

Привет:

Маленькая страна,
Маленькая страна.
Каждый нам расскажет и покажет —
Вот она, вот она!
Маленькая страна,
Маленькая страна.
Там, где душе светло и ясно,
Там, где всегда весна.

Эта страна нам часто снится,
Но миг уйти придет.
Наш выпускник, пора проститься,
Твой начался полет.
Час расставания назначен
В школьной твоей стране.
Май наступил, а это значит,
Грустно тебе и мне!

Ответное слово выпускников.

2 - й В е д у щ и й

Под дождем или в зной,
Но в положенный срок,
Прозвенит озорной,
Но последний звонок.

1 - й В е д у щ и й

Он прекрасен, отчаян,
Стать трамплином готов,
Он сигналил к началу
Главных в жизни шагов.

2 - й В е д у щ и й

Сколько в нем обещаний,
Вдаль зовет этот звон,
В нем и горечь прощаний,
И надежд миллион.

Звучит последний звонок. Звучит песня из кинофильма «Розыгрыш»
«Когда уйдем со школьного двора».

Прощай, школьное детство!

ДЕЙСТВУЮЩИЕ ЛИЦА

1 - й В е д у щ и й

2 - й В е д у щ и й

ХОД МЕРОПРИЯТИЯ

Звучит «Полонез» Ф. Шопена. Под музыку в актовый зал сквозь живой коридор — родители, учителя — входят выпускники и рассаживаются. Гости, учителя, родители также занимают места.

Оформление сцены: на заднике — березки, между ними радуга.
Под ней надпись «Мы вас никогда не забудем!»

Звучит музыка, на сцену выбегают, держась за руки, первоклассники — девочка и мальчик. В руках у них колокольчик. Они громко звенят в колокольчик, затем покидают сцену.

Звучит «Школьный вальс» Д. Кабалевского.
На сцену выходят Ведущие — девушка и юноша.

1 - й В е д у щ и й

Друг, одноклассник, замри на мгновенье!
Вот и настал этот день, этот час!

2 - й В е д у щ и й

Школа тебя провожает с волнением —
Школьное детство уходит от нас!

Участники вокального ансамбля школы исполняют песню
«Детства последний звонок».

1 - й В е д у щ и й

Сегодня — день прощанья с детством.
Что может трогательней быть?!

2 - й В е д у щ и й

Позвольте же сюда, на это место,
Директора школы пригласить.

Директор поздравляет выпускников со знаменательной датой.
Объявляет начало торжественной церемонии вручения аттестатов зрелости.

1 - й В е д у щ и й

Выходят в люди бывшие ребята,
Освоив знаний и умений вал.

Их зрелость подтверждают аттестаты,
И взрослые нешкольные наряды,
И право на последний школьный бал.

Звучит музыка. В зал вносится черный ящик,
запечатанный большими печатями.

2 - й В е д у щ и й

Черный ящик, черный ящик —
Он печатями закрыт.
Черный ящик, черный ящик.
Что за тайны он хранит?

1 - й В е д у щ и й

Чтобы ящик сей открыть,
Завуча надо пригласить.

Подходит завуч школы, вскрывает черный ящик. Вместе с директором школы они вручают лучшим выпускникам грамоты, аттестаты с медалями.

По окончании вручения ящик уносят. После вручения первой партии аттестатов Ведущие речитативом исполняют песню «Диалог» на мотив песни

С. Никитина «Диалог у новогодней елки».

1 - й В е д у щ и й

Что происходит сегодня?

2 - й В е д у щ и й

У нас выпускной.
В зале видны дорогие,
Любимые лица.

1 - й В е д у щ и й

Верится в то, что чудесное
Что-то случится,
Жизнь обернется к нам
Лучшей своей стороной.

2 - й В е д у щ и й

Что же за всем этим будет?

1 - й В е д у щ и й

Прощания час.
Час расставанья со школой,
С родными, с друзьями.
Мы повзрослели,
И детство прощается с нами.

Время счастливое
Вспомним еще мы не раз.

2 - й В е д у щ и й

Чем же все это окончится?

1 - й В е д у щ и й

Дружбой навек.

2 - й В е д у щ и й

Дружбой навек, вы уверены?

1 - й В е д у щ и й

Да, я уверен.

Школьный мой друг,

Он годами учебы проверен.

Что б ни случилось,

Его не забуду вовек.

2 - й В е д у щ и й

Что же из этого следует?

1 - й В е д у щ и й

Следует жить,

Верить в удачу,

Успеха во всем добиваться.

2 - й В е д у щ и й

Вы полагаете,

Этого можно добиться?

1 - й В е д у щ и й

Я полагаю, что можно,

Но надо спешить.

Надо спешить,

Ибо время нас будет кружить.

Все быстротечно.

Сейчас жизни только начало.

Позвольте же в честь выпускного,

Прощального бала

В танце прекрасном,

Сударыня, вас окружить.

На сцене танцоры исполняют балльный танец.

Танец прерывает таинственная мелодия.

Двое юношей в униформе вносят на сцену сундук и без слов уходят.

Ведущие подходят к сундуку.

2 - й В е д у щ и й . Сундук какой-то, посмотри.

1 - й В е д у щ и й

Давай узнаем, что внутри.

Быть может, ценности, награды...

2 - й В е д у щ и й (*перебивая*)

Или заморские наряды?

Люблю ужасно наряжаться,

В кого-нибудь да превращаться.

1 - й В е д у щ и й

И, глядя в зеркало, твердить,

Как та царица, говорить:

«Я ль на свете всех милее,

Всех румяней и белее?»

2 - й В е д у щ и й

Если честно говорить,

Хочется всех поразить

Умом, нарядом, красотой.

Ведь я чего-то в жизни стою?

1 - й В е д у щ и й

Что время попусту терять —

Пора сундук наш открывать.

Открывает сундук, вынимает свиток, протягивает его 2-му Ведущему.

2 - й В е д у щ и й (*читает*)

Кто откроет сей сундук,

Передай из своих рук

Драгоценные награды

Тем, кто будет с вами рядом.

Достает красочные коробки, на которых написаны имена учителей-предметников. Учителя открывают коробки. В них находятся аттестаты остальных выпускников, которые могли отличиться по этим предметам.

Вручение аттестатов при участии директора школы.

После вручения аттестатов — музыкальная пауза. Выпускники исполняют концертный номер — песню или танец.

1 - й В е д у щ и й

Родные, милые учителя

Всегда в делах, всегда в заботах.

Вы заставляли нас не зря
Мозгами шевелить, работать.
Скажите что-нибудь для нас
В такой прекрасный, светлый час.

Учителя-предметники напутствуют выпускников.

2 - й В е д у щ и й

Педагоги все прекрасны,
Каждый чем-то, да хорош!
Только лучше наших классных,
Не старайся, не найдешь.
Просим на сцену подняться сейчас,
Чтобы отдать свой последний наказ.

Классные руководители напутствуют выпускников.

1 - й В е д у щ и й

Доброты родительской и ласки
Ничего святее в мире нет.
Чтоб сложилось все у нас прекрасно —
Дайте нам родительский совет.

Выступают родители. Выходит группа выпускников.

В ы п у с к н и к и

Спасибо вам, учителя,
Как матерям, за все спасибо.
Светлее с вами рядом жить,
И знаем — поздно или рано —
Иное можно позабыть,
Но позабыть про вас нельзя нам.

Куда б дорога ни вела,
Уходим, с трав сбивая росы,
Частицу вашего тепла
Мы в сердце бережно уносим!

И помним вас мы неспроста,
И, как нам трудно ни придется,

В нас навсегда и доброта,
И ваша радость остается.

Исполняется песня «Бал выпускной». Выпускники в зале приглашают на вальс учителей, родителей.

Бал выпускной, бал выпускной —
Весело пары кружатся.
Время пришло, время пришло
С детством, со школой прощаться. *(Дважды)*

Рядом, в сторонке, мамы грустят,
Слезы украдкой роняя,
И на детей нежно глядят,
Юность свою вспоминая. *(Дважды)*

Было как будто это вчера —
Нас в первый класс провожали
И терпеливо по вечерам
С нами букварь изучали. *(Дважды)*

Школьные годы быстро прошли.
Выросли мы, повзрослели.
Ждет у порога взрослая жизнь —
Радости, бури, метели. *(Дважды)*

Бал выпускной, бал выпускной —
Весело пары кружатся.
Время пришло, время пришло
С детством, со школой прощаться. *(Дважды)*

Випускний вечір у сільській школі

ДІЙОВІ ОСОБИ

Ведучий

Випускник

Класний керівник

Читці - Першокласники

ХІД ЗАХОДУ

Урочиста частина вечора відбувається в прикрашеній квітами, гірляндами, рушниками актовій залі. Випускники, вчителі, батьки, гості розміщуються на стільцях так, щоб посеред зали утворилось коло. На сцені — президія, до складу якої входять адміністрація школи, перша вчителька, класний керівник, учителі-предметники та голова батьківського комітету.

Під звуки пісні «Школьные годы» заступник директора урочисто запрошує гостей та вчителів до президії. Починаючи урочисту частину вечора, директор школи пропонує внести до зали Державний Прапор України.

В е д у ч и й. Дорогі друзі! Шановні вчителі! Батьки, гості! Ми зібралися сьогодні з нагоди особливого свята, свята, якого немає в жодному календарі. У цьому святі зустрічаються біль розлуки і найкращі надії, сумне прощання і радісні зустрічі з майбутнім. Сьогодні прощаються з рідною школою наші випускники.

Дозвольте ж розпочати наш випускний вечір — неповторне свято юності. І нехай воно запам'ятається усім назавжди.

Виступ директора школи.

Заступник директора школи з навчальної та виховної роботи оголошує наказ про випуск 11-го класу.

Директор школи вручає випускникам документ про освіту, інші відзнаки, приурочені до цього дня.

Сьогодні, в час розставання зі школою, візьміть слово вчителя у довгу, інколи тернисту дорогу життя. Хай теплі спогади про рідну школу зігривають і підтримують вас навіть тоді, коли зникає віра у власні сили. Хай школа залишиться для вас промінчиком любові й добра, а спогади про дитинство приходитимуть з іменем першої вчительки. Надаємо їй слово.

Випускники вітають першу вчительку. Фонограма пісні «Пісня про першу вчительку».

Під звуки музики випускники утворюють коло і танцюють по черзі з першою вчителькою.

Юність — справді найкраща пора життя. І вона пов'язана зі школою, дружбою, мріями, першим коханням. Тривалий час ви жили спільними надіями, радіщами і турботами зі своїм класним керівником. Тож візьміть у дорогу і напутнє слово класного керівника. Слово надається класному керівникові.

Випускники вітають класного керівника. Під звуки музики випускники утворюють коло і танцюють по черзі із класним керівником.

В и п у с к н и к. Шановні гості цього надзвичайного свята! Школа стала для нас рідною домівкою, адже тут ми виростили. І сьогодні ви проводжаєте нас у далеку й не відому нам дорогу, яка називається життям.

Шановні наші, любі вчителі! Ви оберігали наше дитинство, ви бажали нам добра, навчали розуму, відкривали таємниці світу знань. Ми знаємо, вам було нелегко з нами. Пробачте нам за наші витівки дитячі, за ваші безсонні ночі. Ми ніколи не забудемо ваших імен, ваших мудрих настанов. Спасибі вам за все!

Випускники дарують квіти вчителям.

В е д у ч и й. Слово для подяки надається батькам.

Батьки виступають із подякою, дарують на рушнику хліб-сіль директоріві школи.

У час прощання зі школою вас прийшли привітати молодші товариші по школі. Надаємо їм слово.

1 - й П е р ш о к л а с н и к

Подає в вечірній тиші школа
Вам свої останні позивні,
І на серці терпко, як ніколи.
Ти ще учень,
І водночас — ні!

2 - й П е р ш о к л а с н и к

Хай завжди буде
Літо і прощання,
Легенький смуток і веселий сміх,
Останній вечір і палкі бажання.
Вітаємо зі святом вас усіх!

3 - й П е р ш о к л а с н и к. Прощаються з вами вчителі, які вчили вас стільки років! Прощаємося з вами і ми, ваші молодші товариші. Ми трошки заздримо вам, адже ви стали майже дорослими.

4 - й П е р ш о к л а с н и к. Тепер перед вами відкривається велике життя, з усіма його радощами і труднощами. Але де б ви не були, як би не склалась ваша доля, завжди пам'ятайте про нашу школу.

1 - й Першокласник. Любі випускники! Радіємо за вас! Радіємо за нас!

2 - й Першокласник. Співчуваємо вам! Співчуваємо нам!

3 - й Першокласник. Вітаємо із цим веселим і сумним святом!

4 - й Першокласник. За порогом школи ви зустрінетесь із таким звабливим, таким загадковим, таким непростим дорослим життям, що легко розгубитися, адже у вас з'явиться стільки прав!

1 - й Першокласник. Наприклад, ви можете зовсім не дивитися в бік рідної школи. І навіть не вітатися з учителями. А можете приходити сюди щодня.

2 - й Першокласник. Маєте право вчитися далі або не вчитися зовсім, брати шлюб або ніколи не одружуватися.

3 - й Першокласник. Прийти в перший клас рідної школи, тримаючи за руку свою дитину — сина або дочку.

4 - й Першокласник. Але, на жаль, ви вже ніколи не зможете прогуляти урок, заробити суворий запис у щоденнику. Вислухати, що учнів, гірших за вас, у школі немає і не було ніколи.

1 - й Першокласник. Для вас починається нове життя.

Від шкільного порога ідіть
В невідоме доросле життя,
В суєті не згубіть доброти,
Силу духу черпайте у любові.
Хоч нелегко вам буде іти,
Не цурайтеся рідного слова!

2 - й Першокласник

Не згубіть своє чесне ім'я,
Правда є у житті лиш єдина!
Не забудьте, що вище нема
Від імення — Людина!

Ведучий. За традицією випускний вечір починається вальсом. І сьогодні для випускників прозвучать їхні останні шкільні вальси. Наша школа — велика родина, тому разом із випускниками до танцю запрошуються всі. Тож нехай цей вальс стане символом незабутньої шкільної дружби, вірності спогадам дитинства.

Випускники танцюють, до них приєднуються гості.

Класний керівник. Любі мої випускники! А ось спробуйте уявити, що машина часу перенесла вас на багато років назад. І ви знову, тримаючись за руки батьків, стоїте на шкільному подвір'ї. Чи впізнаєте ви себе у тих кумедних дівчатках і хлопчиках?

Класний керівник ставить запитання, на які відповідають як випускники, так і їхні батьки. Запитання можуть бути різного характеру, щоб випускники разом із батьками пригадали те, що відбувалося за роки навчання в школі. Потім діти запрошують батьків на вальс.

Випускник. Сьогодні хотілося б, щоб відповідали на запитання не лише ми, але й усі присутні.

Випускники по черзі загадують дотепні загадки про своїх вчителів. Відгадкою є ім'я вчителя, якому вручають квіти і вітальну листівку із загадкою про нього. Учителі вітають випускників, висловлюють свої побажання.

Дорогі вчителі! Ви створили для нас чарівну країну, що називається «Школа». Країна ця добра і прекрасна, тому що зігріта теплом ваших сердець. Нам не хочеться залишати її, і вона залишиться з нами назавжди. Тому що всі ми родом із дитинства, родом із нашої шкільної країни!

Випускники запрошують на вальс учителів. Після вальсу випускники повертаються на свої місця.

Класний керівник

А чому такі серйозні, діти?
Я не може в це повірити.
Виросли, змужніли враз
І йдете кудись від нас...

Випускник

Ми вирости — і це чудово.
Час вирушати в довгу путь.
Йдемо у світ дорослий, новий,
І вже назад не повернути.

Класний керівник. Давайте ще раз подивимося на наших чудових, уже майже дорослих дітей. Вони щасливі вже тому, що молоді, що в них усе ще попереду. Ось вони перед нами — це і наша юність, незабутня шкільна пора.

Класний керівник пропонує випускникам взяти останній в цій школі екзаменаційний білет, на який не потрібно відповідати, а лише прочитати мудру народну приказку про те, як слід прожити своє життя, як знайти своє щастя. На завершення випускники виконують прощальну пісню на мелодію пісні «Яворина».

Звуки вальсу трепетні і ніжні,
Линуть сукні, білі, голубі.
І прощаючись з тобою, рідна школо,
Я тепер освідчуюсь тобі.

Приспів:

Прощавай, кохана рідна школо,
Будь спокійна — я не підведу.
Залишилось тут моє дитинство,
З ним я на побачення прийду.

Нас покличуть мрії і бажання,
Але знов зустрінемось колись.
А сьогодні — зустріч і прощання,
Радість із журбою обнялись.

Приспів.

Час не хоче ні на мить спинитись.
Доля роздає дороги нам.
Хочеться із вдячністю вклонитись
Дорогим і рідним вчителям.

Приспів.

А щоб знов і знов сюди вертатись,
І щоб світлий спогад жив і жив,
То на довгу згадку школі нашій
Я своє деревце посадив.

Приспів.

Рідній школі низько я вклоняюсь,
Дякую, що тут я ріс і жив.
І, як добрий спогад, на прощання,
Я їй свою пісню залишив.

Приспів.

Лунає мелодія пісні «Когда уйдем со школьного двора» (або «Прекрасное далеко»). Хлопці-випускники запрошують дівчат до танцю. Перша частина вечора на цьому закінчується.

Друга частина вечора може відбуватись за звичайним сценарієм: солодкий стіл, танці, ігри, обмін думками, написання випускниками автографів із побажаннями учителям, одне одному.

Прощавай, школо!

ДІЙОВІ ОСОБИ

В е д у ч а

В е д у ч и й

Д и р е к т о р ш к о л и

Б а т ь к о

М а т и

Ч и т ц і - В и п у с к н и к и

ХІД ЗАХОДУ

На сцені в глибині над сходами — «велике пташине гніздо», з якого на фоні сонця вилітають голуби. У залі лунає музика.

На сцену виходять Ведучі.

В е д у ч а. Шановні вчителі, батьки, гості. Сьогодні на вулиці буяє зеленим цвітом природа, сонце пестить нас своїми золотими промінцями, прийдешній день несе нове і невідоме.

В е д у ч и й. Час змінює все, що оточує нас. Довгий життєвий шлях людини, нелегкий і мінливий. Та всім неодмінно світлитиме далеким вогником, оповитим солодким, стискаючим серце спогадом, — безтурботний час дитинства та юності.

В е д у ч а. Це справді найкращий час у житті людини, і пов'язаний він зі школою. Тут ми прощаємося із дзвінким дитинством і вступаємо в замріяну юність, що захоплює дружбою, мріями, першим коханням. Але... Усе має свій початок і кінець. Сьогоднішній день провів межу між шкільним і дорослим самостійним життям.

Д и р е к т о р ш к о л и. Зараз я хочу запросити нашу гордість і надію, наших іменинників — випускників. Вітаємо їх!

Лунає козацький марш. До зали входять випускники та класні керівники, вони займають свої місця.

Урочистий вечір, присвячений випуску учнів 20__ року, оголошується відкритим!

Лунає Гімн України.

В е д у ч а

Отож, «найстарші» наші всі зібрались.
Усі до випускного вечора старанно готувались.

В е д у ч и й

Ну що ж, сідайте всі зручніше.
І не шуміть, сидіть тихіше!
Ми вечір наш вже починаємо,
Всіх до уваги закликаємо!

Наперед виходять читці-Випускники.

1 - й В и п у с к н и к

Ні, нема щасливіших на світі,
Ніж оті, кому 17 літ.
І слова, любов'ю обігріті,
Нам Іван Іванович промовляє вслід.

В е д у ч и й. Слово для привітання і вручення атестатів надається директоріві школи.

Директор вітає випускників і вручає їм атестати про середню освіту. Зала аплодує.

2 - й В и п у с к н и к

Червневий вечір і ніч безкрая,
Цей день нам довго не забудь.
Сьогодні, друзі, нам вручили
Всім атестати в добру путь.

3 - й В и п у с к н и к

Зовсім, зовсім недавно —
Років кілька тому —
Ми, маленькі зернятка,
Прийшли в школу свою.

4 - й В и п у с к н и к

Усе здавалося казковим,
Весь світ рожевим був.
Як ми любили школу!
А хто б дитинства час забув.

5 - й В и п у с к н и к

Як ми тихо сиділи,
Як ловили слова.
Все нове, незбагненне
Повторити б сповна!

6 - й В и п у с к н и к

Не забути нам ніколи
Добрих слів учителів.
Скільки знань і натхнення
Кожен дати нам зумів!

Фонограма пісні «Дні весни прощальної».

7 - й В и п у с к н и к

Усе було:
І мрії, і бажання.
І хтось радів,
А хтось чомусь зітхав.
Все відгуло.
Настав вже час прощання...
Згадаймо все,
Хто ще не пригадав.

8 - й В и п у с к н и к

Усе було:
Неждані зрізи знань,
Складні контрольні.
Радісні забави —
Усе сплигло...

9 - й В и п у с к н и к

Усе було
За одинадцять років в школі:
Підказки, жарти,
Спогади сумні.
Все вдалину сплигло...
І нині в дружнім колі
Згадаймо ті щасливі
Й незабутні дні...

Під музичний супровід випускники вітають учителів.

1-й В и п у с к н и к. У цей урочистий день ми щиро дякуємо вам, дорогі наші вчителі, за знання і вміння, любов і ласку, чуйне та уважне ставлення, терпіння й настанови і навіть за доречні хвилини мовчання.

2-й В и п у с к н и к. Ми вдячні вам, що вчили нас бути чесними і справедливими, скромними і щирими, навчали вміння відстоювати власну думку, виховували цілеспрямованість і старанність, почуття гумору й повагу до людей.

3-й В и п у с к н и к. Схиляємо голови в глибокій пошані перед нашими мудрими наставниками — керівництвом школи.

4-й В и п у с к н и к. Ви були поруч із нами щодня. Ми серед тисячі голосів упізнавали ваші голоси. Ідучи за вами, долали одну за одною сходинки до вершин науки.

5-й В и п у с к н и к. Земний уклін вам, дорогі наші наставники, за ваші терпіння, любов, віддачу. Дай вам Боже щастя, здоров'я, наснаги, сили, вдячних учнів і батьків!

Випускники вклоняються учителям.

6-й В и п у с к н и к. Дозвольте сьогодні нашим музичним вітаням — концертом на вашу честь — нагадати найщасливіші хвилини цих останніх років, які ми провели разом — у нашій школі.

7-й В и п у с к н и к

Літа... Літа...
Що ж, не спиняйтесь, мчіть
І довгі дні несіть у забуття.
Ніщо не вічне — тільки перший вчитель,
Лише мій перший вчитель у моїй душі
Живе усе життя.

8-й В и п у с к н и к

Наймиліша, найрідніша.
Наша зоря світанкова.
Із усіх ти — найдорожча.
І до тебе наше слово.

9-й В и п у с к н и к

Тебе ми, як святу, малі сприймали,
Струмки медові лились з вуст твоїх.
Нектар цей по краплиночці вбирали,
І первоцвіти пробивали сніг.

Ти кожного уміла розуміти
І похвалити, трохи покарати.
Уміла вимагати і жаліти,
Ну як тебе святою не назвуть?

10-й В и п у с к н и к

Слухняно ми за партами сиділи,
Ти нас водила у Країну знань.
О, як тебе ми, вчителько, любили!
Бути як ти — найбільше із бажань.

11-й В и п у с к н и к

Як швидко шкільні роки промайнули,
І сумували за тобою ми не раз.
Та ми тебе, рідненька, не забули!
У серці нашім ти — завжди, всякчас.

Фонограма пісні «Де ти тепер?»

1-й В и п у с к н и к

Для нас порадином і другом
Завжди був класний керівник.
Сьогодні в нашій школі свято
І ми вітаємо усіх.
Сказати хочеться багато —
Щоб жарт лунав і щирий сміх!

2-й В и п у с к н и к

Шановні наші вчителі,
Прийшли до вас ми ще малі.
Здавалося — учора дівтора,
А вже прощатися пора.

3-й В и п у с к н и к

Спасибі всім вам за науку,
За добре слово, тверду руку.
Ну, а найбільша дяка вам,
Учителям-керівникам.

Музичне вітання класним керівникам.

4-й В и п у с к н и к. Невтомні сіячі розумного, доброго, вічного —
учителі рідної мови та літератури! Нехай заколоситься засіяна вами
нива знань! Нехай у ваших оселях будуть добробут, гарний достаток,

тому що наша Україна найбагатша в світі не тільки своїми землями, але й своїми мудрими та працьовитими людьми!

Музичне вітання вчителям-словесникам.

5 - й В и п у с к н и к. Перше, що впадає в око, коли розмовляєш з (*ім'я наулюбленішої вчительки*) — скромність і щира відвертість. Квітки розкриваються від світла і тепла... Ось так і дитячі серця. Від світла, що випромінюють очі педагога, і душевного тепла... Скільки такого тепла віддала нам, своїм учням, вчителька на кожному уроці.

У цей день святковий
Прийміть букет з пошани і любові.
Вклоняємось низько і дякуєм щиро
За ласку і ніжність, за мудрість і віру.

Музичне вітання улюбленій вчительці.

6 - й В и п у с к н и к. Шановні вчителі математики, інформатики! Ви вели нас крізь роки дитинства, отрочтва, юності. Здійснювали щоденний, часто непомітний, подвиг, віддавали свої знання, дарували нам частину свого серця. Ви допомогли нам знайти свою дорогу в житті. Без вас неможливі ані інженери, ані лікарі, ані вчені, ані митці, так само, як і вчителі.

Музичне вітання вчителям математики.

6 - й В и п у с к н и к

Хай цвіте й не в'яне із роками доля,
Хай щасливих літ зозуля накує.
Хай вода дасть сили, а роса — здоров'я,
А що більше треба, хай вам Бог дає.

Музичне вітання «Марічка».

7 - й В и п у с к н и к. Давно припинилася популярна колись суперечка про те, кому належить майбутнє: фізикам чи лірикам. Не можна стверджувати, що лірики стали фізиками. А те, що фізики стали ліриками, підтверджують вчителі фізики нашої школи. Вони мріють про те, щоб кожна дитина була оптимістом. Адже оптимізм духовно загартовує, підвищує життєстійкість, здатність протистояти труднощам, зміцнює здоров'я. Успіхів і натхнення вам у праці! Міцного здоров'я і безмежного щастя!

Музичне вітання вчителям фізики.

8 - й В и п у с к н и к. Любов до дітей, до своєї професії, глибокі знання, чуйність серця — незмінні супутники на благородному шляху педагогів — учителів географії та історії.

Музичне вітання вчителям географії та історії.

Дай вам, доле, на плечі легкої ноші,
На життєвій стежині друзів лише хороших,
Для серця — дзвінких пісень водограю,
А щастя великого й радості —
Скрізь, завжди і без краю.

9 - й В и п у с к н и к. Як виміряти безсонні ночі, з чим порівняти душевне вболівання за долю кожної дитини вчителів біології та хімії? Певно, з вічним неспокоєм винахідника. Прекрасні навчальні кабінети та цікаві уроки запам'ятаються нам назавжди. А міцні та глибокі знання стануть нам у пригоді в майбутньому.

Музичне вітання вчителям біології та хімії.

10 - й В и п у с к н и к. Можна позаздрити учительській долі, постійному спілкуванню з юністю вчителів основ медичних знань і допризовної підготовки. Вони живуть школою, її бджолиним неспокоєм кожної години, кожної миті. Авторитет не здобудеш лише віком, службовим становищем або правом батьків на категоричні судження і вчинки. Ці вчителі завжди бачать конкретного учня, конкретний характер, і в усіх випадках ставляться до цієї особистості з повагою.

Музичне вітання вчителям основ медичних знань і допризовної підготовки.

11 - й В и п у с к н и к. Різними буваємо ми — учні. Замало для нас розказати про предмет, навчати граматики, розмовної мови. Ще треба по-материнському посміхнутися нам, заспокоїти нас, інколи навіть витримати нашу вередливість, витівки. Учителі іноземної мови вміють заохотити до навчання.

Хай сонце сіяє над вами щоднини,
І доля цвіте, як весна.
І хай вдячні учні здалеку линуть
До вашої ласки й тепла.

Музичне вітання вчителям іноземної мови.

1 - й В и п у с к н и к

Усе, усе вони вміють,
Усе їм вдається.
І те старання важке таким легким здається.
І ми могли б старатися, робити б все не гірше,
Якби уроків фізкультури мали більше.

Музичне вітання вчителям фізкультури.

Ми вдячні вам, дорогі наші вчителі, за те, що вчили нас бути чесними і справедливими. Велике вам спасибі за вашу невтомну працю.

2 - й В и п у с к н и к. Сьогодні, в хвилини розставання зі школою, ми хочемо сказати теплі слова подяки всім працівникам школи. Ми не завжди слухали вас, забрали стільки сили, здоров'я і нічим не віддячили. І тепер ми йдемо зі школи вічними боржниками, тому що немає в світі таких цінностей, які б сповна заплатили за те, що ви для нас зробили.

3 - й В и п у с к н и к

Юність чудова, найкращі роки,
Квітне, як сад навесні.
Робимо ми самостійні кроки,
Перші складаєм пісні,
Вперше вирішуєм щось самостійно,
Сміливо йдемо напрямки,
Хоч і захищені дуже надійно,
Бо за спиною — батьки.

Музичне вітання батькам.

Дорогі наші батьки! Дякуємо вам за те, що дали нам життя, що завжди любили нас і вірили в наші сили. Ваші натружені руки, добре серце завжди допомагатимуть нам, а сімейний вогник світлитиме в далекій і незвіданій дорозі. Без вас, без вашої посмішки, без ваших дотепів наше життя було б неповним і холодним. Рідні наші, дякуємо вам за те, що ростили нас, віддаючи свою молодість і життя, раділи та сумували разом із нами. Вибачте нас за всі прикросці та повірте, що ми будемо гідними вас.

Із словами подяки звертається до батьків класний керівник.
Слово у відповідь бере мати випускника.

3 - й В и п у с к н и к

Прощай, моя школо!
Прощай, альма-матер науки!
І дзвоне малиновий кращик років, прощавай!
Нам солодко й гірко у цей день розлуки.
Шляхи перед нами — найкращий із них обирай.

4 - й В и п у с к н и к

Літній вечір. Зорі розсипані.
Кожна кличе нас, мерехтить.
Ми летіти в життя покликані.
Нам під зорями цими жить.

5 - й В и п у с к н и к

Ось і відліт з рідного гнізда,
В якому ми учились і зростали,
Де нас добра і розуму навчали,
Де нас зустріла юність золота.

6 - й В и п у с к н и к

Скільки років ми разом
Жили, вчились, раділи, росли.
Ми з тобою чужі, незнайомі,
Малюками у школу прийшли.

7 - й В и п у с к н и к

Ми смішними й наївними були,
Та характер кожен вже мав.
Все було таємничим, незвичним.
Світ, мов казка, події скував.

8 - й В и п у с к н и к

Вірно ми між собою дружили.
Була радість одна і біда.
Ми навчанням у школі жили,
Та настала прощання пора.

9 - й В и п у с к н и к

Однокласнику, любий мій, милий,
Я тебе усім серцем люблю.
Був зі мною відвертим і щирим.
Дружбу нашу в житті збережу.

Музичне вітання шкільній дружбі.

10-й Випускник

Знання шкільні украй важливі,
І всім згодяться потім на землі.
За те, що добрі ви були і терпеливі,
Спасибі, дорогі учителі!
Нехай у всіх вас буде світла доля,
А діти ваші — радістю для вас.

11-й Випускник

Вчительці букет підношу я.
Вам, спасибі, вчителько моя,
За безсонні ночі і турботи,
За одвічні вчительські клопоти,
За слова, що піднімають з болю,
За усмішку, за щасливу долю,
І за радість щиру пізнання,
За любов і за міцні знання.

Учні дарують учителям квіти.

1-й Випускник

Як же час минає швидко,
Ми усі вже підросли.
Плаття, мов крило лебідки,
Нас у вальсі понесли.

2-й Випускник

У вальсі юність кружляє чудова,
І наповнюється щастям зал.
Перший раз до школи так святково
Ми прийшли на свій останній бал.

3-й Випускник

Одинадятикласники! Любі друзі!
Розкидає доля по світу нас.
Тому давайте в тіснім крузі
Закружляємо з батьками вальс.

4-й Випускник

У дитинство своє крилате
Повернутись захочем не раз.
Тож згадаймо сьогоднішнє свято
І прощальний шкільний цей вальс.

Лунає пісня «Шкільний вальс». Учні танцюють із батьками.

На сцені — батьки випускників і випускники.

Б а т ь к о

Наші літа несе на крилах час,
За літом — осінь журавлиним клином.

М а т и

Сьогодні у життя ми проводжаєм вас,
Бо стали ви дорослими дочкою й сином.

5 - й В и п у с к н и к

Скільки ночей ви, батьки, не доспали,
Скільки тривог на серці залягло.
Ви хочете, щоби діти світлу долю мали,
Щоб у житті ні краплі смутку не було.

Б а т ь к о. Ви йдете у самостійне життя. Хай буде щасливою ваша дорога! Нехай буде безхмарним ваше життя, а доля чистою, незрадливою.

М а т и

Ідіть в життя замріяні, вродливі
Між квітами і добрими людьми.
Щоб ви були усе життя щасливі,
Ми вам постелимо під ноги рушники.

Б а т ь к о

Несіть свої і мрії, і надії.
Хай вірність і любов в серцях ваших живуть.
Хай Україна-мати порадіє,
Благословить усіх в щасливу путь.

Лунає мелодія пісні «Рідна мати моя», батьки простеляють під ноги випускникам вишивані рушники: випускники із класними керівниками залишають актову залу.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

Поради випускникам

Як правильно обрати вищий навчальний заклад (критерії)

1. Важливий критерій вибору навчального закладу — статус диплома, який видає вищий навчальний заклад (державного або недержавного зразка).
2. Договір — основний документ, що регулює відносини студента з інститутом.

Зверніть увагу на:

- можливість розірвання договору з ініціативи студента;
- умови розірвання з ініціативи інституту;
- санкції за невиконання або недовиконання зобов'язань за договором, що накладаються на кожному зі сторін договору;
- можливість зміни вартості навчання на наступних курсах;
- повноту регулювання договором взаємин між інститутом і студентом;
- відповідність підписів і печаток;
- правильність оформлення документа.

Найкраще взяти копію договору та проконсультуватися з юристом. Це стосується рівною мірою як комерційних вищих навчальних закладів, так і державних.

Щотребаз'ясуватипередпідписаннямдоговорунаплатнюосвіту

Щодо установи:

- з'ясуйте, коли введено спеціальність, що зацікавила вас, і скільки випусків відбулося;
- ознайомтеся з ліцензією на право здійснення освітньої діяльності.

Щодо навчання:

- ознайомтеся із правилами надання академічної відпустки та умовами відновлення на курсі;
- з'ясуйте можливість екстернату та умови перескладання іспитів і заліків;
- ознайомтеся зі списком дисциплін, що підлягають вивченню;
- для заочного навчання — з'ясуйте графік проведення консультацій упродовж року.

Який вищий навчальний заклад обрати:

державний чи недержавний

Цей вибір здебільшого залежить від вашого матеріального становища. У державній установі існує можливість потрапити на бюджетне, тобто оплачуване державою, відділення. Диплом державного зразка більше цінується роботодавцями.

Як «прорватися» у вищий навчальний заклад

- Пам'ятайте про свої права: абітурієнт має право вступати одночасно до трьох вищих навчальних закладів (зробіть копії документів і завірте в нотаріуса; головне — розрахувати час і сили таким чином, щоб встигнути на всі іспити).
- Не поспішайте братися за гаманець (у державних вищих навчальних закладах відповідно до Закону України «Про освіту» приймають документи і проводять іспити безкоштовно).
- Будь-які збирання коштів на канцелярські витрати є незаконними. У недержавних вищих навчальних закладах плата за іспити обумовлена договором.
- Остерігайтеся шахраїв, які пропонують за кругленьку суму забезпечити вступ до вищого навчального закладу. Дешевше й надійніше відразу вступити на платне відділення.
- Апелюйте, але в міру (апеляція подається відразу після усного іспиту або в день оголошення результатів письмової роботи; заява

подається на ім'я відповідального секретаря приймальної комісії; привід — вашу відповідь слухав один викладач, а інший був відсутнім або приймав іншого абітурієнта; на письмовій роботі один підпис, тобто її перевіряв один викладач, а повинні перевіряти двоє; викладач морально тиснув на вас, був грубим, нетерплячим, не дослухав вашу відповідь до кінця; від вас вимагали знань, що виходять за межі шкільної програми).

- Пам'ятайте: на апеляції не мають права ставити додаткові запитання!
- Ви не прийшли на екзамен через хворобу, тому надайте довідку, завірену печаткою. Вам призначать дату переекзаменування.
- Під час подання документів довідка форми № 286 є необхідною для вступу на всі факультети.
- Не забувайте про пільги. Пільговики (діти-сироти, інваліди з дитинства, «чорнобильці» та деякі інші категорії) вступають поза конкурсом — їм достатньо отримати на іспитах позитивні оцінки; переможці всеукраїнських і міжнародних олімпіад вступають взагалі без іспитів, інші переможці — на розсуд конкретного вищого навчального закладу. Школярі-медалісти, які мають атестат із відзнакою, складають один профільний іспит (у кожному вищому навчальному закладі він свій).
- Будьте скромніше, не одягайтеся на іспит зухвало, викладачів це дратує. Не влаштовуйте сцен на іспиті, краще подайте апеляцію.
- Дотримуйтеся «золотої середини»: перших суворіше запитують, а останнім дістаються гірші оцінки.

Як поводитися під час іспитів (поради для батьків)

- Навіть і не думайте про ідеальну підготовку до вступних іспитів вашої дитини: забороніть собі мріяти про те, що готуватися до іспитів необхідно впродовж усього навчального року. Будьте реалістами — може, навчання тільки починається.
- Нехай пише шпаргалки, конспекти, малює «на швидку руку» таблиці, схеми та розвішує по кімнаті, а вечорами розповідає вам, що встиг вивчити за день. У цій критичній ситуації, за умов, близьких до екстремальних, повинні «ввімкнутися» всі види пам'яті.
- Напевно, вдома в цю пору атмосфера має бути тихішою та спокійнішою, ніж зазвичай. Атмосфера в родині взагалі багато чого варта, а зараз і поготів.

- Уникайте конфліктів і знімайте напруження. Ніколи не лякайте дитину, а запевнюйте, що їй обов'язково пощастить. І не тільки на іспиті.

Підготовка до іспитів (поради абітурієнтам)

- Насамперед має сенс обладнати місце для занять: прибрати зайві речі, зручно розташувати потрібні підручники, посібники, зошити, папір, олівці тощо.
- Починаючи підготовку до іспитів, варто скласти план.
- Для початку добре визначити, хто ви — «сова» або «жайворонок», і залежно від цього максимально завантажувати ранкові або, навпаки, вечірні години.
- Складаючи план щоденної підготовки, необхідно чітко визначити, що саме сьогодні будете вчити, які саме розділи якого саме предмета.
- Обов'язково слід чергувати роботу і відпочинок: 40 хвилин — заняття, 10 хвилин — перерва; можна за цей час вимити посуд, полити квіти, зробити зарядку.
- Добре починати, на свіжу голову, з найважчого, із того розділу, який знаєте гірше за інші. Але якщо трапляється так, що «немає настрою», тоді варто почати навпаки, з того, що знаєте найкраще, з того матеріалу, який вам найбільш цікавий.
- Готуючись до іспиту, не слід намагатися прочитати і запам'ятати дослівно весь підручник. Корисно повторювати матеріал за окремими питаннями. Прочитавши питання, спочатку згадайте та обов'язково коротко запишіть усе, що ви знаєте з цього питання, потім перевірте себе за підручником. Перевірте правильність дат, основних фактів. Після цього уважно, повільно прочитайте підручник, конспект, виділяючи головні думки, — це опорні пункти відповіді.
- Наприкінці кожного дня підготовки варто перевірити, як ви засвоїли матеріал: знову коротко запишіть плани всіх питань, які були пророблені цього дня.
- Під час підготовки до іспитів корисно питання подавати у вигляді плану, схеми на папері. Коли ви запишете план або схему відповіді, ви розглядаєте матеріал з позиції людини, яка передає свої знання іншим, тобто робите те саме, що необхідно робити, відпові-

даючи в класі або на іспиті. Схеми та плани є корисними ще й тому, що їх можна використати під час короткого повторення питання.

- Відповіді на найбільш складні питання повністю розповідайте рідним, друзям — будь-кому, хто захоче слухати, робіть це так, ніби відповідаєте на іспитах.
- Перед усним іспитом добре спробувати відповіді на найбільш складні питання розповісти перед дзеркалом, звертаючи увагу на позу, жести, вираз обличчя.
- Намагайтеся не завчити, а зрозуміти матеріал. Обов'язково розв'яжуйте задачі, розбирайте речення, слова.
- Готуючись до іспиту, ніколи не думайте про невдачу, це руйнує вас. Обов'язково «програйте» подумки ситуацію іспиту, уявляючи в усіх деталях обстановку, комісію, свою відповідь.

Напередодні іспиту

- Присвятіть один день напередодні іспиту повторенню. Повторіть усі плани, схеми відповідей, а перед усним іспитом проговоріть їх комусь або самому собі перед дзеркалом, начебто відповідаєте комісії на іспиті. Не повторюйте білети один за одним, краще напишіть номери на окремих аркушах і тягніть, як на іспитах. Розповідайте тільки те, що викликає у вас утруднення.
- Якщо ви хвилюєтеся, то безпосередньо напередодні уявіть ситуацію іспиту в усіх деталях, з усіма своїми почуттями, переживаннями, діями, але таким чином, немов би усе відбувається під час успішного складання іспиту.
- Якщо ви взагалі не відчуваєте жодного страху перед іспитом, то не варто його й уявляти.
- В останній вечір напередодні іспиту перестаньте готуватися. Сходіть на прогулянку. Виспіться як слід, щоб прокинутися з відчуттям бадьорості, здоров'я та сили.
- Дорогою на іспит не завадить просто перегорнути підручник.

Під час іспиту

- Беріть білет і, прочитавши уважно завдання, починайте готуватися з найлегшого питання (завдання).
- Напишіть орієнтовний план, схему відповіді. Пишіть навіть те, що може спочатку здатися непотрібним, це допоможе вам у процесі

писання пригадати ще якісь факти. Якщо ви зможете це зробити, то відразу відчуєте деяке полегшення.

- Найважливіші пункти плану розкрийте детально. Поки писатимете, можете щось пригадати, а це, в свою чергу, дозволить ширше розкрити тему, питання.

ДОДАТОК 2

Матеріали до бесід про шкідливі звички

Згубна сигарета

Паління тютюну — шкідлива звичка, яка може спричинити зміни реакцій поведінки, стимуляцію секреції кортикостероїдів, що діють на мозкові функції. На організм курця тютюновий дим має токсичну дію. Тимчасовий тонізуючий ефект нікотину під час куріння може спричинити виснаження нервових клітин, зниження працездатності.

На розповсюдженість куріння впливають спосіб життя, рівень загальної та санітарної культури населення, стать, вік, професія та ін. Серед чоловіків звичка палити закріпилася раніше, ніж серед жінок. Більшість людей починають палити у підлітковому віці під впливом «прикладу» дорослих або тому, що це нібито «престижно».

Існують дані, що тютюнопаління скорочує тривалість життя і підвищує смертність населення. Куріння сприяє розвитку захворювань серця і судин.

Рівень серцево-судинних захворювань зростає зі збільшенням випалених цигарок.

Серед курців поширений атеросклероз. Встановлений зв'язок між тютюнопалінням і ангінами, хронічним бронхітом, пневмоніями, емфіземою легень. У легенях розвивається дифузний склероз, зменшується вентиляція. Ступінь ризику розвитку раку легень під час паління тісно пов'язаний із кількістю випалюваних цигарок, віком і тривалістю куріння. Тютюновий дим подразнює слизові оболонки, послаблює смакові відчуття, збільшує виділення слини, руйнує десна, спричиняє утворенню виразок ротової порожнини, пошкоджує

емаль зубів і руйнує дентин. Через нікотин у курців частіше розвивається виразка шлунку і дванадцятипалої кишки.

За даними десятирічних спостережень, серед чоловіків віком 30–50 років, які щоденно випалюють по одній і більше цигарок, інфаркт міокарда розвивається в 3,3 рази частіше, ніж у тих, хто не палить. Під впливом нікотину збільшується частота серцевих скорочень, виникають різні порушення серцевого ритму; речовини, що містять у собі тютюновий дим, сприяють утворенню тромбів і виникненню спазму коронарних артерій серця.

Про шкоду куріння сказано чимало. Однак занепокоєння вчених і лікарів зростає, що зумовлене поширенням цієї згубної звички. На жаль, поки що значна кількість людей не вважають куріння шкідливим для здоров'я.

Паління — не необтяжлива звичка, якої можна і варто позбутися.

Нікотин — одна із найнебезпечніших отрут рослинного походження. Птахи (горобці, голуби) гинуть, якщо до їхнього дзьоба всього лише піднести скляну паличку, змочену нікотином. Кролик гине від 1/4 краплі нікотину, собака — від 1/2 краплі. Для людини смертельна доза нікотину становить від 50 до 100 мг, або 2–3 краплі.

Саме така доза надходить щодня в кров після викурювання 20–25 сигарет (в одній сигареті міститься приблизно 6–8 мг нікотину, з яких 3–4 мг потрапляє в кров).

Упродовж 30 років курець викурює приблизно 20 000 сигарет, або 160 кг тютюну, поглинаючи в середньому 800 кг нікотину. Курець не гине відразу тільки тому, що доза вводиться поступово, не за один прийом. До того ж, частину нікотину нейтралізує формальдегід — інша отрута, що міститься в тютюні. Систематичне поглинання великих, не смертельних доз нікотину викликає звичку, пристрасть до куріння. Нікотин включається в процеси обміну, що відбуваються в організмі людини, і стає необхідним. Однак якщо людина, яка раніше не палила, в один прийом отримає значну дозу нікотину, може настати смерть. Такі випадки спостерігалися в різних країнах. Фармакологом Н. П. Крафковим описана смерть юнака після того, як він уперше в житті викурив велику сигару.

У Франції, у Німці, під час конкурсу «Хто більше викурить» двоє «переможців», викуривши по 60 сигарет, померли, а решта учасників з тяжким отруєнням потрапили до лікарні.

В Англії зареєстрований випадок, коли 40-річний чоловік під час важкої нічної роботи викурич 14 сигар і 40 сигарет. Ранком йому стало зле і, незважаючи на медичну допомогу, що була йому надана, він помер.

Діти, які живуть у сім'ї курців, більше страждають на захворювання органів дихання, ніж діти з родин, в яких не палять. У дітей курців упродовж першого року життя збільшується частота бронхітів і пневмонії та підвищується ризик розвитку більш серйозних захворювань. Обстеживши понад 2 тисячі дітей, які проживали у 1820 родин, професор С. М. Гавалов виявив, що в родин, де курять, у дітей, особливо в ранньому віці, спостерігаються часті гострі пневмонії та гострі респіраторні захворювання. У родин, де не було курців, діти були практично здорові.

Тютюновий дим затримує сонячні ультрафіолетові промені, важливі для розвитку дитини, впливає на обмін речовин, погіршує засвоюваність цукру й руйнує вітаміни, необхідні дитині в період росту. У віці 5–9 років у дитини порушується функція роботи легенів. Унаслідок цього відбувається зниження здатностей до фізичної діяльності, що вимагає витривалості та напруження.

Діти, матері яких курили під час вагітності, значно частіше хворіють на епілепсію, відстають від своїх однолітків у розумовому розвитку. Так, німецькі вчені під час обстеження 17 тисяч таких дітей виявили відставання в читанні, письмі, а також у темпах росту.

Українськими й закордонними вченими встановлено, що нікотин і сухі часточки тютюнового диму сприяють розвитку багатьох алергійних захворювань у дітей, і чим менше дитина, тим більшої шкоди заподіює її організму тютюновий дим.

Паління підлітків, у першу чергу, позначається на нервовій і серцево-судинній системі. У 12–15 років вони вже скаржаться на задишку під час фізичних навантажень. У результаті багаторічних спостережень французький доктор Декалзне ще 100 років тому переконався, що навіть несистематичне куріння викликає в дітей недокрів'я, розлад травлення.

Паління негативно впливає на успішність навчання. Кількість слабких учнів зростає в тих класах, де діти курять.

Паління школярів, сповільнюючи їхній фізичний і психічний розвиток і завдаючи серйозної шкоди здоров'ю, руйнує їхні життєві плани, позбавляє їх можливості обрати заняття до душі, досягти

успіху (наприклад, юнакам стати льотчиками, спортсменами, дівчинам — балеринами, співачками та ін.).

Шкільні роки — це пора активного розвитку як фізичного, так і розумового. Організму потрібно багато сил, щоб упоратися із цими навантаженнями. Тому куріння і школяр — несумісні.

Як відомо, навички, звички, що засвоєні в шкільному віці, є найміцнішими. Це стосується не тільки корисних, але й шкідливих звичок. Чим раніше підлітки «познайомляться» із курінням і почнуть систематично курити, тим швидше звикнуть до нього, і надалі відмовитися від нього буде дуже важко.

Усього одна чарка

Алкоголізм — це не тільки тяжке захворювання, це ще й украй небезпечне соціальне явище, що за масштабами смертельних руйнувань перевищує голод, чуму та війни разом узяті.

У далеку давнину познайомилася людина з незвичайною дією деяких напоїв. Найзвичайнісіньке молоко, мед, соки плодів, побувши на сонці, змінювали не тільки свій зовнішній вигляд, смак, але набували здатності збуджувати, вселяти відчуття легкості, безтурботності, благополуччя. Не відразу люди помітили, що наступного дня людина розплачувалася головним болем, дурним настроєм. Зрозуміло, наші далекі предки і здогадатися не могли, яким страшним ворогом людини є ці напої. На жаль, сумні наслідки вживання спиртного звертали на себе менше уваги, ніж миттєве, майже чудодійне поліпшення настрою під час уживання алкоголю.

У міфах, легендах і казках давнього світу — усюди фігурує вино, сп'яніння, розгул. Пияцтво поширювалося, а з ним і його незмінні супутники — розпуста, злочини, тяжкі хвороби.

Основною складовою будь-якого сп'яніння є алкоголь — етиловий, або винний, спирт. Прийнятий усередину, він через 5–10 хвилин всмоктується в кров і розноситься по всьому організмі.

Алкоголь — отрута для будь-якої живої клітини. Потрапивши до організму, алкоголь завдає нищівного впливу на тканини та органи. Швидко згоряючи, він витягує з них кисень і воду. Клітини зморщуються, діяльність їх ускладнюється. За умови значного й частого потрапляння алкоголю в організм клітини різних органів зрештою гинуть під дією алкоголю, порушуються майже всі фізіологічні

процеси в організмі, а це може призвести до тяжких захворювань. Перероджуються тканини печінки, легенів, серця, судин та ін.

Найбільш швидкою та згубною є дія алкоголю на клітини головного мозку, при цьому, у першу чергу, страждають вищі відділи мозку. Алкоголь проникає в нервові клітини, унаслідок чого порушується зв'язок між різними відділами мозку.

Алкоголь також впливає на кровоносні судини, що несуть кров до мозку. Спочатку вони розширюються, і насичена алкоголем кров стрімко спрямовується до мозку, викликаючи різке порушення роботи нервових центрів. Ось звідки надмірно веселий настрій і розв'язність сп'янілої людини.

Учені з'ясували, що під впливом спиртних напоїв у корі головного мозку після різкого підвищення тиску настає таке ж різке ослаблення процесів гальмування. Кора припиняє контролювати роботу нижчих, так званих підкіркових, відділів мозку. Ось чому сп'яніла людина немов би втрачає контроль над собою і здатність критично ставитись до своєї поведінки, а втрачаючи стриманість та скромність, вона говорить і робить те, чого не сказала та не зробила б у тверезому стані. Кожна нова порція спиртного усе більше паралізує вищі нервові центри, немов зв'язуючи їх і не дозволяючи втручатися в хаотичну діяльність різко збуджених відділів мозку.

Наприклад, відомий психіатр С. З. Корсаків так описує цей стан: «п'яний не думає про наслідки своїх слів та дій і ставиться до них украй легковажно... Пристрасті й дурні спонування виходять на перший план без усілякого прикриття і спонукають до більш-менш диких учинків». Але ж у нормальному стані та сама людина може бути й добре вихованою, і скромною, навіть сором'язливою. Усе те в її особі, що стримується вихованням, навичками пристойності, начебто вилазить назовні. У стані сп'яніння людина може вибовкати будь-яку таємницю; вона втрачає пильність, перестає бути обережною».

Те, що ми благодушно називаємо сп'янінням, по суті є гострим отруєнням алкоголем — з усіма негативними наслідками. Добре, якщо через певний час організм, що звільнився від отрути, поступово повернеться до нормального стану. А якщо пияцтво триває, і нові порції алкоголю систематично надходять в організм? Що тоді?

Учені з'ясували, що алкоголь не відразу виводиться з організму, і якась кількість цієї отруйної речовини продовжує свою шкідливу дію на органи упродовж 12 днів, а в деяких випадках і довше.

Алкоголь викликає приємний, піднесений настрій, а це спонукає до повторного вживання спиртного напою. Спочатку ще можна відмовитися від вина. В іншому разі під впливом алкогольної інтоксикації воля слабшає, і людина вже не може протистояти потягу до алкоголю, а під впливом алкоголю посилюються негативні інстинкти, послаблюється самоконтроль, і нерідко люди роблять учинки та помилки, за які згодом карають себе решту життя.

Дуже небезпечний алкоголь для молоді, особливо для дівчат, оскільки їхній організм у період росту легше піддається впливу наркотиків. Від незапам'ятних часів наші предки вважали єдино придатними напоями для дітей воду й молоко. У Давній Греції та Римі юнакам до настання певного віку взагалі заборонялося пити вино.

Алкоголь впливає на потомство. Про це знали ще в давні часи. У грецькій міфології богиня Юнона народила від сп'янілого Юпітера кульгавого Вулкана. Правитель Спарти Лікурґ забороняв у день весілля вживання спиртних напоїв під загрозою важкого покарання. Гіппократ зазначав, що причиною ідіотизму, епілепсії та інших нервово-психічних захворювань є пияцтво батьків, які пили вино в день зачаття.

У п'яному вигляді жінка втрачає сором, жіночу гідність, вона схильна до легковажної поведінки, статевої розбещеності. Наслідки таких випадкових статевих зв'язків, що є результатом сп'яніння, бувають трагічними. Венеричні захворювання, народження неповноцінних дітей — це не лише слова, за ними — чиєсь покалічене, безрадісне життя.

Якщо пияцтво — результат неправильного виховання, слабівілля, розбещеності, наслідування дурним звичкам, то алкоголізм — серйозна хвороба, що вимагає спеціального лікування.

Потрібні значні зусилля, щоб перевиховати людину, яка зловживає алкоголем. Нерідко будь-які вмовляння стають даремними. Немає нічого страшніше за п'яницю, який змушує страждати дружину (або чоловіка) та дітей.

Ви вже настільки дорослі, що повинні вміти обирати друзів. У вашому оточенні не має бути людей, які не уявляють собі задоволення без чарки, не кажучи вже про те, що ви самі повинні уникати спиртного. Необхідно знайти в собі мужність протистояти тим, хто намагається схилити до вживання спиртного. Усі ці застілля з обов'язковим «пити до дна», «штрафними» для тих, хто спізнився, —

доля пересічних осіб. На жаль, досить значною є сила інерції, що втягує в сферу обов'язкових випивок. Уникайте п'яних вечірок і людей, які не уявляють собі веселощів без алкоголю.

Дослідження вчених довели, що в юнаків і дівчат алкоголізм як важко виліковна хвороба виникає та розвивається в чотири рази швидше, ніж у дорослих. Руйнування особистості також відбувається дуже швидко.

Вважаємо, що висновок зробити не важко: ніколи, за будь-яких обставин не пийте вина, навіть якщо це пропонують близькі люди — товариші або рідні. Варто повторити, що під час вживання вина в підлітків страждають усі органи, але особливо — центральна нервова система, різко порушуються пам'ять, психіка, знижується контроль за своїми діями.

Багато кого із неповнолітніх правопорушників привело у колонію вино, «усього одна склянка», як кажуть вони. До колонії на багатьох з них було написано гарні характеристики, вони добре вчилися, захоплювалися цікавими справами, читали книги... Нагадаємо: злочини, скоєні в стані сп'яніння, мають обтяжливий характер і особливо суворо караються.

Деяких школярів прилучають до чарки старші за віком друзі та подруги: незручно, мовляв, відриватися від компанії. За цих обставин, безумовно, потрібні мужність, твердість характеру та здоровий глузд.

ДОДАТОК 3

Статеве виховання: безпечний секс — мій вибір

Нам усім відомо про існування венеричних захворювань і СНІДу. А чи всі знають, що ховається за назвами ВІЛ і СНІД, наскільки небезпечним є це захворювання і як можна уникнути зараження? Достовірна інформація про інфекції, що передаються статевим шляхом, презервативи і безпечний секс, сподіваємось, допоможе прийняти правильне рішення для захисту власного здоров'я і застереже від необачних учинків.

Венеричні захворювання

Визначити, якою саме інфекцією ви заразилися, може лише лікар, який вас обстежував. Але навіть лікар може помилятися, якщо бере до уваги тільки зовнішні ознаки, а вже ви точно не визначите самотужки, на що саме ви хворий.

Не можна займатися самолікуванням. Швидше за все, ви недолікуєтеся, і захворювання набуде прихованої форми, а потім і хронічної стадії.

Імунітет до венеричних хвороб не виробляється. Заразившись і вилікувавшись, ви можете заразитися знову.

Лікуватися необхідно одночасно з партнером.

Заразитися можна не тільки під час вагінального сексу, але і при оральному або анальному контакті. Не вірте, коли вам говорять, що, займаючись оральним сексом, заразитися не можна.

Звичайно ж, найкращий захист від інфекцій забезпечує презерватив. Хоч і він рятує не завжди. Наприклад, під час загострення у партнера генітального герпесу презерватив може і не захистити від зараження. Однак використання презерватива значно зменшить імовірність зараження.

Сифіліс. Збудник — бліда трепонема, рухомий мікроорганізм із ряду спірохет.

Сифіліс передається статевим шляхом (не тільки при вагінальному, але і під час орального або анального контакту), існує також невелика імовірність заразитися і побутовим шляхом.

Передається від матері до дитини під час вагітності та пологів. У місці зараження з'являється безболісна виразка (твердий шанкр), збільшуються лімфовузли, може виникнути легкий висип. Усі ці симптоми можна не помітити або вважати алергією чи застудою.

Особливість сифілісу полягає в тому, що на ранніх стадіях, коли його не складно вилікувати, він може ніяк не виявлятися, а в запущеній стадії — призводить до ураження мозку, центральної нервової системи і навіть до смерті.

Гонорея (трипер). Збудником цього захворювання є гонокок.

Гонорея передається під час незахищеного статевого контакту.

Симптоми: гнійні виділення (жовтуваті або зеленуваті) зі статевих органів, свербіння, печіння, різі та болі під час сечовипускання.

Але, як і при сифілісі, ці симптоми можуть бути відсутніми або непомітними, сполучившись із симптомами інших захворювань.

Людині із запущеною гонореєю загрожують запалення внутрішніх статевих органів, безпліддя, менінгіт, хвороби серця.

Трихомоніаз. Збудник — трихомонада (одноклітинний організм, що належить до найпростіших). Зараження відбувається статевим шляхом, рідше — під час користування спільним рушником.

Симптоми: свербіння, печіння, різі під час сечовипускання, виділення зі статевих органів. Однак ці симптоми можуть бути відсутніми.

Трихомоніаз призводить до запалення внутрішніх статевих органів, безпліддя або невиношування плода у вагітних.

Хламідіоз. Збудник цього захворювання — внутрішньоклітинні паразити хламідії.

Хламідіоз передається статевим і побутовим шляхами. Характерні симптоми відсутні.

Можливими є виділення зі статевих органів. У запущеному стані хвороба призводить до запалень внутрішніх статевих органів та безпліддя.

Генітальний герпес. Збудник — вірус герпесу.

Генітальний герпес виникає після інфікування вірусом простого герпесу 2-го типу. Генітальний герпес передається статевим шляхом.

Крім того, простий герпес може вражати статеві органи під час незахищеного орального сексу.

У жінок висипання найчастіше локалізуються на статевих губах, кліторі, в піхві і на шийці матки; у чоловіків — на головці статевого члена, на крайній плоті, у сечовипускальному каналі.

Генітальний герпес може спровокувати у жінок рак шийки матки, ускладнення вагітності та вади розвитку плода, у чоловіків — рак передміхурової залози.

Пам'ятайте! Після виникнення будь-яких симптомів венеричних захворювань необхідно звернутися до лікаря. Тільки лікар може поставити правильний діагноз і призначити відповідне лікування. Відсутність лікування або самолікування можуть призвести до непередбачуваних наслідків.

ВІЛ і СНІД: у чому відмінності?

Вірус Імунодефіциту Людини (ВІЛ) відомий з 1981 року. У наш час вивченню цього вірусу приділяється значна увага у світових

наукових і медичних колах. Визначено його природу та структуру, досліджено слабкі й сильні сторони. Вірус ВІЛ належить до сімейства ретровірусів («повільних» вірусів). Він має сферичну форму, його ядро захищене оболонкою, яка добре пристосована для існування в організмі людини, однак надзвичайно нестійка до зовнішнього середовища. ВІЛ швидко гине поза середовищем перебування і тому не може передаватися повітряно-крапельним шляхом.

Потрапляючи в організм людини, вірус ВІЛ проникає в клітини імунної системи, які покликані боротися з інфекціями — Т-лімфоцити. Проникаючи усередину Т-лімфоцита, ВІЛ змінює його структуру таким чином, що ця клітина починає працювати «фабрикою» з відтворення вірусу. У певний момент клітина Т-лімфоцита переповнюється частками вірусу, вибухає та гине. Так відбувається все з більшою і більшою кількістю Т-лімфоцитів. Коли їхня кількість значно зменшується, імунна система втрачає здатність боротися з інфекціями (як правило, це інфекції, що викликають захворювання органів дихання, травлення та центральної нервової системи), і тоді в людини розвивається Синдром Набутого Імунодефіциту (СНІД).

Виявити ВІЛ в організмі можна приблизно через 3–6 місяців після зараження за допомогою спеціального аналізу крові, що виявляє антитіла до вірусу. Цей період після зараження до появи антитіл до ВІЛ у крові називають «періодом вікна», і він небезпечний тим, що людина не може дізнатися, що вона інфікована, але при цьому може передати інфекцію іншій людині. Звичайне зараження ВІЛ відбувається безсимптомно, однак вірус продовжує поширюватися в організмі. У більшості інфікованих самопочуття може залишатися гарним упродовж багатьох років. У міру розвитку захворювання загальний стан погіршується. Звичайними стають підвищення температури, пронос, пітливість. Збільшується слабкість, стає помітним збільшення лімфатичних вузлів на шиї, а також у пахвових і підключичних ділянках.

Тягар появи ознак СНІДу досить індивідуальний і багато в чому залежить від присутності інших інфекцій.

Наявність будь-яких інфекцій, що передані статевим шляхом, збільшує не тільки ризик зараження ВІЛ-інфекцією, але й протікання уже наявного захворювання. СНІД швидше розвивається в тих, чиє здоров'я є слабким (чому сприяють куріння, зловживання алкоголем, уживання будь-яких наркотиків, погане харчування тощо). У той же

час, існує невелика група людей, у яких ВІЛ так і не перетворюється на СНІД і, схоже, їхній організм може жити із цим вірусом довго.

Таким чином, ВІЛ і СНІД — не те саме.

ВІЛ — це вірус, що призводить до руйнування імунної системи, а СНІД — це комплекс захворювань і проблем зі здоров'ям, які виникають на тлі низького імунітету.

На стадії СНІДу різко зростає кількість вірусу, виробленого «захопленими» вірусом ВІЛ Т-лімфоцитами. На цій стадії необхідно негайно розпочати спеціальну терапію, спрямовану на зниження активності вірусу ВІЛ і гальмування його розмноження в організмі. Застосування такої терапії, на жаль, не знищує вірус в крові, але може значно продовжити життя людини, хворої на СНІД, і дозволяє організму більш-менш нормально функціонувати.

На жаль, вартість терапії, що дозволяє хворим на СНІД вести нормальний спосіб життя, є дуже високою. Програма, спрямована на боротьбу з інфекцією та лікування інфікованих, не може забезпечити ліками та необхідним доглядом усіх хворих на СНІД. Крім того, темпи поширення цього захворювання в нашій країні вже набули форми епідемії. Єдиним способом зниження темпів поширення цієї небезпечної інфекції є профілактика, і кожна людина може та повинна сама попідквуватися про власне здоров'я.

Як же уникнути зараження ВІЛ? В яких ситуаціях існує можливість зараження, а які контакти з ВІЛ-інфікованими є безпечними? На жаль, тема ВІЛ і СНІДу викликає перебільшені страхи та побоювання. Насправді у більшості випадків контакт із ВІЛ-інфікованою людиною є абсолютно безпечним. Усі шляхи зараження ВІЛ добре вивчені та науково обґрунтовані.

Як відбувається зараження ВІЛ?

Основні шляхи передачі ВІЛ-інфекції:

- статевий у дорослих і підлітків — гомосексуальний і гетеросексуальний (у тому числі і працівники секс-бізнесу);
- ін'єкційний та інструментальний — під час використання заражених вірусом шприців, голочок, катетерів тощо. Особливо актуальним і проблематичним є у середовищі осіб, які вживають ін'єкційні наркотики (наркоманів);

- гемотрансфузійний (після переливання зараженої крові або її компонентів — плазми; тромбоцитарної, лейкоцитарної або еритроцитарної маси, концентратів крові, чинників згортання крові);
- перинатальний — під час проходження дитини інфікованими родовими шляхами матері;
- трансплантаційний (пересадка заражених органів, кісткового мозку);
- молочний (зараження дитини молоком матері);
- професійний та побутовий — зараження через пошкоджені шкірні покриви і слизові оболонки людей, які контактують із кров'ю або деякими секретами (слизом із піхви, грудним молоком) ВІЛ-інфікованих матерів.

Як ВІЛ не передається?

ВІЛ не передається через:

- укуси комарів та інших комах;
- повітря;
- рукостискання або обійми;
- поцілунок;
- посуд;
- одяг;
- користування ванною, туалетом тощо.

ДОДАТОК 4

Кілька важливих питань про дисципліну

Що можна зробити, коли учні не поведуться належним чином?

Необхідно виправляти їхню поведінку. Учитель повинен ставитися до учня доброзичливо, толерантно, з повагою, незалежно від обставин і його поведінки. Дисциплінувати можна поведінку, а не самого учня. Тому зауваження необхідно робити в такий спосіб, щоб вони не принижували учня.

Що робити, якщо учні й надалі продовжують поводитись неналежним чином?

Необхідно створити у класі атмосферу, яка б не призводила до порушення дисципліни.

Як можна досягти того, щоб учні поводитися, як належить?

Виключити можливість порушення дисципліни. Продумати детальніше кожен етап уроку. Внести нові, цікаві, ігрові елементи (учні старших класів — усе ще діти, такі елементи їх зацікавлять).

Щоб з'ясувати, чому учень поводитьсь саме так, чому він порушує дисципліну, спробуйте уявити себе на його місці й відповісти на такі запитання:

- Як я почуваюся в такій ситуації?
- Що мені робити в цьому випадку?
- Що робить учень?

Проаналізувавши ситуацію, дійдемо певного висновку щодо причини порушення дисципліни.

Щоб уникнути загострення взаємин між учнем та вчителем, коли виникає проблема з дисципліною під час навчання, слід так підійти до розв'язання цього питання, щоб і вчитель не втратив контролю, і учень не почувався приниженим.

Стратегія поведінки вчителя

1. Наскільки це можливо, ігноруйте ситуацію, яка Вам не подобається. Звертаючи на неї увагу, Ви лише закріплюєте небажану поведінку учня.
2. Якщо Ви все ж змушені діяти, використовуйте «сигнальне втручання». Суворо подивіться, похитайте головою, щоб дати учневі зрозуміти, що він робить щось неприйнятне.
3. Спробуйте наглядати за ним зблизька. Підійдіть ближче до учня, який погано поводитьсь, або пересадіть його ближче до себе.
4. Спробуйте поступово формувати поведінку учня. Закріпіть ту його поведінку, яка близька до бажаної, і далі поступово і ненав'язливо підвищуйте свої вимоги, як у виставі події наближаються до кульмінації.
5. Скажіть неслухняному учневі, що Ви хочете, аби він змінився. Дайте зрозуміти, чого від нього очікуєте, потім поясніть, що станеться, якщо він це зробить (це краще, ніж пояснювати, що ста-

- неться, коли він цього не зробить). Будьте рішучими, щоб закріпити прийнятну поведінку.
6. У розкладі завдань розмістіть спочатку менш пріоритетні. Інакше кажучи, спочатку нехай учні роблять те, чого не люблять, а потім те, що їм подобається.
 7. Аналізуючи виконання завдання, краще відзначати правильні відповіді, ніж неправильні. Робіть це ненав'язливо, адже ніхто із нас не любить, коли його роботу виставляють на огляд, особливо тоді, коли його помилки виправляють червоним.
 8. Створіть довірливу атмосферу, даючи можливість учням самим оцінювати свою працю, спираючись на Вашу підтримку та дотримуючись правил поведінки на уроці. Якщо Ви скажете учням, що вони гарні, це принесе користь і вам. Краще хвалити добру працю, ніж доброго учня.
 9. Якщо Ви змушені погрожувати, то виконуйте ці погрози. Даремні погрози тільки послаблюють Вашу позицію.
 10. Посилаючи учня до заступника директора з вихованої роботи, подумайте, можливо, саме цього він хоче цієї хвилини (щоб уникнути виконання складного завдання в класі).
 11. Коли Ви робите зауваження учневі, то робіть його віч-на-віч, щоб уникнути його приниження перед класом.
 12. Уникайте вимушених зізнань. Звинувачений учень напевно буде брехати; краще скажіть йому, що він зробив погано і що Ви хочете, аби це не повторилося. Після цього забудьте про цей випадок.
 13. Уникайте примусів. Якщо Ви спонукаєте учня до поганої поведінки, він так і вчинить.
 14. Не ображайте дітей. Не кажіть їм ніколи, що вони найгірші, дурні та невиховані. Дотримуйтеся принципу, за яким, якщо собаці постійно говорити, що він свиня, через певний час він зарохкає.
 15. Натякніть учневі, який дошкуляє іншим, що йому слід вибачитися, але не примушуйте його це робити. Якщо Ви змусите учня вибачитися, то з його боку це буде нещирим вчинком.
 16. Уникайте масових покарань: якщо учень винен, то він має відповідати сам за свій вчинок, а не цілий клас (ряд). Якщо не знаєте, хто винен, краще залишити цю справу, а не звинувачувати цілий клас.
 17. Якщо Ви змушені вдаватися до покарання, то робіть це тільки тоді, коли маєте намір закріпити правильну поведінку відразу після покарання.

18. Не беріть за правило записувати зауваження до щоденника учня («Розмовляв», «Грався на уроці», «Бігав по класу», «Бив товариша» тощо). Подумайте, по-перше: а де в цей час були Ви? І що робили? Ви ставите підпис під власним безсиллям, бо не вмієте організувати роботу учнів, зацікавити їх. А по-друге, Ви не знаєте реакцію батьків. Одні не звернуть уваги, й учень продовжуватиме робити те саме. А інші вчинять над дитиною фізичну чи моральну розправу. Як наслідок — Ви ніколи не користуватиметесь повагою в цього учня.
19. Якщо Ви вимушені викликати до школи батьків, то підготуйтеся до того, що навіть найгірший учень — це кохана дитина для батьків, тому врахуйте такі поради:
- підготуйте матеріали до зустрічі (зошити, контрольні роботи, його записочки чи інше, чим він займається на уроці);
 - не кажіть про те, чого самі не бачили чи не чули;
 - не з'ясовуйте стосунки за участю інших учнів, без присутності їхніх батьків;
 - подумайте, який хочете мати результат від цієї зустрічі;
 - розмовляйте спокійно, коректно й тактовно, навіть у випадку, якщо на Вас підвищують голос;
 - запропонуйте вихід із ситуації, що склалася, для двох сторін (батьків і вас);
 - не забудьте сказати і про позитивні риси цього учня.

Спочатку Ви можете випробувати на практиці одну з цих стратегій. Коли відчуєте, що можете вміло нею користуватись, додайте ще кілька. Не намагайтеся застосувати їх усі одночасно.

«Приклад — кращий учитель! Те, що ми робимо, проявляється виразніше, ніж те, що ми говоримо. Вкрай важливо, щоб дорослі в школах моделювали учням важливість вчитися ціле життя, спонукали їх до колективної праці та будили бажання постійно вдосконалюватися» (*Денніс Спаркс*).

Способи впливу на учнів, що порушують дисципліну (поради психолога)

Характеристики поведінки, спрямованої на привертання уваги. За такого типу поведінки учні роблять те, що відволікає увагу вчителя й класу, демонструють поведінку «мало-поволі», тобто всі дії, яких вимагає вчитель, виконують дуже й дуже повільно.

Учитель роздратований і обурений, робить словесні зауваження, висловлює догани, погрози.

Для уникнення такої поведінки вчителю слід більше уваги приділяти гарній поведінці, навчати вихованців просити уваги, коли вони її потребують. Для привертання уваги учнів вчителю краще ігнорувати їхню демонстративну поведінку, встановлювати контакт очима, ставати поруч із ними, вставляти ім'я учня в текст пояснення уроку, посилати «таємний знак», письмові зауваження. Робіть несподіванки! Вимкніть світло. Відтворіть музичний звук. Розмовляйте тихим голосом. Змініть голос. Говоріть зі стіною (або з портретом). Тимчасово припиніть вести урок. Переключайте увагу учня. Ставте прямі запитання. Попросіть про послугу. Змініть діяльність. Звертайте увагу класу на приклади гарної поведінки. Дякуйте учням. Пишіть приклади учнів на дошці. Пересаджуйте учнів. Міняйте учнів місцями. «Стілець роздумів».

Характеристики властолюбної поведінки. Учні цього типу поведінки йдуть на конфронтацію та нагнітають напруженість або ж обіцяють виправитися і чемно відповідають педагогові, але продовжують робити своє.

Учитель розгніваний, обурюється, негайно припиняє витівку за допомогою фізичного впливу (струснути, вдарити тощо).

Для усунення такої поведінки рекомендується уникати конфронтації та знижувати напруженість, намагатися передати учневі частину своєї організаторської влади.

Характеристики мстивої поведінки. Учень шкодить усіма силами педагогові або обом, ігнорує будь-які доброзичливі спроби контакту. На це в учителя виникають такі емоції: образа, біль, спустошення на додаток до гніву, обурення й страх; він негайно відповідає силою на дії учня, як рівному, у нього виникає бажання уникнути ситуації (піти з класу).

Принципи профілактики мстивої поведінки:

- будувати взаємини з усіма учнями за принципом турботи про них;
- навчати учнів висловлювати щиросердний біль і страждання у прийнятний спосіб.

Заходи екстреного педагогічного втручання є такими. Шукайте «вишуканий вихід»: визнайте владу учня, позбавтеся глядачів, переконайте обговорення питання, робіть записи, спантеличуйте учнів, погоджуйтеся з учнем, змінійте тему; використовуйте видалення: видалення не виходячи з класу, видалення в інший клас, видалення в спеціальне приміщення, ізоляція в кабінеті шкільної адміністрації; встановлюйте санкції: позбавлення або тимчасове позбавлення права займатися чимось, позбавлення або тимчасове позбавлення права користуватися предметами, позбавлення доступу до різних приміщень школи, припинення взаємодії з іншими учнями; вимога зустрічі з адміністрацією школи, з батьками, з міліцією; відшкодування учнем збитків, лагодження, ремонт предметів, речей, повернення речей на місце, заміна на рівноцінні.

Характеристики поведінки, спрямованої на уникнення невдачі. Форма цієї поведінки з боку учня виражена в такий спосіб: учень втрачає контроль над собою, коли тиск відповідальності стає занадто сильним. Він відкладає справу на потім, не доводить її до кінця, виявляє тимчасову нездатність, підтверджену офіційними діагнозами лікаря.

Учитель почувається професійно безпорадним, намагається виправдатися та пояснити поведінку учня (за допомогою фахівця).

Вихід із ситуації — підтримати учня, щоб його внутрішня настанова «Я не можу» змінилася на «Я можу», допомогти подолати соціальну ізоляцію шляхом включення учня у взаємини з іншими людьми.

Заходи екстреного педагогічного втручання є такими. Змінити методи пояснення. Використовувати відчутний на дотик матеріал і комп'ютерні програми для формування навичок. Учити за один раз чогось одного. Запровадити додаткові методи навчання для тих, кому потрібна додаткова допомога від учителя, допомога компетентних дорослих, залучати до роботи учнів-репетиторів, створювати класи корекції. Учити позитивно розповідати про те, що ти робиш, і про себе. Можуть допомогти класні плакати із «заклинаннями», гра «Шукайте два “плюси” на кожний “мінус”», проголошення декларації «Я зможу» перед виконанням завдання. Робіть помилки нормальним

і потрібним явищем. Розповідайте про помилки, доводьте цінність помилки як спроби, мінімізуйте наслідки від зроблених помилок.

Намагайтеся формувати віру в успіх. Підкреслюйте будь-які поліпшення, повідомляйте про будь-які внески, розкривайте сильні сторони учнів, демонструйте віру у своїх учнів, визнавайте труднощі ваших завдань, обмежуйте час Ваших завдань. Концентруйте увагу учнів на вже досягнутих у минулому успіхах. Аналізуйте попередній успіх, повторюйте й закріплюйте успіхи.

Робіть процес навчання відчутним. Як заохочення використовуйте: наклейки «Я можу», альбоми досягнень, розповіді про вчора, сьогодні й завтра.

Відзначаєте досягнення: оплески, «Зірки й наклейки», нагороди й медалі, виставки, позитивна ізоляція, самовизнання.

Як допомогти учням робити свій власний внесок у взаємини групи?

Підтримати особистий внесок учня в процес поліпшення життя свого класу. Запрошуйте учнів допомагати Вам щодня у розв'язанні різних навчальних завдань, вимагайте, щоб учні висловлювали й обґрунтовували переваги під час навчального процесу, запроваджуйте правила разом з учнями.

Надавайте моральну підтримку учням, які намагаються допомогти іншим. Учніське репетиторство допоможе Вам, нехай вихованці висловлюють визнання та схвалення одне одному оплесками, заохочувальними твердженнями, письмовими присвятами, схвальними паролями.

Як працювати з учнями девіантної поведінки?

За всіх часів, за всіх економічних формацій предметом турботи вчителя є не тільки знання учнів, але і їхнє моральне обличчя, культура поведінки. У зв'язку з цим надзвичайно важливою є робота педагогів із тими учнями, поведінка яких не відповідає вимогам дисципліни та нормам моралі.

У практиці роботи школи таких учнів називають «школярами, які мають відхилення у поведінці», «педагогічно занедбаними», «соціально занедбаними», «важковиховуваними», «складними».

Дані наукових досліджень і практика свідчать про те, що саме у цих дітей відсутня мотивація до навчання. Вони заважають собі,

іншим, учителеві. Як правило, саме з цього контингенту з'являються неповнолітні, а згодом дорослі правопорушники і злочинці.

Професійна, якісна робота педагогів, упровадження в масову шкільну практику науково обґрунтованих психолого-педагогічних рекомендацій із питань виховання і перевиховання складних учнів можуть дати гарні результати у підвищенні культури їхньої поведінки, якості знань і профілактиці правопорушень.

Поведінку будь-якого школяра не можна розглядати поза його взаєминами з оточуючими, найближчим соціальним оточенням — мікросередовищем. Саме у мікросередовищі підліток черпає весь свій соціальний і моральний досвід, на підставі якого складаються погляди, переконання, звички, особливості поведінки.

Моральна деформація особистості школяра і відхилення у його поведінці є наслідком дефектів у системі його зв'язків і взаємин із мікросередовищем. Багато у чому особливості у поведінці таких учнів спричинені, по-перше, несприятливими умовами сімейного виховання, а по-друге, недоліками у навчально-виховній роботі школи.

Причини й механізм негативного впливу сім'ї на моральне формування особистості школяра неоднорідні.

Визначальну роль відіграє «моральна позиція» батьків. Адже йдеться про наявність або відсутність у сім'ї джерел антисуспільних, аморальних впливів та про загальну моральну орієнтацію батьків, яка виявляється в їхній повсякденній поведінці.

Дані наукових досліджень свідчать про те, що кожен третій неповнолітній правопорушник виховувався у такій сім'ї, де він постійно стикався з різко негативними аспектами поведінки батьків — систематичним пияцтвом, скандалами, розпустою, виявами жорстокості, вчиненням дорослими злочинів тощо. А дві третини підлітків-правопорушників виховувалися у сім'ях, де джерела негативного впливу мали прихований характер. Це пов'язано з несприятливою морально-психологічною обстановкою, зумовленою егоїзмом і споживацькою психологією батьків.

Саме батько й мати своїми вчинками і своїм способом життя стають зразком поведінки для своїх дітей. Саме у сім'ї дитина засвоює певні уявлення про те, що в житті головне, як поводитись у різних життєвих ситуаціях, як ставитися до старших і молодших, до роботи і відпочинку. На базі загальної моральної атмосфери в сім'ї у дітей створюється ставлення до моральних і правових вимог суспільства.

У сім'ї, члени якої взаємно поважають одне одного й піклують-ся одне про одного, де дорослі люблять працювати, а до оточуючих ставляться з увагою та співчуттям, як правило, виростає морально вихована людина. Із сімей, де повсякденна поведінка дорослих має антигромадський характер, виходить у 10 разів більше дітей із відхиленнями у поведінці, ніж із сімей першої групи.

У морально неблагополучній родині у дітей залишається незадоволеною одна з найважливіших потреб — потреба в уважному ставленні та любові з боку батьків. А. С. Макаренко називав стан психіки дітей, які росли у сім'ях із нездоровою обстановкою, «відсутністю радості завтрашнього дня». Такі діти особливо сильно прагнуть до спілкування з однолітками й дорослими поза сім'єю, що певною мірою заміняє їм брак уваги, ласки і турботи з боку батьків. Однак, якщо це спілкування набуває нездорового інтересу, воно негативно позначається на моральному розвитку та поведінці дітей.

Важливою стороною сімейного виховання є педагогічна позиція батьків.

У сім'ях, де дітям ні в чому не відмовляють: купують усе, що вони просять, потурають будь-яким примхам, позбавляють домашніх обов'язків, виростають не просто ледарі, які не вміють і не бажають працювати, а споживачі, які прагнуть все нових і нових задовольень і благ. Відсутність звички до розумного самообмеження нерідко спонукає дітей до злочинів, які скоюються під впливом мотивів і бажань суто споживчого характеру.

Прямою протилежністю зазначеній позиції є надмірна суворість батьків до дітей, надмірне використання обмежень і заборон, покарань, які обурюють дітей, принижують їхню людську гідність. Наслідки: виникнення у дітей неприязні до батьків, вихід дітей з-під їхнього впливу та контролю, вчинки, які здійснюються «на зло» батькам, і, врешті-решт, стійкі відхилення у поведінці.

Із переліченими вище недоліками сімейного виховання нерідко поєднується самообмеження батьками обсягу своїх обов'язків як вихователів. Частіше за все це виявляється у відсутності контролю над тим, як діти використовують свій вільний час, і над характером їхніх дружніх зв'язків.

Діти потребують самостійності, і батьки мають піклуватися про її розвиток і прояв. Виховання підлітка не визнає настирливого піклування, але одночасно батьки не повинні відриватися від його життя.

Не контролюючи життя підлітка, дорослі позбавляють себе можливості своєчасно надати йому допомогу у важку хвилину.

Практика свідчить про те, що значна кількість правопорушень підлітків стала можливою тільки внаслідок їхньої безпритульності, відсутності належного контролю в сім'ї.

Недоліки виховної роботи школи, які негативно позначаються на поведінці учнів, умовно можна розподілити на три групи.

I група — недоліки організаційного характеру.

До них належать: пізні виявлення учнів, схильних до порушення морально-правових норм; поверхове вивчення педагогами індивідуальних особливостей таких школярів і причин моральної деформації особистості; відсутність продуманого плану роботи щодо їх виправлення та перевиховання. Негативно впливають і такі фактори, як недостатня допомога і контроль адміністрації школи; роз'єднаність шкільного педагогічного колективу; відсутність аналізу помилок, яких припускаються у роботі; недостатнє використання виховних можливостей самоуправління учнів; шаблонність і консерватизм форм і методів позакласної й позашкільної роботи; непривабливість заходів, що проводяться в школі; пасивність у роботі з неблагополучними сім'ями.

II група — помилки, пов'язані з неправильним педагогічним підходом до учнів, що схильні порушувати загальноприйняті правила і норми. Одна з типових помилок полягає в ототожненні ставлення учня, який не встигає, до навчання з його розумовими здібностями. Адже діти, які ростуть у неблагополучній сім'ї, або діти, яких неправильно виховують, зазвичай не в змозі добре вчитися без сторонньої допомоги. У більшості таких дітей це виявляється саме у підлітковому віці. У процесі виховання та навчання такі діти потребують чуйності, уваги та індивідуального підходу. Якщо цього немає, у них формується негативне ставлення до навчальної діяльності. Великої шкоди завдають зневажливе ставлення, переконаність деяких учителів у розумовій неповноцінності таких учнів, що деморалізує дітей, формує в них невпевненість у своїх силах, налаштовує проти вчителів і школи в цілому.

Не мають рації й ті педагоги, які стверджують, що таких учнів «не можна нічим зацікавити» або що «їх цікавить тільки погане». Дослідження свідчать, що дуже багато підлітків із відхиленнями в поведінці цікавляться технікою, сучасною музикою, спортом, позитивно

ставляться до окремих навчальних предметів. Для того щоб позитивні інтереси втілилися у відповідні вчинки, дітям потрібні допомога й підтримка вчителя.

Ще однією серйозною помилкою є використання в роботі зі складними школярами заходів негативного стимулювання — обговорень, розмов, осуджень і доган, різного роду покарань. Такі заходи впливу не спричиняють бажаного поліпшення у їхній поведінці. Підлітки ще більше замикаються в собі, ще сильніше опираються будь-яким спробам вчителів впливати на них, їхня поведінка погіршується.

III група помилок зумовлена невисоким професійним рівнем окремих вчителів, їхньою психологічною невідповідністю до роботи з дітьми. Інші вчителі погано володіють навчальним предметом і методикою викладання. Їхні уроки нецікаві; на уроках відсутній диференційований підхід до слабких, середніх і сильних учнів; діти перевантажені надмірною кількістю навчального матеріалу на уроках і домашніми завданнями. Це формує негативне ставлення до навчання.

Важливу роль у вихованні відіграє особистий приклад і авторитет педагога. Справжній авторитет учителя, високий професіоналізм, вимогливість, яка поєднується з доброзичливістю та справедливістю, єдність слова й діла, самовіддане ставлення до своєї роботи забезпечують її успіх. Якщо вчитель не має цих якостей, він негативно впливає на учнів, особливо на тих, хто схильний до порушення встановлених норм.

Шкоду вихованню школярів завдають педагогічна нетактовність, нестриманість, неповага деяких вчителів до людської гідності учнів, упереджене ставлення до деяких учнів, небажання зважати на вікові, статеві та індивідуальні особливості дитячої психіки.

Складні школярі відрізняються підвищеною емоційністю та заостреним самолюбством. Вони болісно реагують на дії педагогів, що принижують їх або виставляють на посміховисько, доводять їхню неспроможність або ображають їхню гідність. Це викликає у дітей протест, який виявляється іноді у вигляді брутальних порушень дисципліни та порядку.

Недоліки сімейного й шкільного виховання сприяють виникненню педагогічної занедбаності, яка полягає у моральній деформації особистості учнів та у виході їх із сфери виховного впливу родини та школи. Це виявляється у негативному ставленні до навчання,

порушеннях правил поведінки, конфліктах з педагогами та батьками. Якщо засоби педагогічного впливу з боку педагогів і батьків не дають результату, тоді педагогічна занедбаність переходить у соціальну, що виявляється у систематичному порушенні підлітками моральних та правових норм. Істотний фактор, який впливає на перетворення педагогічної занедбаності на соціальну, — це стихійно-групове спілкування.

Дружнє спілкування з однолітками — одна з основних психологічних потреб у підлітковому та юнацькому віці. Для педагогічно занедбаних дітей вулична компанія часто стає головним середовищем проведення вільного часу. Як правило, поза школою діти спілкуються із собі подібними. Спілкуючись одне з одним, складні діти отримують те, чого не можуть отримати у родині та в школі: увагу, визнання, турботу тощо. У неформальній групі їх ніхто не критикує за неуспішність або провини, навпаки, там їх «розуміють», схвалюють і підтримують. Між членами такої групи виникає почуття психологічної єдності, діє неписаний «кодекс» загальногрупових моральних, правових, етичних та інших норм поведінки. Групі, як встановили вчені, притаманне набагато більш негативне ставлення до моральних і правових норм суспільства, ніж кожному з її членів окремо. Члени таких компаній грають в азартні ігри, пиячать, лихословлять, дуже рано починають вести статеве життя. Особливо небезпечним є те, що особливо важливу роль у їхньому житті починає відігравати алкоголь, токсикоманія, наркоманія. Підлітки вчиняють дрібні крадіжки та інші правопорушення. Лише від випадку залежить, чи підуть вони на скоєння злочину.

Отже, в результаті комбінації недоліків сімейного і шкільного виховання з негативним впливом стихійно-групового спілкування педагогічна занедбаність переходить у соціальну. Від дисциплінарних і моральних порушень підлітки переходять спочатку до дрібних правопорушень, а потім — і до кримінальних злочинів.

Психологічно цей процес характеризується виникненням аморальної особистості внаслідок поєднання нездорових потреб, егоїстичних мотивів та накопичення негативного асоціального досвіду.

Як впливати на дітей девіантної поведінки?

Головною метою навчально-виховної роботи є формування всебічно розвиненої, суспільно активної та соціально повноцінної осо-

бистості. Це стосується усіх учнів, у тому числі й складних. Однак навчально-виховна робота з цими школярами має свою специфіку. Їх виховання тісно пов'язане з перевихованням.

Перевиховання школяра — це така зміна його свідомості та поведінки внаслідок цілеспрямованого педагогічного впливу, за якої відбувається значне посилення позитивних тенденцій морального розвитку особистості та одночасно послаблюються негативні тенденції. Головну роль у перевихованні учнів відіграє поліпшення їхніх особистих стосунків з однолітками та досягнення ними успіху в різних видах позитивної діяльності (навчання, виробничій діяльності, спорті, технічній та художній творчості). Негативне в особистості може бути викорінено лише тоді, коли воно буде переможене позитивним; педагогам необхідно будь-якими методами стимулювати його зростання. Тому, займаючись перевихованням, основну увагу необхідно приділяти виявленню та розвитку позитивних якостей особистості школяра.

Позитивні зрушення в свідомості й поведінці школяра в процесі перевиховання відбуваються повільно. Багато сил і часу знадобиться для того, щоб закріпити ці зміни, надати їм незворотного характеру. Досягти позитивного результату вдається не окремими виховними заходами, а застосуванням системи засобів, які використовуються протягом тривалого періоду. А. С. Макаренко підкреслював, що відхилення у моральному розвитку й поведінці дітей зумовлені, в першу чергу, зіпсованими стосунками між особистістю та колективом.

Суть перевиховання складних школярів у тому й полягає, щоб залучити їх до колективного життя. Залучаючи таких учнів до колективного життя, ми привчаємо їх поєднувати особисті інтереси із громадськими, порівнювати свої бажання з вимогами оточення, добровільно надавати допомогу тим, хто її потребує, бути доброзичливими, чуйними.

Залучення складних дітей до колективного життя допомагає вихованню в них людяності й милосердя. Залучення таких учнів до різних видів діяльності посилить позитивні тенденції у розвитку особистості та послабить негативні.

Система компонентів запобігання негативним відхиленням у поведінці та перевиховання

1. Виявлення учнів, схильних до порушень дисципліни, норм моралі та права, які відстають у навчання в масштабі класу та школи.

2. Визначення причин відхилень у поведінці та моральному розвитку, а також індивідуальних психологічних особливостей особистості в школярів.
3. Складання плану педагогічної корекції особистості та усунення причин її моральної деформації, відхилень у поведінці (визначення мети педагогічного впливу, його засобів, головних ланок, етапів, виконавців).
4. Зміна характеру особистих взаємин вихованців з однолітками та дорослими.
5. Залучення складних учнів до різних видів позитивної діяльності та забезпечення успіху в ній.
6. Зміна умов родинного виховання.

Зазначені вище компоненти тісно взаємопов'язані, нехтування будь-яким з них неминуче спричиняє зниження ефективності системи в цілому.

Успіх у процесі перевиховання складних школярів багато в чому залежить від тісної співпраці керівництва школи, педагогів та учнівського самоврядування.

Адміністрації школи необхідно турбуватися про те, щоб усі члени педагогічного колективу правильно розуміли свої завдання та відповідальність як вихователів. Для поліпшення взаємин між педагогами й учнями слід забезпечити тактовне, доброзичливе ставлення вчителів до тих учнів, з якими їм важко працювати.

Важливо організувати розумне спілкування девіантних школярів з дорослими та однолітками поза школою. Цього можна досягти за умови тісної співпраці з батьками. Вільне спілкування з однолітками та дорослими, які позитивно характеризуються, з якими діти не пов'язані ані навчанням, ані родинними стосунками, дозволяє їм звільнитися з-під впливу вуличних компаній. Спілкування, яке перетворюється на дружбу, позитивно впливає на моральний розвиток школяра, який має відхилення в поведінці.

Перевиховання школяра відбувається у міру того, як негативний досвід, що в нього накопичився, витісняється позитивним. Це відбувається в процесі спілкування та діяльності. Основними видами діяльності для дітей шкільного віку є навчальна, трудова діяльність, а також діяльність за інтересами.

Навчання — провідний вид діяльності учнів, а також основний їхній обов'язок. Тому нормалізація навчання складних школярів має

велике значення для їхнього перевиховання. Виховні заходи з такими дітьми мають на меті, по суті, одне головне завдання: повернути їх школі, відродити в них інтерес до навчання, нормалізувати навчальну діяльність. Без розв'язання цього завдання складно досягти успіхів у перевихованні школяра.

Крім нормалізації навчальної діяльності, широкі можливості для перевиховання відкривають позакласна та позашкільна робота. Більшість девіантних дітей (до 90 %) ставляться до навчання негативно, систематично не встигають з багатьох предметів. На першому етапі перевиховання головним завданням є залучення їх до такого заняття, яке відучило б їх від марнування часу, дозволило набути впевненості у собі та отримати визнання оточуючих. Згодом на цій основі вдасться нормалізувати їхнє навчання.

Успіхи в діяльності за інтересами дозволяють складним дітям здобути визнання однокласників та педагогів, сприяють розвитку в них впевненості в своїх можливостях і виникненню самоповаги, що може стати основою для виправлення.

Доцільно залучати педагогічно занедбаних школярів до організації спільних справ класу. Користь громадської роботи широко відома. Саме в межах громадської роботи можна поліпшити характер міжособистісних взаємин складних учнів із товаришами по навчанню, змінити спрямованість їхньої особистості з егоїстичної на колективістську. Залучити складних дітей до громадської роботи непросто. Їм необхідні такі одноразові або постійні доручення, в процесі виконання яких вони зможуть виявити себе, заслужити похвалу, повагу оточуючих. Це формує у них позитивні морально-вольові якості: відповідальність за свої вчинки, товарицькість та колективізм, самодисципліну, навички дотримання свідомої дисципліни.

Успіхи в одному з видів діяльності породжують у підлітка прагнення до самоствердження також і в інших видах. Спільна діяльність створює умови для виникнення товариських стосунків складних підлітків з однолітками, які позитивно характеризуються, та дорослими. Це позбавляє їх відчуття самотності, непотрібності людям і сприяє виправленню та перевихованню.

У роботі зі складними учнями необхідно забезпечити безперервність цілеспрямованого педагогічного впливу на їхню особистість. Бажано, щоб у канікулярний період вони не залишалися поза педагогічним контролем та виховним впливом.

У тих школах, де вимоги до таких учнів відповідають, зокрема, їхнім особистісним особливостям, а форми та методи виховання диференціюються залежно від конкретних умов їхнього життя, успішно долається педагогічна та соціальна захищеність таких дітей. У цих школах попереджають правопорушення, а кількість дітей із відхиленнями у поведінці мінімальна.

Кожному вчителю відомо, що діти відрізняються одне від одного характером, здібностями, уподобаннями. У кожного з них свої думки та мрії, симпатії та упередження. Серед дітей виділяються яскраві, складні натури, а можна побачити й непомітних або боязких дітей. Хоча кожен учень багато в чому схожий на однолітків, він водночас значно відрізняється від них своїми індивідуальними особливостями. Різним є і становище їх у сім'ї та серед товаришів по навчанню. Тому виховання учнів у колективі та через колектив обов'язково має поєднуватись із індивідуальною виховною діяльністю.

Відхилення в поведінці найхарактерніші для учнів підліткового віку та юнаків, адже в цьому віці відбувається суттєва зміна особистості. Підлітки починають наслідувати зовнішні прояви дорослості, часто копіюючи далеко не найкращі її зразки. Наприклад, починають палити, лихословити, вживати алкоголь та наркотики. Ще один напрям формування дорослості пов'язаний із розвитком якостей «справжнього чоловіка», таких, як воля, сміливість, вірність другові. Зразками, що мають такі якості, є герої кінофільмів, книг, а також реальні люди. Не можна не враховувати, що у хлопчиків-підлітків з'являється чуттєво-еротичний потяг до жіночої статі, який впливає на їхню свідомість і поведінку. Однак підлітки та юнаки ще довго залишаються по-дитячому наївними. Це суперечить їхнім фізичним можливостям (що зросли) і психологічній потребі усвідомлювати себе дорослими й так виглядати перед оточуючими. Тому педагогам вдається ефективно впливати на підлітків тільки тоді, коли вони враховують їхні вікові психологічні особливості.

Місце, яке підлітки посідають у взаєминах з однолітками, а звідси й їхня самооцінка, багато в чому залежить від їхньої зовнішності та рівня фізичного розвитку. Наприклад, раннє статеве дозрівання, високий зріст та фізична сила сприятливо впливають на самосвідомість підлітків-юнаків. Такі хлопці більш товариські, впевнено почуються, краще контролюють свою поведінку.

Ще більшого значення своїй зовнішності, ніж юнаки, надають дівчата. Невідповідність власної зовнішності до уявлення про те, якою вона має бути, а тим більше явні фізичні вади згубно впливають на свідомість і поведінку учнів.

Педагогам не можна забувати, що малий зріст (або завеликий у дівчат), надмірна вага, пізня (або рання) поява вторинних статевих ознак, дефекти шкіри, мовлення, зору, слуху, фізична слабкість можуть бути причиною справжніх трагедій у дітей. Болісне переживання недоліків фізичного розвитку змушує деяких дітей порушувати загальноприйняті норми. Таким чином вони намагаються підвищити свій престиж серед однолітків, завойовують удаваний авторитет через хамство, брутальність. Із такими учнями педагогові необхідно поводитися особливо делікатно.

Доведено, що позитивні психічні стани (відчуття радості, вдячності, впевненості) посилюють ефективність педагогічного впливу на особистість. А негативні переживання (гнів, страх, образа), незалежно від темпераменту учня, заважають йому виконувати те, чого від нього вимагають. Тому необхідно враховувати психологічні стани, які відчуває школяр, та обирати методи впливу відповідно до них.

Це можливо тільки в тому разі, коли педагог добре знає морально-психологічні особливості особистості свого вихованця і ту конкретну ситуацію, в якій він перебуває в школі, сім'ї, на вулиці. Тоді йому зрозуміло, яких якостей особистості слід позбутися, а на які можна спиратися, що саме необхідно змінити в його взаєминах з однокласниками, педагогами, батьками. Без таких відомостей неможливо обрати стратегію і тактику перевиховання конкретного учня.

Для здійснення індивідуального підходу необхідно встановити зі школярами психологічний контакт. Цю обов'язкову умову вдається виконати далеко не всім педагогам.

Якщо педагог вимагає від учнів лише сліпої покори, не поважає їхньої людської гідності, тоді він не користуватиметься повагою школярів, не викличе в них довіри. Жодного індивідуального підходу в такому разі не відбудеться.

Дуже важливо, щоб діти бачили справжню зацікавленість вихователя в їхній долі, відчували щире бажання вчителя допомогти їм вийти на правильний життєвий шлях. Якщо вони стикаються з байдужістю, то ще більше замикаються в собі.

Індивідуальну виховну роботу з тими дітьми, педагогічна занедбаність яких неглибока, проводять здебільшого класні керівники. Суть її полягає в поліпшенні їхніх взаємин з учителями-предметниками та однокласниками, забезпеченні належних умов виховання в сім'ї. Неправильно вважати індивідуальним підходом нескінченні докори та повчання. Адже перевиховання учня відбувається не під впливом розмов (хоча бесіди теж потрібні), а в процесі зміни на краще реального стану в системі міжособистісних стосунків і, в міру досягнення успіхів, у позитивній діяльності (навчальній, громадській, трудовій, спортивній, за інтересами).

Перевиховання учнів із соціальною занедбаністю здійснюється інакше. Вони значною мірою вийшли з-під контролю школи, погано піддаються педагогічним впливам вчителів. Тому поряд із класним керівником провідниками індивідуального підходу у виховній роботі з ними є психологи, соціальні працівники.

Підґрунтям ставлення педагога до складних школярів має бути любов до дітей, віра у можливість їх виправлення та перевиховання. Педагог наполегливо добирає засоби педагогічного впливу на особистість учня, чуйно помічає навіть найменші позитивні зміни його свідомості та поведінки, заохочує, підтримує паростки нової якості, сприяє їхньому розвитку.

Умовою ефективності індивідуального підходу є дотримання певних принципів, таких, як педагогічний оптимізм, повага до школяра, розуміння його душевного стану, розкриття внутрішніх мотивів та зовнішніх провин, зацікавленість у подальшій долі учня. Таке ставлення, як правило, пробуджує у дітей відповідне тепле почуття, бажання порадувати педагога, не завдавати йому прикрощів своїми вчинками.

Брутальність та неповага, що виявляють педагоги до учнів, породжують у відповідь образу та прагнення зробити все наперекір. Це призводить до того, що учні перестають зважати навіть на справедливі вимоги вчителів. Уміння педагога ставити себе на місце учня, правильне уявлення про те, що учень відчуває в той чи інший момент, сприятиме уникненню багатьох помилок.

Відомо, що покарання за непорядний вчинок має бути невідворотним, своєчасним та справедливим. Ефективність індивідуального підходу визначає також відповідність способу покарання характеру вчинених провин та особливостям особистості того, хто провинився.

У тих виняткових випадках, коли стає очевидним, що ані педагог, ані батьки, ані психологи та соціальні працівники не в змозі ефективно вплинути на підлітка, необхідно своєчасно направляти його до спеціального виховного закладу закритого типу з особливим педагогічним режимом.

Прийоми педагогічного впливу на складних школярів можна поділити на дві основні групи:

I. Утворюючі — прийоми, які сприяють розвитку позитивних якостей особистості:

- організація успіхів у навчанні;
- організація успіхів у суспільно корисній трудовій діяльності;
- залучення до цікавої діяльності;
- моральна підтримка й закріплення віри у свої сили;
- переконання;
- довіра;
- моральні вправи;
- пробудження гуманних почуттів;
- очікування кращих результатів.

II. Гальмівні — прийоми, які сприяють подоланню негативних якостей і розвитку позитивних:

- констатація провини;
- засудження;
- покарання;
- наказ;
- пробудження в учня тривоги щодо можливості покарання;
- прояв обурення;
- викриття або виявлення винного.

Крім названих вище прийомів, існують також допоміжні прийоми. Наприклад: особливий прийом «педагогічного вибуху», який пробуджує в учня дуже сильні почуття та сприяє швидким значним змінам у його свідомості та поведінці.

До допоміжних прийомів належать: організація зовнішньої опори правильної поведінки (школяр змушений правильно поводитись в результаті допомоги, дотримання відповідного розпорядку, дії певних правил, контролю за ним); відмова від фіксування окремих провин (педагог не звертає на деякі провини особливої уваги тому, що за цим не приховується нічого серйозного).

Метод, або прийом, «вибуху» — це стрімка перебудова особистості школяра внаслідок впливу, який викликає дуже сильні емоційні переживання, справжнє потрясіння. Застосування «вибуху» вимагає ретельної підготовки та великої майстерності педагога, інакше «вибух» легко може перетворитися на «педагогічний зрив»!

Неблагополучні умови сімейного виховання — одна з основних причин відхилень у моральному стані та поведінці школярів. Ось чому поліпшення цих умов відіграє важливу роль у роботі школи з перевиховання складних дітей.

Життя демонструє, що в сім'ях, де батьки педагогічно правильно будують взаємини з дітьми, демонструють їм гідний приклад власними вчинками, піклуються про їхній духовний розвиток, практично виключена можливість формування в дітей антисупільних поглядів, порушення ними моралі та права. Більшість батьків є союзниками та помічниками школи, але в неблагополучних сім'ях вони ставляться до школи або вороже, або байдуже. Самі вони не звертаються по допомогу до вчителів.

Педагогові необхідно наполегливо шукати шляхи та засоби впливу на таких батьків, оздоровлення обстановки в їхніх сім'ях, зміни ставлення до дітей та методи виховання.

Зазвичай педагогічну просвіту батьків складних учнів у школах намагаються здійснювати під час індивідуальних бесід або батьківських зборів. Однак життя доводить, що більшість таких батьків не приходять до школи. У таких випадках класному керівникові необхідно встановити з батьками тісний контакт.

Педагогічне керівництво сімейним вихованням полягає в тому, щоб наголосити батькам на конкретних шляхах та засобах оздоровлення обстановки в сім'ї, покращенні стосунків із дітьми. Воно здійснюється в процесі бесід класного керівника з батьками як у школі, так і вдома.

Педагог обговорює з батьками ті труднощі, які їхні діти мають у навчанні, методи впливу на свідомість та поведінку школяра, питання його дружби з однолітками, характер ставлення до праці, громадських обов'язків та взаємини із самими батьками. Підказати батькам найдоречніші в цьому випадку засоби впливу, практичні кроки до нормалізації взаємин педагог може лише за умови, що він достеменно розібрався у ситуації, що склалася в сім'ї, досяг відвертості та порозуміння з батьками.

У деяких випадках батьків, моральний образ яких не викликає нарікань, але які не вміють знайти зі своїми дітьми спільної мови, доцільно залучати до роботи з організації та проведення виховних заходів у класі та школі. Чим активніше вони беруть участь у роботі школи, тим краще починають розуміти дітей, гостріше відчувають необхідність підвищення своєї педагогічної культури.

Щодо засобів суспільного впливу, то часто цілком достатніми є заходи, що їх застосовують рада школи або батьківський комітет. В особливо складних випадках школа може звернутися по допомогу до відділу зі справ неповнолітніх при РВК, поставити там питання про притягнення батьків до адміністративної відповідальності або позбавлення батьківських прав та вилучення дітей із сім'ї.

У роботі школи з батьками складних учнів не завжди вдається досягти бажаного результату. Але, якщо послідовно та наполегливо використовувати всі перелічені вище засоби впливу, поліпшення обстановки в родині відбудеться. А це позитивно позначиться не тільки на поведінці складних школярів у житті й на вулиці, а також і на якості їхнього навчання.

ДОДАТОК 5

Складаємо характеристику учня

Під час складання характеристики учня класний керівник повинен спиратися на свої враження та спостереження, користуватися результатами шкільних діагностичних обстежень. Також бажано поговорити з учителями-предметниками, які працюють у класі, а якщо дозволяють обставини — з'ясувати думку однокласників.

Орієнтовна структура характеристики учня загальноосвітньої школи

Варіант I

1. Розвиток (інтелектуальний, фізичний, моральний).
2. Сфера навчання (здібності й можливості, старанність, результати).

3. Інтереси (спрямованість інтересів, глибина, сталість, перспективність).
4. Взаємини з колективом класу (статус у колективі, взаємини з товаришами й учителями).
5. Характер (моральні й вольові якості).
6. Спрямованість особистості (переконавання, запити).
7. Діяльність (суспільно корисна).

Варіант II

1. Стан здоров'я.
2. Соціальний стан батьків.
3. Взаємини в родині.
4. Тип темпераменту (сангвінік, флегматик, холерик, меланхолік).
5. Риси характеру, акцентуації.
6. Вольові риси характеру: рішучість, сміливість, активність, ініціативність, цілеспрямованість, наполегливість тощо.
7. Організованість (самоконтроль, стриманість, самовладання, самокритичність, дисциплінованість).
8. Особливості пам'яті, мовлення, емоції.
9. Успішність, інтелектуальний розвиток:
 - улюблені предмети;
 - нелюбимі предмети;
 - характер читання.
 - ставлення до праці (навчальної, фізичної, суспільно корисної, самообслуговування).
10. Взаємини з групою, колективом; становище в колективі.
11. Ставлення до себе (самокритичне, переоцінювання власної особистості).
12. Участь у житті класу, школи.
13. Заняття у вільний час і відомості про те, з ким переважно спілкується школяр.
14. Найтипівіші прояви недисциплінованості.
15. Педагогічні висновки й рекомендації.

ДОДАТОК 6

Матеріал до сценаріїв випускних свят

Примітка. Матеріал можна використовувати як самостійний сценарій і як складову випускного вечора або свята останнього дзвоника.

Під мелодії відомих пісень випускники влаштовують прощальний концерт для учителів.

Мелодії до пісень: «Школьный вальс», «Час рікою пливе...», «Погода в доме», «Чорнобривці», «Хрещатик», «Самба білого мотылька», «Ковыляй потихонечку», «На позицію девушка провожала бойца», «Вернисаж», «We are in army now», «Червона рута», «Черемшина», «Let's tu people go», «Листья желтые», «Незаконченный роман».

1 - й В и п у с к н и к

Когда уйдем со школьного двора
Под звуки нестареющего вальса,
Учитель нас проводит до угла,
И вновь назад, и вновь ему с утра
Встречай, учи и снова расставайся.
Когда уйдем со школьного двора...

2 - й В и п у с к н и к

Позаду залишилися уроки,
Щоденники, екзамени, дзвінки.
Ми були разом стільки довгих років,
Усе скінчилось. Ми — випускники.
Здавалося, що стільки літ багато,
Ніхто й не думав, що так швидко промайнуть.
Тепер нам хочеться, щоб перенесли свято,
Хоча би тиждень в школі ще побути.

3 - й В и п у с к н и к

Пройдись по тихим школьным этажам,
Здесь прожито и понято немало.
Был голос робок, мел в руке дрожал,
Но ты домой с победою бежал.
И если вдруг удача запропала,
Пройдись по тихим школьным этажам.

4 - й В и п у с к н и к

Пройдемош школою останній раз
І заирнемо в кожний клас,
Усе пригадаєм до найменшої дрібниці,
Щоб залишилося в пам'яті у нас.

При вході в школу є вікно,
І хто ж його не знає,
Там наш директор, як в кіно,
Шкільне життя спостерігає.

Чи хто уроки прогуляв,
А хто цигарочку стріляв —
Він розповість учителям,
А вчителі розкажуть нам.

Але в щоденній суеті
(І це відомо всім давно)
Знаходить час писати пісні,
До речі, про любов й вино.

І, заирнувши у майбутнє,
Ми можемо так сказати про Вас:
Директор Ви наш незабутній,
Не забувайте і про нас.

5 - й В и п у с к н и к

Ви високий, стрункий,
На вид грізний такий,
У Вас брови суворі і вуса,
Але іскри в очах,
І усмішка в устах,
І я майже вже Вас не боюся.

Як зустрінеш колись,
Привітай, усміхнись,
Ми Вас раді завжди зустрічати,
Хай проходять роки,

І ми станем батьки,
Та завжди будем Вас пам'ятати.

Як почувте Ви біля свого вікна
Сміх дитячий і гамір навколо,
Подивіться в вікно — Ви впізнаєте нас,
Ми дітей приведем Вам у школу.

Це правда, що директору все видно,
Від нього не сховається нічого,
А ще команда в нього є солідна.
Аж четверо заступників у нього.

6 - й В и п у с к н и к

Є в школі свій гідрометцентр,
Куди із класів зведення ідуть.
І головний цей епіцентр
«Учительською» у народі звуть.

Хоч нам туди заходити не можна,
Та зазирнути чомусь хоче кожний.
Туди зайти не завжди кожен може,
Заступники сидять там головні.

7 - й В и п у с к н и к

Хоч жодна з них на Писанку не схожа,
Погоду в школі створюють вони.
Їм головне — порядок в школі,
А все, що інше — суета.
Були б у класах, в коридорах
І дисципліна, й чистота.

8 - й В и п у с к н и к

Якими були вчителі,
Коли ми ще були малі.
І пам'ятає кожен з нас,
Як перший раз прийшов у клас.

9 - й В и п у с к н и к

Я пам'ятаю першу вчительку свою:
Спокійну, скромну і тендітну

Марію Григорівну, любов мою,
Душевну і завжди привітну.

10 - й В и п у с к н и к

Наша Леся Дмитрівна — активна,
Весела, життєрадісна, спортивна,
Енергії її не бракувало,
Вона і нас частенько заряджала.

11 - й В и п у с к н и к

Галина Миколаївна за нас
Завжди душею вболівала.
Було таке, що навіть в старших класах
Щоденники у нас перевіряла.

12 - й В и п у с к н и к

А в нас була ще молоденька,
Світлою Андріївною звали.
Висока, статна і гарненька,
Як та модель з обкладинки журналу.
Наслідувати її ми намагались,
А хлопці, було, навіть залицялись.

13 - й В и п у с к н и к

Пригадується наш перший клас,
Дівчата з отакеними бантами,
І перша вчителька стрічала нас,
І нам була вона, як мама.

14 - й В и п у с к н и к

Чорнобривців насіяла мати
У своїм світанковім саду,
Щоб учительці подарувати,
Як у школу я вперше прийду.
Як на ті чорнобривці погляну,
Бачу вчительку-неньку,
Валентино Степанівно, мамо,
Ми Вас любимо дуже, рідненька.

15 - й В и п у с к н и к

А ми не так, як ви, навчались,
Ми шестирічками колись ще звались.
І пам'ятаю, навіть нас
Вкладали спати в тихий час.

І няньчили після уроків,
І Віра Яківна, як внуків, нас гляділа,
Галина Федотівна радісним кроком
Нас на прогулянку завжди водила.

16 - й В и п у с к н и к

Проходили роки, мінялись вподобання,
Хто хімію любив, а дехто — малювання.
На праці ми колись пиляли залюбки,
Спідниці шили й навіть рушники.
І кожного року знову і знову
Вивчали старанно ми рідну мову.

17 - й В и п у с к н и к

Ви слово несете любові
І нам віддаєте сповна.
Учителько рідної мови,
Наталя Григорівна.

На Ваші уроки чудові
Приходили ми залюбки,
Учительці рідної мови
Свої довіряли думки.

18 - й В и п у с к н и к

Ви завжди нас розуміли
І помилки вибачали,
І увесь час від нас хотіли,
Щоб ми грамотно писали.

Хоч не все в нас виходило,
Було з Вами нам приємно,
І чомусь завжди здавалось,
Що у нас любов взаємна.

19 - й В и п у с к н и к

Із математикою були в нас проблеми,
І двійку заробляли не одну,
То не довів як треба теореми,
То взяв невірно похідну.

Прийде із часом каяття,
Коли урок подасть життя...
Хто рахуватиме відсотки
З валюти, в банку що лежить,
Кому свої чотири сотки
На п'ять ділянок треба поділить.

20-й Випускник

Коли на узбережжі чи у горах
Ти віллу схочеш збудувать,
То теорему Піфагора
Все ж доведеться пригадать.

Якщо у тебе трапиться завал,
Кінці з кінцями звести ти не зможеш,
То сядь і спробуй взяти інтеграл,
А раптом, це і допоможе.

Так, математика — предмет хороший,
Її усім і завжди треба вчить,
Хоча б, щоб вміти рахувати гроші,
І головне — як їх розподілить.

21-й Випускник

Учителям спасибі, що навчили
Нас множити та додавати.
Залишилося, щоб зуміли
Ми тії гроші заробляти.

22-й Випускник

Але найбільше нам подобались уроки,
Де можна було пострибати,
Побігати та розім'яти боки,
А часом у футбол пограти.

Ми на фізкультуру дружно йдем,
Будем свої мускули качати,
І старим затріпанам м'ячем
Будем в баскетбол потроху грати.

З нас Василь Іванович весь час
Форму одягати вимагає,
І на всіх уроках кожен раз
З фізкультури заліком лякає.

Приспів:

Ми фігурні завдяки
Вам, шановні фізруки.
Кепка фірмова ADIDAS —
Дуже круто, ну просто клас!

Василя Іванича впізнаю,
Просто класний він спортсмен,
І до того ж супермен.
І увесь район його вже знає.

23 - й В и п у с к н и к

А Наталя Петрівна зате нас
Може, і не завжди, та любила,
За спортивну форму кожен раз
Майже нас ніколи не сварила.

Ще вона спортсменка — вищий клас,
Вчила поважати фізкультуру
І хотіла дуже, щоб у нас
Були ідеальними фігури.

24 - й В и п у с к н и к

Хоч фізик наш поеми не складає,
Та прізвище ліричне має,
І знає навіть дівтора
Валерія Васильовича Кобзаря.

Хоч часом Ви на нас кричали,
Що ми робили щось не так,
Але ми Вас запам'ятали
Із усмішкою на вустах.

25 - й В и п у с к н и к

Рано-раненько в школу я
Геть без настрою йшла,

Бо учора з фізики
В нас практична була.
Довго-довго писали ми,
Що аж ручки заболіли,
Але ми так старалися,
Щоб було дванадцять балів.

26 - й В и п у с к н и к

А сьогодні Васильович
Знову буде нас вчить,
Що таке той підсилювач
І куди його діть.

Ми усе розуміємо,
Та боїмося робить,
Щоб напруга високая,
Не ударила вмить.

Та ніколи, Васильовичу,
Не забудемо Вас,
Ваша фізика — класна,
Буде поруч весь час.
Дякуємо, Васильовичу,
Що навчили нас так,
Як укручувать лампочку
І вимірювать шлях.

Бо як підем зі школи ми
І покинемо Вас,
То згадаємо формулу
Відстані поміж нас.

Ми помножимо швидкості
І врахуємо час,
Як скоріше зустрітися
І побачити Вас.

27 - й В и п у с к н и к

Ми з Євдокією Дмитрівною
Історію вивчали,

І, дякуючи їй,
У часі мандрували,
На географії про плем'я Мумба-Юмба
Ми узнали з допомогою Колумба.

28 - й В и п у с к н и к

Тетяна Миколаївна на хімії нас вчила,
Як виробляти можна каучук і мило.
І хоч урок завжди нове несе,
Перерва нам миліша над усе.

29 - й В и п у с к н и к

Яка чудова в нашій школі вермішель,
Ќотлети і рогалики до чаю!
Тепер нам дуже їх не вистачає,
Вони у спогадах залишились лише.
Які чудові нам давали пиріжки,
І каші, й запіканки, і ковбаси!

Тепер їх будуть їсти інші класи.
Які щасливі в нашій школі малюки.
Які чудові нам давали пиріжки!
Нас залучали до культури,
В театр водили, на балет.
А зарубіжна література —
Це мій улюблений предмет.

30- й В и п у с к н и к

Как был прекрасен вернисаж,
И голос нежный, дивный Ваш
Звучал на нашем на уроке.
Вы так опишете сюжет,
Что позавидует поэт,
Когда у нас вы на уроке.

Стихи читали наизусть,
Немного навевая грусть,
Вы нам на всех своих уроках.
И я себя на том ловлю,
Что вдруг Онегина люблю.
Как жаль, что это лишь урок.

Ах, вернісаж, ах, вернісаж,
Какой портрет, какой пейзаж...
Тут вам и Пушкин, и Толстой,
Сюжет, как видно, не простой.

Ах, вернісаж, ах, вернісаж,
Какой герой, какой типаж...
Есенин, Лермонтов и Блок
Вам благодарны за урок.

31 - й В и п у с к н и к

Ми час не гаяли тут марно —
Вивчали підготовку санітарну:
Як першу допомогу надавати,
Як шину треба накладати.
І можемо навіть без підказки
Накласти марлеву пов'язку.

І хлопці теж не відставали.
До армії їх готували:
Учили розбирати автомати,
Учили маскуватись і стріляти.
Готують хлопців в армію,
Муштрують знову їх на ДПЮ.
Не хочу в армію,
Не хочу в армію.

Гранати учаться вони кидати,
І дружно всі у ногу крокувати.
Всі разом лівою,
А дехто правою.

Вони ще ходять з протигазами
І в класах діточкам розказують,
Як одягати їх,
І не знімати їх.

Усю теорію ми знаємо,
Про Ілліча не раз згадаємо,

Як підем в армію,
Як підем в армію.

1 - й В и п у с к н и к

А ще ми на концертах виступали,
З Сергієм Митрофаничем співали.
І пам'ятають всі у школі
Коронну пісню — «Очі волошкові».
Та, видно, то для Гетьмана — дрібниці,
Бо він тепер співає у столиці.

Ви признайтесь мені,
Де тепер Ваші чари.
Ми без Вас усі дні
У глибокій печалі.
Бо немає кому
На баяні заграти,
А так хочеться нам,
Хоч колись поспівати.

«Червону руту» ми уже не співаєм,
І ніде не співаємо тепер без Вас.
Та Ваші співи добре ми пам'ятаєм,
Як з баяном заходили Ви в клас.

2 - й В и п у с к н и к

Учителі по-різному заходять в клас,
Хто дивиться, чи чиста дошка, хто — на нас.
Надія Миколаївна (ви нам повірте)
У першу чергу дивиться на квіти.

Розказує всерйоз,
Що квіти шуму винести не в змозі,
Що, буцім, фуксія поопускала гілки
З-за нашої такої поведінки.

Вже за обрій сонечко сідає,
Завтра рідну школу покидаєм.
Та одне ми можемо обіцяти:
Квіти всюди й завжди поливати.

Хай Вам буйно квітне черемшина.
 І цвіте під школою калина,
 У теплиці розквітають квіти,
 А у класі люблять Вас всі діти.

3 - й В и п у с к н и к

Учителям уклонімось доземно,
 Що вчили з нами мови іноземні.
 Англійську і німецьку ми вже знаєм,
 І навіть зараз пісню заспіваєм.

Let's from school we go
I'm speak english без проблем,
 Хоч не все я *understand*,
 Мрію стати *only* дипломатом.

Хоч з акцентом я говорю,
 Це я виправлю *tomorrow*,
 Будуть *money* у кишені.
 Школа анцух бін капут,
 Унзер кіндер аліс гут.

Добре знаєм — ніхт цурюк немає.
 Ми бажаєм всім удач,
 Данке шон,
 Вам *very much*.

4 - й В и п у с к н и к

Ми дуже вдячні всім учителям
 За ті знання, що ви давали нам,
 А також нашим поварам,
 Що нам померти з голоду не дали,

Бібліотекарям, де книжки ми читали,
 І медикам за щеплення й уколи,
 І техпрацівникам, що прибирали школу.

5 - й В и п у с к н и к

Не передати нам словами
 Безмежну вдячність нашим класним мамам.
 Кожен день були ви з нами

І ділили радощі й тривоги.
Ви про нас завжди все знали,
Усі наші стежки і дороги.

Бувало, через нас ви потерпали,
Гріхи від інших наші прикривали.
Усе повинні були ви встигати,
Батькам зателефонувати,
В журнали записати дані,
Обіди полічити у їдальні.
Оцінки нам постійно виставляти,
Ще й підказати, як їх виправляти.

І були ви за нас завжди відповідальні
За лінощі, прогули і за все на світі,
Надійні, мудрі і сучасні,
Керівники ви наші класні!
За все, за все спасибі вам,
Нашим класним керівникам!

6 - й В и п у с к н и к

Дуже швидко і невпинно (*Двічі*)
Плине час. (*Двічі*)
Перше вересня зустрінуть (*Двічі*)
Вже без нас. (*Двічі*)

Листя жовтеє над школою кружляє,
І нехай воно про нас вам нагадає.
Ми по світу розійшлися, розбрелися,
Розлетілись, як осіннє жовте листя.
Були інколи невдячні (*Двічі*)
Ми до вас. (*Двічі*)
Ми вас просимо: «пробачте»,
За усе ви нас пробачте
Іще раз. (*Двічі*)
Нам буває сумно часом (*Двічі*)
Восени, (*Двічі*)
Ми бажаємо вам щастя (*Двічі*)
І весни. (*Двічі*)

7 - й В и п у с к н и к

Завтра ви у класи наші
Зовсім інших учнів приведете,
Але хочем вам сказати,
Що таких, як ми, ви не знайдете.

Вам не буде з ними важче,
Вони будуть милими дітьми.
Може, вони будуть кращі,
Але не такі, як були ми.

Останній раз нам на цій сцені виступати,
Останній раз у нашій школі танцювати,
Як важко нам сьогодні розлучатись,
Сподіваємось, що будем в школі зустрічатись.

Іще учора ми господарями були,
А завтра можуть в школу не пустить,
І у їдальні тьотя Маша булку
Уже не дасть. Хіба що пригостить.

Без нас дзвонитиме дзвінок,
Без нас почнеться тут урок.
І інші діти прийдуть в клас.
Все буде, як було, але без нас.

8 - й В и п у с к н и к

Ми стільки довгих років
Жили в нашій школі разом.
І навіть неможливо
Нам сьогодні уявить,
Що ми останній раз
Зайдем сьогодні в клас,
І більше не повернемо цю мить.

Як жаль, що все для нас кінчається,
Остання пісня вже співається,
Ми на світанку розлучаємось
Назавжди, назавжди.

І ми прощаємось зі школою,
І не повернемоь ніколи ми,
Вже не повернемоь ніколи ми
Учнями сюди.

За стільки років в школі
Було всього доволі,
Але уже нічого
Ми не зможемо повернуть.
Остання ніч для нас,
І наш прощальний вальс
Любов і дружбу нашу
Збережуть...

Desiderata (побажання) випускникам школи

- Іди спокійно крізь гамір і метушню — пам'ятай, що лише в тиші є спокій.
- Будь в добрих стосунках із людьми, не зраджуючи себе, наскільки це можливо.
- Повідомляй свою правду спокійно та ясно; слухай те, що говорять інші, навіть дурні та невігласи, бо і їм є про що розповісти.
- Порівнюючи себе з іншими, можеш стати марнославним або розчарованим, бо завжди знайдеш кращих і гірших, ніж ти.
- Однаково пишайся своїми досягненнями та своїми планами.
- Працю свою виконуй з душею, якою б скромною вона не була. Є ще незмінна цінність на мінливих дорогах долі.
- Будь обережним у своїх починаннях, бо світ сповнений шахрайства. Але нехай це не затулить тобі справжніх чеснот, багато людей прагнуть високих ідеалів, і скрізь є життя, сповнене героїзму.
- Будь собою і, перш за все, не приховуй своїх почуттів: не будь цинічним перед любов'ю, бо тільки вона, поруч з усілякою байдужістю і розчаруванням, є вічною, як трава.
- Приймай спокійно те, що несуть із собою роки, зрікаючись без жалю переваг юності.

- Гартуй силу духу, аби в раптовому нещасті захиститися нею, як щитом. Лише не муч себе уявними нещастями. Часто страхи є наслідком втоми і самотності.
- Не цураючись здорової дисципліни, будь лагідним до себе. Ти — дитя Всесвіту, і так само, як і зорі, і дерева маєш право бути тут, і, зрозуміло це тобі чи ні, не сумнівайся в тому, що Всесвіт є таким, яким і має бути. Тому будь в злагоді з Богом: якими б не були твої бажання, серед вуличного гамору і життєвого хаосу збережи спокій душі. Із усією своєю облудою, непосильною працею та розвіяними мріями цей світ усе ще прекрасний. Пам'ятай про це і намагайся бути щасливим.

Цей текст датований 1692 роком.

Навчальне видання
Серія «Школа класного керівника»

РИБАЛЬЧЕНКО Ірина Миколаївна

СУПУТНИК КЛАСНОГО КЕРІВНИКА 10–11 КЛАСИ

Відповідальний за видання *Ю. М. Афанасенко*
Технічний редактор *О. В. Лебедєва*

Підп. до друку 29.09.2008. Формат 60×90/16. Папір газет.
Гарнітура Ньютон. Ум. друк. арк. 14.
Замовлення № 8-10/17-05.

ТОВ «Видавнича група “Основа”»
61001 м. Харків, вул. Плеханівська, 6б
тел. (057) 731-96-33

e-mail: office@osnova.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2911 від 25.07.2007 р.

ВИДАВНИЧА
ГРУПА

ОСНОВА

Настільна книга

Настільна книга педагога
Автори: Андреева В. М., Григораш В. В.
Код: НК1, 352 с.

Записна книга педагога
Код: НК2, 192 с.

**Настільна книга заступника
директора**
Автори: Врублевська М. В., Григораш В. В.
Код: НК3, 320 с.

**Настільна книга класного
керівника**
Автор: Омельченко Л. П.
Код: НК4, 288 с.

**Настільна книга шкільного
психолога**
Автор: Туріщева Л. В.
Код: НК6, 256 с.

**Щоденник заступника
директора з виховної роботи**
Код: НК7, 192 с.

Укр. мова, формат 21x14 см, м'яка обкладинка

Книги замовляйте за тел.: 8 (057) 731-96-33 або за адресою:
61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66, ВГ «Основа», «Книга — поштою УПК».
Підішліть копію передплатної квитанції на будь-який журнал ВГ «Основа»
та замовляйте книги зі знижкою 10%. Мінімальне замовлення — 2 книги.
Вартість поштової доставки — 4,95 грн.

ВИДАВНИЧА
ГРУПА

ОСНОВА

Школа класного керівника

Імідж класного керівника
Автори: Нуреєва О. С., Скворчевська О. В.
Код: ШКК2, 176 с.

Вас призначено класним керівником
Автор: Рибальченко І. М.
Код: ШКК3, 192 с.

Взаємодія з батьками
Автор: Рибальченко І. М.
Код: ШКК4, 208 с.

Педагогічна діагностика у класному керівництві
Автор: Дербеньова А. Г.
Код: ШКК6, 176 с.

Ігрові методики роботи з учнями 5-9 класів
Автор: Скворчевська О. В.
Код: ШКК8, 192 с.

Укр. мова, формат 21x14 см, м'яка обкладинка

Книги замовляйте за тел.: 8 (057) 731-96-33 або за адресою:
61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66, ВГ «Основа», «Книга — поштою УШК».
Надішліть копію передплатної квитанції на будь-який журнал ВГ «Основа»
та замовляйте книги зі знижкою 10%. Мінімальне замовлення — 2 книги.
Вартість поштової доставки — 4,95 грн.

Школа класного керівника

Мій клас – випускний!

Автор: Ворожейкіна О. М.
Код: ШКК13, 208 с.

Ваш клас випускний... Це вже не ті маленькі хлопчики й дівчатка, які бачили у Вас свою другу маму. Але й дорослими вони ще не стали, хоча й вступають у доросле життя.

Як підготувати їх до можливих випробувань? Як допомогти адаптуватися до нових умов?

Наша книга відповість на ці запитання.

Книга містить добірку матеріалів методичного та практичного характеру з питань організації виховної роботи з учнями дев'ятих і одинадцятих класів: поради й рекомендації, розробки виховних заходів; консультування з навчальних питань.

Формат А5, укр. мова, м'яка обкладинка

Замовляйте книги за тел.: 8 (057) 731-96-33, за адресою:
61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66, ВГ «Основа»,
«Книга — поштою УШК» або на сайті www.osnova.com.ua

Надішліть копію передплатної квитанції на будь-який журнал ВГ «Основа» та замовляйте книги зі знижкою 10%. Мінімальне замовлення — 2 книги. Вартість поштової доставки — 4,95 грн.

ВИДАВНИЧА
ГРУПА

ОСНОВА

Школа класного керівника

Імідж класного керівника
Автори: Нуреєва О. С., Скворчевська О. В.
Код: ШКК2, 176 с.

Вас призначено класним керівником
Автор: Рибальченко І. М.
Код: ШКК3, 192 с.

Взаємодія з батьками
Автор: Рибальченко І. М.
Код: ШКК4, 208 с.

Педагогічна діагностика у класному керівництві
Автор: Дербеньова А. Г.
Код: ШКК6, 176 с.

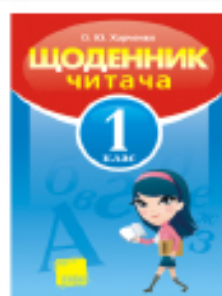
Ігрові методики роботи з учнями 5-9 класів
Автор: Скворчевська О. В.
Код: ШКК8, 192 с.

Укр. мова, формат 21x14 см, м'яка обкладинка

Книги замовляйте за тел.: 8 (057) 731-96-33 або за адресою:
61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66, ВГ «Основа», «Книга — поштою УШК».
Надішліть копію передплатної квитанції на будь-який журнал ВГ «Основа»
та замовляйте книги зі знижкою 10%. Мінімальне замовлення — 2 книги.
Вартість поштової доставки — 4,95 грн.

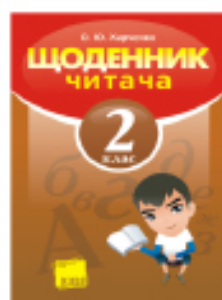
Початкове навчання та виховання

Щоденник читача

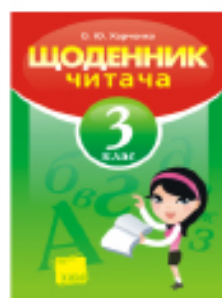
1 клас

Автори: Іванова Г. Ж.,
Юрченко Н. Ф., Марченко О. Ю.
укр. мова - Код: ППШ45, 48 с.,
рос. мова - Код: ППШ41, 48 с.

2 клас

укр. мова - Код: ППШ46, 48 с.,
рос. мова - Код: ППШ42 48 с.

3 клас

укр. мова - Код: ППШ47, 48 с.,
рос. мова - Код: ППШ43, 48 с.

4 клас

укр. мова - Код: ППШ48, 48 с.,
рос. мова - Код: ППШ44, 48с.

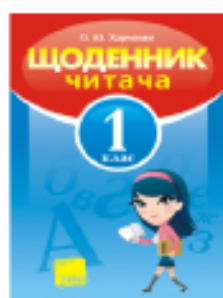
Формат А5, м'яка обкладинка

Замовляйте книги за тел.: 8 (057) 731-96-33, за адресою:
61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66, ВГ «Основа»,
«Книга — поштою ПШ» або на сайті www.osnova.com.ua

Надішліть копію передплатної квитанції на будь-який журнал ВГ «Основа»
та замовляйте книги зі знижкою 10%. Мінімальне замовлення — 2 книги.
Вартість поштової доставки — 4,95 грн.

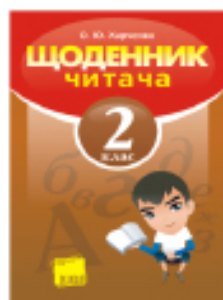
Початкове навчання та виховання

Щоденник читача

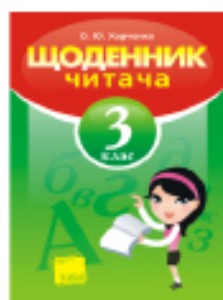
1 клас

Автори: Іванова Г. Ж.,
Юрченко Н. Ф., Марченко О. Ю.
укр. мова - Код: ППШ45, 48 с.,
рос. мова - Код: ППШ41, 48 с.

2 клас

укр. мова - Код: ППШ46, 48 с.,
рос. мова - Код: ППШ42 48 с.

3 клас

укр. мова - Код: ППШ47, 48 с.,
рос. мова - Код: ППШ43, 48 с.

4 клас

укр. мова - Код: ППШ48, 48 с.,
рос. мова - Код: ППШ44, 48с.

Формат А5, м'яка обкладинка

Замовляйте книги за тел.: 8 (057) 731-96-33, за адресою:
61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66, ВГ «Основа»,
«Книга — поштою ПШ» або на сайті www.osnova.com.ua

Надішліть копію передплатної квитанції на будь-який журнал ВГ «Основа»
та замовляйте книги зі знижкою 10%. Мінімальне замовлення — 2 книги.
Вартість поштової доставки — 4,95 грн.